

162728

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ASGARİ GELİR HAKKININ BÖLÜŞÜM TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE
TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MEHMET ALİ DEĞİRMENCİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. ALİ ÇİMAT

AĞUSTOS – 2005
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

ASGARİ GELİR HAKKININ BÖLÜŞÜM TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE
TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Hazırlayan: MEHMET ALİ DEĞİRMENCİ

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce

“ Yüksek Lisans ”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 21.09.2005

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 24.09.2005

Tezin Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Ali ÇİMAT

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ömer GÜZELAN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ercan BALDEMİR

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Nihal ÖREN

AĞUSTOS - 2005
MUĞLA

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Asgari Gelir Hakkının Bölüşüm Teorisi Çerçevesinde Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/09/2005

Mehmet Ali DEĞİRMENCI

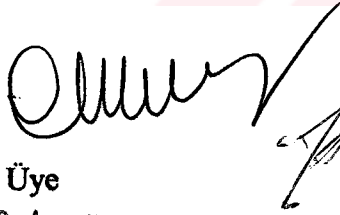

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 23/08/2005 tarih ve 302/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23/b maddesine göre, İktisat Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Mehmet Ali DEĞİRMENCİ'nin "Asgari Gelir Hakkının Bölüşüm Teorisi Çerçevesinde Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği" adlı tezini incelemiş ve aday 24/08/2005 tarihinde saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Üye

Prof. Dr. Ömer GÜREKAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ali ÇİMAT

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ercan BALDEMİR

Üye

TEZİN YAZILIM DİLİ : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI : 136

TEZİN KONUSU :

1. Tarihi Süreklilik Teorisi
2. Asgari Gelir ve Yoksulluk Kavramı
3. Türkiye'de Asgari Gelir Hakkının Uygulanabilirliği

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Asgari Gelir Hakkı, Yaşam Geliri
2. Bölüşüm Teorisi
3. Sosyal Minimum

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER :

1. Minimum Income Rights, Basic Income
2. Distribüsyon Teorisi
3. Social Minimum

- 1 – Tezimde izin vermiyorum.
- 2 – Tezimde izin gösterilmek şartıyla bir bölümün fotokopisi alınabilir.
- 3 – Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Yazarın İmzası :

Tarih: 21/09/2005

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, asgari gelir hakkı kavramının insanlık için arz ettiği önemdir. Asgari gelir hakkı, devletin her bir üyesine ortak bir hak olarak garanti edilen bir haktır. Bu anlamda, asgari gelir ve gelir dağılımı kavramlarının tarihsel süreç içindeki değişik uygulamalarına değinilip, bölüşüm teorisi çerçevesinde Türkiye'deki uygulanabilirlik durumu ele alınmıştır. Çalışmada, Türkiye'de asgari gelir hakkının uygulanmasına yönelik bilgiler sunularak, her bireyin doğuştan sahip olması gereken bir hak olduğu konusu analiz edilmektedir.

Bu anlamda, bu çalışmada Türkiye'de asgari gelir hakkının uygulanabilirliği incelenmiştir. Gelir dağılımının Türkiye'de bozuk olması, asgari gelir kavramının benimsenmesi ve uygulanmasına büyük bir engel oluşturmaktadır. Genel Sağlık Sigortası kavramı yeni yeni yerleşmeye başlamasına rağmen, uygulamada her birey, Genel Sağlık Sigortasından yararlanabilmek için belli bir katılım payı ödemek zorundadır. Aksi takdirde kişi, tek çatı altında toplanan bu sistemden yararlanamayacaktır.

Öte yandan yüksek olan yoksul nüfusunun azaltılmasına yönelik müdahaleler arasında da yer alan asgari gelir hakkı kavramı, herkesin sahip olması gereken temel bir hakkı ifade etmektedir. Gelirin eşit bölüşümü, uygulamada henüz Türkiye'de yeterli düzeyde olmadığı için asgari gelir hakkı gelecek dönemlere yönelik yapılacak çalışmalar ve uygulamalarla gerçekleştirilebilir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to submit of importance of minimum income right for humanity. Minimum income right is guaranteed a right that as a common right is given by country. In order to do this, the different historical applications of minimum income and income distribution have been exhibited and situation of applicability in Turkey with limitation of distribution theory have been analyzed. The study also provides information about application of minimum income right in Turkey and its necessity as believed to be a natural right of every person.

In that mean, in this study, applicability of minimum income rights in Turkey have been analyzed. Destroyed of income distributions prevents to adopt and to application in Turkey. Although concept of Common Health Insurance is prevented nowadays, everyone can add the Common Health Insurance with paying contribution share in application. Otherwise, the person couldn't profit this system.

The other hand, minimum income rights that is which between interfere of to decreasing of poor population is high, expressions that everyone has to has guaranteed a basic right. Because of equality of income distributions is not enough in applicaiton in Turkey, minimum income rights can realize with studies and applications about .future

İÇİNDEKİLER	I-IV
TABLOLAR	V
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

TARİHİ SÜREÇTE BÖLÜŞÜM TEORİSİ

1. BÖLÜŞÜM TEORİSİ	3
1.1. Milli Gelir Bölüşümünün Temel Sorunları	6
1.1.1. Gelir Bölüşümünde Eşitsizlik Derecesinin Gelişimi	8
1.2. Türkiye’de Bölüşüm İlişkileri	9
1.2.1. Sınıflar Arası ve Sınıf İçi Bölüşüm İlişkileri	11

BÖLÜM II

ASGARİ GELİR HAKKI ve YOKSULLUK KAVRAMI

1. TARİHİ SÜREÇTE ASGARİ GELİR HAKKI	15
1.1. İlk Çağ Doğu Toplumlarında İktisadi Düşünceler	15
1.2. Eski Yunan İktisadi Düşüncesi	17
1.3. Eski Roma İktisadi Düşüncesi	18
1.4. Orta Çağ İktisadi Düşüncesi	18
1.5. Merkantilist ve Fیزیokratik Dönemler	20
2. TOPLAM GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ	21
3. ASGARİ GELİR HAKKI	23
3.1. Asgari Gelir Tanımı	23
3.2. Asgari Gelir Garantisi	27
3.3. Asgari Gelir Garantisinin Tarihçesi	28
3.4. Asgari Gelir Garantisinin Sosyal Amaçları	30
3.5. Asgari Gelir Garantisinin Avantajları	33
4. AZAMİ GELİR HAKKI	38

5. DÜNYADA ASGARİ GELİR UYGULAMALARI	39
5.1. Sosyal Minimum	39
5.2. Minimum Standartlar	41
5.2.1. AB Garantileri	42
5.2.2. Asgari Gelir Garantisi ve Minimum Standartlar	44
5.2.3. Bilgi Sağlamada Minimum Standartlar	46
5.2.4. Kolektif Anlaşmalara Bağlı Asgari Ücret	47
5.2.5. Ailelere Destek	47
5.2.6. Sosyal Yardım	48
5.2.7. Sosyal Hizmetler	48
5.2.8. Eşit Fırsatlar	49
5.3. Milli Asgari Ücret (NMW)	49
5.3.1. NMW Neyi Kapsar?	50
5.3.2. NMW Neyi Kapsamaz?	51
5.4. Minimum Gelir Koruması	52
5.4.1. Yasal Ayarlama Mekanizmaları	53
5.4.2. Genel Yaşam Standardına Yönelik Ayarlamalar	54
5.4.3. Yaşam Maliyeti ve Yaşam Standardı Mekanizmaları	55
5.4.4. Minimum Gelir Korumasının Sosyal Etkileri	59
5.4.4.1. Yoksulluk Tesellisi	60
6. YOKSULLUK KAVRAMI	63
6.1. Kavramsal Düzeyde Yoksulluk Analizi	64
6.1.1. Yoksulluk Göstergeleri ve Yoksulluğun Ölçülmesi	67
6.1.2. Yoksulluk Sınırı ve Açlık Sınırı	68
6.2. Türkiye’de Yoksulluğun Profili	71
6.2.1. Türkiye’de Yoksulluğun Nedenleri	80
6.2.2. Yoksullukla Mücadele	84
6.3. Fakirlik	88

BÖLÜM III

TÜRKİYE'DE ASGARİ GELİR HAKKININ UYGULANABİLİRLİĞİ

1. TÜRKİYE'DE ASGARİ GELİR HAKKINA YAKLAŞAN BAZI UYGULAMALAR	91
1.1. Doğrudan Gelir Desteği	91
1.2. Asgari Ücret	92
1.2.1. Asgari Ücretin Önemi	94
1.2.2. Türkiye'de Asgari Ücretin Tarihsel Gelişimi	96
1.2.3. Türkiye'de Asgari Ücret İle İlgili Yasal Düzenleme	97
1.2.4. Asgari Ücretten Yararlanacak Olanlar	98
1.2.5. Türkiye'de Uygulanan Asgari Ücret Mevzuatının Tenkidi	99
1.2.6. Asgari Ücretin Tespiti ve Hesaplanmasında Çözüm Yolları	102
1.2.6.1. Asgari Ücretin Tespitinin Amaçları	104
1.2.6.1.1. Asgari Ücretin Genel Amaçları	105
1.2.6.1.2. Asgari Ücretin Özel Amaçları	105
1.3. Negatif Gelir Vergisi	105
1.4. Sosyal Hizmetler ve Yardımlar	106
1.4.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu	108
1.4.2. 65 Yaş ve Özürlü Yardımı	109
1.4.3. Mikro Kredi Projesi	110
1.5. Sosyal güvenlik Reformu	112
1.6. İşsizlik Sigortası Fonu	119
1.6.1. İşsizlik Sigortası Kanunu Versus Speenhamland'ın Yoksullar Kanunu	120

2. TÜRKİYE’DE ASGARİ GELİR HAKKININ	
UYGULANABİLİRLİĞİ	124
2.1. Türkiye’de Asgari Gelir Hakkının Uygulanabilirliği	124
2.2. Asgari Gelir Hakkının Uygulanmasına Yönelik Öneriler	128
SONUÇ	130
KAYNAKÇA	133

TABLolar

* Tablo.1.1: Gelir Bölüşümü Eşitsizlikleri	8
* Tablo.1.2: Türkiye’de Bölüşüm İlişkilerinin Sınıfsal Çerçevesi	13
* Tablo.2.1: Avrupa’da Refah Rejimleri ve Yoksulluğa Karşı Koruma	24
* Tablo.2.2: AB Ülkelerinde Minimum Gelir Garantisi ve Aile İndirimleri	62
* Tablo.2.3: Farklı Yöntemlerle Türkiye’de Yoksulluk Oranları	73
* Tablo.2.4: Orta Gelirli Ülkelerde Mutlak Yoksulluk Oranı	73
* Tablo.2.5: Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları	75
* Tablo.2.6: Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yoksulluk Göstergeleri	82
* Tablo.3.1: Asgari Ücret (2000 – 2005)	101
* Tablo.3.2: Avrupa’da Asgari Ücret	102
* Tablo.3.3: Sosyal Güvenlik	117
* Tablo.3.4: Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	127

GİRİŞ

Sosyal bir bilim dalı olan iktisat çeşitli iktisatçılarca, farklı zamanlarda değişik şekillerde tanımlanabilmiştir. Ancak, genel kabul gören bir tanıma göre iktisadın konusu, insan ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan kıt kaynakların idaresidir.

Para, fiyatlar, pazarlar, kar, faiz, ücretler, yatırımlar, vergiler ve aşınası olduğumuz diğer ekonomik terimler, birçok beşeri topluluklarda görülen adet ve müesseselerdir; ekonomik olarak düşünülmeyen giysiler, aletler, silahlar, sanat, evlilik, eğitim, hükümet, veya din gibi, beşeri tecrübenin zengin ve değişik konularının parçalarıdır.

“Ekonomik” davranışlar, genellikle, insanların geçimlerini sağladıkları yollarla yakından ilgilidir. Bir aile, bir aşiret, bir millet, bir milletler grubu yiyeceklerini, giyimlerini, barınaklarını, hizmetlerini ve halkın arzu ettiği diğer şeyleri nasıl sağlar ve dağıtır? Materyal zenginliği nasıl toplar veya dağıtır? Bu tür davranışlar, yeryüzündeki insan toplulukları arasında gayet farklı şekillerde kendini gösterir. Ekonomik alışkanlıklar, her kültürde asırlar boyunca belirli değişikliklerden geçti.

İnsan, alet kullanarak üretim yapan ve bu işi yaparken rasgele ve tek başına değil toplum içinde, bir sosyal düzenin imkan ve kurallarına tabi olarak yürüten canlıdır. İnsan, üretim yaparken emeğini ve tabii kaynakları kullanarak bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama amacıyla yeni nesnelere ve ürünler elde eder. Üretim sonucunda elde edilen ürünler, tüketim malları ve üretim araçları kime dağıtılacak; kimin olacaktır sorusu, üretimin derhal bir paylaşma, bir dağılım meselesini meydana getirir.

Gelir dağılımı, insanlık tarihi sürecinde hep önemli bir rol almış ve bir çok düşünürün inceleme konusu olmuştur. Gelirin elde edilmesi kadar, gelirin sosyal gruplar arasındaki bölüşümü de önemlidir. Bu çalışmamızda, gelir dağılımı veya bölüşüme ilişkin bu incelemelere yer vereceğiz. Bununla birlikte bir adım daha ileri

giderek, bireyin doğumundan başlayıp varlığının sonuna kadar sahip olması gerektiğine inandığımız bir asgari gelir hakkı kavramını irdeleyeceğiz.

Sosyal adalet fikrinin çalışan kesimi en yakından ilgilendiren taraflarından biri, emeği karşılığı geçimini sağlayan kimsenin sefaletten kurtarılması, insan şeref ve haysiyetine layık bir ücrete kavuşturulmasıdır. Gerçekten ücret yetersizliği, diğer elverişsiz şartları yanında, daha sanayileşme hareketlerinin başlarında, işçi sınıfının ana davası haline gelmiş, XIX. asır boyunca türlü felsefi ve dini ekollere mensup düşünürleri meşgul etmiş ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Uluslararası Çalışma Teşkilatı tarafından, üzerinde önemle durulması gereken belli başlı konulardan biri olarak kabul edilmiştir. Nihayet günümüzde az gelişmiş ülkelerin öncelik ve ivedilikle çözümlenmek zorunda oldukları sosyal sorunların başında, düşük gelir problemi yer almaktadır.

Asgari ücretin ücret kademelerinin mecburi karaktere sahip en alt basamağını ifade ettiği söylenebilirse de, gerçekte bunun ilmi bir tarifini yapmak oldukça güçtür. Bu güçlüğüün sebebi, kanaatimce asgari ücret tarifinde muhtevası belirsiz veya soyut bir takım esaslara yer verilmesidir.

Birinci bölümde, bölüşüm teorisinin tarihsel süreçteki çeşitli uygulamaları ile Türkiye'deki durumu ele alınmıştır. İkinci bölümde, asgari gelir hakkı ve yoksulluk kavramları incelenerek; azami gelir hakkı, sosyal minimum, sosyal yardım, asgari gelir garantisi, milli asgari ücret, minimum gelir koruması gibi çeşitli uygulamalara değinilmiştir.

Son bölüm, Türkiye'de asgari gelir hakkına yönelik uygulamaları ve yapılması gerekenleri içermektedir. Bu anlamda, asgari gelir hakkının Türkiye için önemi ve sosyal güvenlik reformu, işsizlik sigortası fonu, sosyal yardımların Türkiye'de uygulamadaki yerine değinilmiştir. Bu anlamda asgari gelir hakkının Türkiye'deki uygulanabilirlik düzeyi ele alınmıştır.

BÖLÜM I

TARİHİ SÜREÇTE BÖLÜŞÜM TEORİSİ

1. BÖLÜŞÜM TEORİSİ

Adam Smith'in temellerini attığı, Ricardo'nun formülleştiği ve Marx'ın da tarihsel bir nitelik kazandırdığı klasik ekonomi, politik geleneği içinde bu iktisatçıların tek bir nihai amaçta birleştiklerini söylemek mümkündür. Bu, kaçınılmaz bir biçimde, kapitalizmin işleme mekanizmasının temel unsurlarının ve bu unsurların birbirleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesini gerektirmiştir. Klasik ekonomi politiğe dinamik nitelik kazandıran şey, bu unsur ve ilişkilerin bir evrim içinde belirlenmesine yönelik çabalarıdır. Bunun sonucunda, dinamik iktisadın iki temel özelliği, zaman ve değişme, klasik analiz yöntemine de egemen olmuştur.¹ Bununla beraber, gerek ortaya çıkan teorilerin analitik yapıları ve kavramsal çerçeveleri, gerekse bunların arkasında yatan düşünce yöntemleri, bir iktisatçıdan diğerine önemli farklılıklar göstermektedir.

Ricardo, ekonomi politiğin konusunun, toprak ürünlerinin üç sınıf arasında, kar, ücret ve rant şeklindeki bölüşümünün yasalarının saptanması olduğunu söylerken, gerçekte bölüşümü, kapitalizmin dinamiğinin belirleyici unsuru olarak ortaya atmaktaydı. Nitekim Ricardo'da ortaya çıkan model, sermaye birikimi ile bölüşümün karşılıklı ilişkileri üzerine kurulmuştur; kar, sermaye birikiminin kaynağı olmakta, sermaye birikimi ise bölüşümü ve dolayısıyla karı belirlemektedir. Bu açıdan, daha sonra Marx'ın ortaya attığı "kapitalizmin temel çelişkisi"ni Ricardo'da da bulmak mümkündür. Her ne kadar bu çelişkinin ortaya çıkış nedenleri ve biçimi farklı ise de; gerek Marx, gerekse Ricardo, kapitalist birikimin, bu birikimin kaynağı olan karı ortadan kaldıracağı sonucuna ulaşmakta ve kapitalizm hakkında yaptıkları öngöründe bu bakımdan birleşmektedirler.

Malların işgücü ve insanlar tarafından üretildiği ve değişimin mevcut olduğu bir sistemde, malların birbirleriyle değişim oranlarının ve bu oranları belirleyen

¹ Yılmaz AKYÜZ, *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme*, Ankara Üniv.SBF. Yayınları, No:400, Ankara, 1997, s.3.

unsurların saptanması, çözülmesi gereken ilk sorun olarak ortaya çıkmakta ve bu sorun değer teorisinin konusunu meydana getirmektedir. Malların işgücü ile değişim oranları bir ücret sorunu olduğundan, değer teorisi, bir yandan bölüşüm sorununu, diğer yandan da değişim değerleri sorununu çözmeye yönelmiştir.

Smith, değeri, zaman zaman malların içerdiği toplam işgücü miktarı, zaman zaman da bu malların üretiminde kullanılan dolaysız işgücüne ödenen ücretin satın alabileceği malların değeri ile ölçmekte ve bu iki kavramı özdeşirmektedir. Ricardo, bu kavramları çok kesin bir şekilde ayırmakta ve Smith'in kavram karışıklığını eleştirmektedir. Ancak, bu ayırım, bölüşümün belirlenmesinde Marx'ı artık değer teorisine götürdüğü halde; Ricardo, bölüşüm teorisini, esas itibariyle, emek-değer teorisinden önce ve ondan bağımsız olarak oluşturmuş ve daha sonra bunu emek değer teorisi ile bütünleştirme yoluna gitmiştir. Bu ise Ricardo'yu, emek-değer teorisi ve bölüşümle ilgili önermelerinde bazı çelişiklere sürüklemiştir. Ricardo ile Marx'ın bölüşüm teorileri arasındaki bu temel fark, bu ikisinin ayrı ayrı ele alınmasını gerektirmektedir.

Ricardo'da bölüşüm teorisi esas olarak karın değil rantın açıklamasına yönelmiştir. Bu nedenle hareket noktası, tarımsal üretim ve Ricardo'nun içinde bulunduğu koşullarda en önemli tarımsal ürün olan buğday üretimidir. Bu buğday-bölüşüm teorisini şu şekilde özetlemek mümkündür: üretilen buğday, ekilen toprağın verimliliği ile kullanılan işgücü miktarı tarafından belirlenir; ücretler, Malthus yasası gereği, asgari geçim düzeyindedir; rant, ekilen toprakların farklı verimlilikte olmasından doğar, başka bir ifadeyle, buğdayın üretim koşulları tarafından belirlenir; dolayısıyla kar, toplam buğday ürününden rant ve ücret ödemeleri çıktıktan sonra arta kalan buğday miktarına eşittir. Modelde bütün değişkenler buğday cinsinden ifade edilmekte ve bölüşümün belirlenmesinde malların değişim oranları işin içine girmemektedir. Endüstride elde edilen kar oranı, serbest rekabet nedeniyle, tarımda buğday cinsinden belirlenen kar oranına eşitlenir ve bu nedenle tarımsal üretim koşulları belirleyici bir role sahiptir.

Ricardo'nun aksine Marx, baştan itibaren bölüşüm teorisini emek-değer teorisi üzerine oturtmuş ve bu ikisini bütünleştirmiştir. Marx'ın bölüşüm teorisinin

temel kavramları, işgücünün değeri ile artık değerdir. Üretim araçlarının içerdiği dolaylı işgücü değişmeyen sermaye, işgücünün değeri de değişen sermaye haline gelirken, bu kavramlar toplumsal bir üretim ilişkisinin gerektirdiği dönüşüme uğramış olmaktadır. Ricardo'da olduğu gibi Marx'ta da kapitalist üretim koşulları altında temel bölüşüm kategorileri ücret ve kardır. Marx, değer analizinden hareketle karın kökeninin artık değer olduğunu ve artık değer tarafından belirlendiğini göstermeye yönelmiştir. Marx, karın, mallar arasındaki değişimin eşit olmaması nedeniyle ortaya çıkmadığını, aksine, kendi çabasının eşit değişim halinde karı açıklamak olduğunu ve bu yapılmadığı takdirde karın hiçbir zaman açıklanamayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla Marx'ın artık değer teorisi, onu kar teorisine götürmekte ve malların içerdiği işgücü zamanı ile işgücünün değeri arasındaki fark aynı zamanda karı belirlemektedir.²

Gerek Ricardo gerek Marx'ta kapitalist birikimin kaynağı kardır.³ Karlar ile yatırımlar arasındaki ilişki iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Ricardo ve Marx'ın ücret teorileri, ücretlerin uzun süre işgücünün yeniden üretimi için gerekli düzeyin üzerinde kalamayacağını önerdiği için ücretlerin tamamı tüketilmekte ve böylece işçi sınıfının ücretlerden tasarruf ederek bunları doğrudan doğruya yatırması veya kapitalistlere borç vermesi söz konusu olamamaktadır. Ricardo'da rant tamamen lüks tüketime gittiği için her iki modelde de yatırımların tek kaynağı, kar olmaktadır. Buradaki sorun, karların tamamının birikime yöneltilip yöneltilmediğidir. Özellikle Marx zaman zaman kapitalistlerin karlarının kısmen tüketime veya lüks tüketime harcadığını varsayıyorsa da, kapitalistler arasındaki rekabetin şiddetlendiği aşamalarda Marx'da da, kapitalistlerin karlarının tamamını tasarruf ederek yatırdıkları görülmektedir. Böylece Ricardo'da baştan itibaren Marx'da ise bir ilk yaklaşım olarak klasik yaklaşım tasarruf fonksiyonu varsayımı yapılmaktadır; işçiler ücretlerinin tamamını tüketmekte, kapitalistler ise karlarının tamamını tasarruf etmektedir.

Marx, klasiklerin tahlil araçlarındaki çelişkiden yararlanarak, kapitalizmin mübadele kanunlarının, emek ürününün tümünün emeğe gitmesini önlediğini; artı

² Yılmaz AKYÜZ, *Emek-Değer Teorisi ve Nitelikli İşgücü Sorunu*, Ankara Üniv. Basımevi, 1980, s.27.

³ _____, *Ekonomi Politikin Temelleri*, May Yayınları, İstanbul, 1979, s.385.

değeri kapitalistin ele geçirdiğini; bölüşümün bu niteliği kapitalizmin kanunlarından doğduğu için, bu sistemde reformun mümkün olmadığını ileri sürmüştü. Neo-Klasik iktisatçılar, bu iddialara karşı her üretim girdisinin, ürüne yaptığı katkıya eşit getiri sağladığını ve bunun adil olduğunu; belirli varsayımlar altında, toplam ürün bütün girdiler arasında paylaşıldığında geriye hiçbir artık kalmadığını, toplam ürünün tükendiğini gösteren bir bölüşüm teorisi kurdular. Ricardo'da önemli bir yer kapsayan toprak rantının, toplumun çıkarı aleyhine yükselen, hak edilmemiş bir gelir türü olduğunu ispatlamak, Neo-Klasiklerde, kapital gelirinin evrensel bir kategori ve hak edilmiş gelir olduğunu ispatlamaya yerini bıraktı. Toprak sahipleri, ekonomide, artık önemsenmeyecek bir sınıf haline gelmişti. Rant kavramı, bütün üretim girdilerini kapsayacak biçimde genişletildi. Böylece, kapitalizmin, adil bir iktisadi sistem olduğu ve iktisadi uyumun bulunduğu imgesi, teoride sağlanmış oluyordu.

Bölüşüm teorisi geliştirilirken, bir yandan üretim teorisine, bir yandan da, değer teorisine bağlandı; marjdaki eşitlik, değer ve bölüşüm teorisine ortak anlamı veren, bunları birleştiren, temel ilke oldu. Bölüşümün tamamıyla piyasa şartlarıyla belirlendiği, kuramsal-toplumsal yapıdan ve şartlardan bağımsız olduğu varsayımı sonucunda, marjinal verime göre bölüşümün evrensel olduğu yargısına varıldı.

1.1. Milli Gelir Bölüşümünün Temel Sorunları

Bu sorunlar, ekonomik düşüncenin başlangıcından beri klasik okul tarafından ortaya konulmaktadır. Ricardo ve izleyicileri için, toprak sahipleri, kapitalistler ve çalışanlardan oluşan 3 sosyal sınıf, çalışmaları karşılığında sırasıyla rant, kar ve ücret elde etmektedir. Üretim, sermayenin ve emeğin toprağa uygulanması sonucu elde edilmektedir. Rantın payı azalan verimler prensibiyle, ücretin payı Malthus'un nüfus yasasıyla açıklanmıştır. Malthus'a göre emek arzı geçim düzeyinde tam esnektir. Sermayenin payına gelince, toplam ürünle toplam rant ve ücretler arasındaki artığa eşit olarak sunulmuştur. Ekonomik kalkınma süreci içinde nüfus artışının sabit toprak miktarı üzerindeki baskısı rantlarda bir artışa ve kar oranlarında bir azalışa neden olmuştur. Kar aynı zamanda hem faaliyetlerin itici gücü hem de birikimin kaynağı olduğundan, toplum kaçınılmaz olarak durağan bir duruma yönelmiştir. Bir diğer deyişle toplum, üretim hacminin ve nüfusun istikrarlı ve karların sıfır olduğu bir

duruma gelmiştir. Böyle bir ekonominin kalkınma hızının sıfır olacağı kolayca tahmin olunabilir.

Marx ve izleyicileri, Ricardogil analizini yeniden ele alarak, bölüşümdeki temel çatışmayı burjuva kapitalistiyle temelde imalat sektöründe çalışan prodüktif işçilerden oluşan proletarya arasındaki mücadeleye indirgemıştır. Emek-değer teorisine göre, emekçiler sosyal ürünün tümünü kullanmaktadırlar. Ancak emek piyasasında çalışanlar arasındaki mevcut rekabet nedeniyle emekçiler oluşturdukları değer in yalnızca bir bölümünü ücret olarak almaktadır. Kalan kısım artı değeri oluşturmaktadır ve kapitalistlere gitmektedir. Çalışma süresinin uzaması ve makineleşmedeki gelişmeler kapitalistlerin istismar oranını sürekli olarak yükseltmektedir. Milli gelirden artı değerin yada toplam karın nispi payı artmakta, ücretin payı düşmekte ve böylece bölüşüm giderek daha fazla gayri adil olmaktadır.

Gerçekte, en gelişmiş endüstri ülkelerinde ücretlerin nispi payı çok uzun dönemde hiçbir şekilde gelişme göstermemiştir. Örneğin İngiltere’de 1870’den beri ücretler sürekli olarak gelirin yaklaşık yüzde 40’ını oluşturmuştur. Oysa aynı dönemde nüfus içinde işçilerin payı düşmüştür. Eğer dağıtım, yönetim ve hizmet gibi verimli olmayan faaliyetlerde çalışanların ve kapitalist artı değerden transfer edemeleri alanların durumları göz önüne alındığında, uzun dönemde ücret payının düşüş eğilimi gösterdiğini söylemek çok zordur.

İster Neo-Klasik ister Keynesgil olsun çağdaş iktisatçılar, istatistik verilere dayanarak analizlere yeniden girişmişlerdir. Buradan çıkan ortak sonuç uzun dönemde geniş anlamda (ücretli yada bağımsız) milli gelir içinde ücretin payının istikrarlılık gösterdiğidir. Bu istikrarlılığın nedenini anlamak için geliştirilmiş bir teorik aleti gündeme getirmişler ve bölüşüm sorunlarını global dengeli ekonomik büyümenin açıklanmasına entegre etmişlerdir. Böyle bir yapılanma, kuşkusuz yeterli değildir. Çünkü her ne kadar bölüşüm uzun dönemde istikrarlılık gösteriyorsa da, kısa ve orta dönemde dalgalanmaların olduğu da bir gerçektir. Bu durum, ekonomik birimler için çok önemlidir. Çünkü uzun dönemle herkes aynı ölçüde ilgilenmez.⁴

⁴ İker Parasız, *Ücret Teorisi (Modern Yaklaşım)*, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1994, ss.113-114.

1.1.1. Gelir Bölüşümünde Eşitsizlik Derecesinin Gelişimi

Global bölüşüm uzun dönemde hissedilir ölçüde sabit olmuşsa da, ekonomiler take off (kalkış) aşamasını bir kez aşınca çeşitli gelirler arasındaki eşitsizlik derecesinin gelişimi, bir diğer deyişle kişisel gelirlerin (vergidен önce) dağılımı ile ilgili eğilimin varlığı sorgulanmaya başlamıştır. Bu eşitsizlik derecesi Gini katsayısı hesaplanarak ölçülmektedir. 1965 yılında 56 ülkeyi kapsayan bir anket kişi başına düşen milli gelir ve Gini katsayısıyla ilgili olarak enteresan sonuçlar vermiştir. Tablo.1.1'de görüldüğü gibi ortalama olarak, eşitsizlik derecesi, milli gelir düzeyi 300-500 dolara ulaştığında yüzde 0,50 gibi en yüksek değerine ulaşmaktadır. Gini katsayısı, kişi başına milli gelir düzeyi ortalama olarak 1000 doları aştığı zaman yani ekonomi "take off" aşamasını geçtiğinde yüzde 40 civarına yerleşmektedir. Bunun anlamı şudur: Eşitsizlik, ücretlilerin nispi gelirlerindeki düşüş aşaması boyunca ekonomik kalkınmanın artışıyla ilişkili olarak artmaya başlamaktadır. Daha sonra ekonomik büyümenin kendi kendine büyümesini sağlayacak koşullar bir araya gelmeye başlayınca ücret-kar bölüşümü istikrar kazanmakta ve daha sonra kişisel gelir dağılımı istikrar kazanmaktadır.⁵

Tablo1.1: Gelir Bölüşümü Eşitsizlikleri

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Düzeyine Göre Ülke Grupları	Gini Katsayısı (Ortalama) (%)	Kişi Başına Ortalama Hasıla (1965'te Dolar Olarak)
100 doların altında (9 ülke)	0,42	78,3
101-200 dolar (8 ülke)	0,47	147,6
201-300 dolar (11 ülke)	0,50	244,4
301-500 dolar (9 ülke)	0,49	426,9
501-1000 dolar (6 ülke)	0,44	723,3
1001-2000 dolar (10 ülke)	0,40	1485,2
2000 dolardan fazla (3 ülke)	0,36	2572,3

Kaynak: İlker Parasız, Ücret Teorisi, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1994, s.118.

⁵ İ. Parasız, a.g.e., s.118.

1.2. Türkiye’de Bölüşüm İlişkileri

Kapitalist bir ekonominin temel bölüşüm ilişkisini meydana getiren işçi, kapitalist ilişkisi ve artık değerın üretim araçlarına sahip (sanayici veya tarımcı) kapitalist sınıfça elde edilmesi, henüz Türk ekonomisinde ön plana çıkmamıştır. Türkiye’de sömürme, girişimci – kapitalistten çok, çeşitli üretici sınıf ve tabakalarla tüketici (veya nihai kullanıcı) arasına giren tüccar, aracı, bankacı, tefeci gibi unsurlar ve çeşitli verimsiz faaliyetlerde bulunan burjuvazi tarafından yapılır. Artık değerın paylaşılmasında maddi üretim araçlarına sahip olan kapitalistin payı, şimdilik nakdi veya ticari sermaye sahipleri ile çeşitli verimsiz aracı işler yapan burjuva unsurlarının payının çok daha gerisindedir.

Devlet işletmeciliğinin sanayide geniş bir yer kaplaması, bölüşüm ilişkileri açısından gözlenen özelliklerden birisidir. Ülkemizde üretken sınıflar; ortakçı, kiracı ve küçük üretici olarak çalışan köylüler; ücret karşılığı işgücünü satarak hayatını kazanan toprak ve fabrika işçileri, verimli kafa emekçileri ile tarım dışındaki küçük üreticilerdir. Üretken olmayan sınıf ve tabakalar ise, topraktan aldığı payla yaşayan toprak sahibi, kapitalist çiftçi, tarım dışında maddi üretim araçlarına sahip olan kapitalist; tüccar, tefeci, aracı, bankacı gibi çeşitli nakdi ve ticari sermaye sahipleri, bir kısmı gelişmiş kapitalist ülkelerde de görülen (sigortacılık, komisyonculuk gibi) diğer çeşitli verimsiz faaliyetler içinde işveren ve emekçi olarak hayatlarını kazananlar ve nihayet gayrimenkul kiralari ile geçinenlerdir. Bunların dışında, çeşitli mekanizmalarla milli insan gücümüzün bir kısmını karşılıksız olarak kendine çalıştıran yabancı kapitalistleri de sayabiliriz.⁶

Üretici sınıflarla üretken olmayan sınıfların iç içe yaşaması Türkiye’nin sömürmeye dayanan bir sistem içinde olduğunu gösterir. Verimsiz tabakalar üretim ve bölüşüm ilişkileri içinde kapladıkları yere göre değişen tarzlarla, verimli sınıflarca üretilen ürünün bir kısmına el koyarlar.

Tarıma giren yeni üretim araçlarının etkisiyle eski üretim ilişkileri çözülmekte; mülksüzleşen köylü nüfusun bir kısmı serbest işgücü halini alarak

⁶ Korkut Boratav, *100 Soruda Gelir Dağılımı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1972, ss.111-112.

şehirlere yönelmekte ve böylece kapitalist bir sanayileşmenin ön şartları gerçekleşmektedir. Ancak öte yandan sanayileşme temposu zayıf kalmakta; böylece şehirlere yığılan işgücünün bir kısmı esnaflık, küçük ticaret ve küçük üreticilik içinde iş sahaları bulmaktadır. Devlet memurlarını da sayarsak; küçük burjuvazinin tarım dışı faal nüfus içinde kapladığı yerin gittikçe büyüdüğü görülmektedir.

Gelir eşitsizliklerinin asıl kaynağı, mülkiyetten doğan büyük gelirlerin var olmasıdır. Prensip olarak sadece emek gelirlerinin elde edildiği sosyalist ekonomilerde gelirler arası eşitsizliklerin, kapitalist sistemlerden çok daha zayıf olmasının başlıca sebebi budur. Tarım dışındaki gelir eşitsizliklerinin, tarımdaki eşitsizliklerden fazla olduğunu görüyoruz. Bunun önemli sebeplerinden biri, tarımda küçük üreticiliğin yaygınlığıdır. Fakat daha da önemlisi, kaynağını sömürüden alan büyük gelirlerin önemli bir kısmı, tarımdaki üreticileri sömüren ticaret sermayesi de dahil olmak üzere, tarım dışı faaliyetlerde görünmektedir.

Türkiye'ye ait gelir eşitsizlikleri, tarımdaki eşitsizliklerden fazla, tarım dışındakinden azdır. Tarımda fert başına düşen gelirle, tarım dışında elde edilen ortalama gelirler arasındaki farkın büyüklüğü de, Türkiye'deki genel gelir eşitsizliklerini belirleyen bir diğer özelliktir.

Bütün ekonomilerde olduğu gibi Türkiye'de de, iktisadi gelişme ile tarım kesiminin nispi olarak tarım dışındaki faaliyetler lehine daralması beklenir. Gelir dağılımı bakımından bu gelişme, eşitsizliklerin daha az olduğu bir kesimin (tarımın) daralarak, daha büyük eşitsizliklerin bulunduğu bir kesimin (tarım dışı faaliyetlerin) genişlemesi anlamına gelir. Bu da, milli ekonomi içindeki gelir eşitsizliklerini artırıcı bir etkidir. Türkiye'nin genel gelir dağılımı, böylece tarım dışı faaliyetlerdeki dağılıma benzemeye başlar. İnsanların büyük kısmı eşitsizliklerin nispeten az olduğu bir topluluktan (köy topluluğundan) çıkıp, büyük eşitsizlikler taşıyan bir diğer topluluk (şehir) içinde yaşamaya başlarlar.⁷

⁷ K.Boratav, a.g.e., s.199.

1.2.1. Sınıflar Arası ve Sınıf İçi Bölüşüm İlişkileri

Belirli üretim ilişkileri, dolaysız üreticiler tarafından yapılan sömürünün belirli mekanizmaları tarafından tanımlanır. Sömürünün özel biçimleri, temel (asli) bölüşüm ilişkilerini oluşturur ve bu ilişkiler, her belli biçim içinde artığı sömüren belirli bir sınıfı, artığı üretmiş olan bir diğer dolaysız üreticiler sınıfı ile karşıt duruma getirir. Farklı bir deyişle bir toplumsal sınıf sadece ve sadece, sömürmenin belli bir biçimini, içinde yer alan diyalektik karşıtı tarafından tanımlanabilir.

İkincil (tali) bölüşüm ilişkileri ise, esas olarak, artığın egemen sınıfların alt grupları, ara tabakalar arasında yeniden paylaşımı ile ilgilidir. Benzeri bir yeniden paylaşım, “değer aktarımları” biçiminde sektörler, endüstriler, iktisadi faaliyetler arasında meydana gelir ve bu iki süreç bazı hallerde iç içe girer. Bu yeniden dağıtım veya değer aktarımı mekanizmaları, piyasa süreçleriyle veya devletin aracılığıyla; görelî fiyatlarda veya mali ve parasal sistemde meydana gelen değişmelerle gerçekleşir ve artığa ilk düzlemde el koymanın sonuçlarını da değiştirmiş olur.⁸

Türkiye bağlamında bölüşüm ilişkilerinin incelenmesine esas oluşturacak “sınıfsal çerçeve”; bölüşüm dinamiklerini belirleyen mekanizmalar ve kullanılan göstergelerle birlikte Tablo.1.2’de sunuluyor. Bu çerçevenin oluşturulmasında kavramsal ve kuramsal tutarlılık ile incelenen konunun gerektirdiği ampirik işlevsellik arasında belli bir uzlaşma arandı. Toplumsal sınıf, grup ve tabakaların tanımlanması çok yüksek bir soyutlama düzeyinde yer alan maddeci tarih görüşü çerçevesinde yapılırken, kısa dönemli iktisat politikalarının etkilerini de kavramayı hedefleyen (ve sınıfları ilgilendiren) bölüşüm göstergelerinin inşası çok daha düşük bir soyutlama düzeyine gerek duyar.

Tablo.1.2’nin Türkiye için çizdiği çerçeve, temel bölüşüm ilişkileri tarafından tanımlanan 3 üretim ilişkisini (kapitalist, yarı-feodal ilişkileri ve küçük meta üretimini) ortaya koyuyor ve 3 grup toplumsal sınıf düalitesinin türetilmesine imkan veriyor. İşçi sınıfı ve kapitalist sınıf; bağımlı (yarıcı/ortakçı) köylülük ile toprak ağaları ve bağımsız (piyasaya dönük) köylülük ile tüccar/tefeci... Bu çerçevede

⁸ Korkut Boratav, *1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, s.26.

küçük meta üretimi “katıksız” biçimi içinde, yani ücretli işçiliğin ve toprak kiralamanın hiç gözlenmediği bir çerçevede ele alınmış; kent ekonomisi içinde küçük meta üretiminin yaygın olduğu alanlar dikkate alınmamış ve köylülük ile karşılıklı ilişkileri içinde bulunan tüccar/tefecî sermayesinin prekapitalist biçimler içinde ayrı bir sınıf olarak var olduğu ve bu nedenle burjuvazinin bir alt grubunu oluşturmadığı varsayılmıştır.

Tablo.1.2'nin alt bölümünde çerçevesi çizilen ikincil (tali) bölüşüm ilişkileri sekiz toplumsal grup / tabakanın tanımlanmasına imkan veriyor. Bunların üçü, kapitalist sınıfın paylaşımı üzerinde belli pazarlık / rekabet / çatışma ilişkileri içinde karşı karşıya gelebilen alt sınıfları olarak görülmelidir. Sınai / tarımsal, ticari ve mali sermaye... Kökenleri ve bileşimi çok belirli olmayan rantiyelerin de dördüncü bir grup olarak aynı paylaşım çekişmesi içinde yer aldığı söylenmelidir. Bu dört grubun geniş anlamda burjuvaziye oluşturduğunu da söyleyebiliriz. Ara gruplar ise bürokrasi, profesyonel gruplar, genellikle “esnaf / zanaatkar” yaftası altında toplanan kentsel küçük üreticiler / küçük ticaret grubu ve “marjinallerden” oluşuyor. Ara gruplara ilişkin sürekli bölüşüm göstergelerinin bürokrasi dışında pek de mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Gruplar arasında geçişler olduğunu da göz ardı edemeyiz. Belli ekonomik konjonktürler içinde veya belli politikalara karşı ortak ekonomik çıkarların oluşmasına yol açmaktadır.

İkincil bölüşüm ilişkilerinin oluşumunda, devletin denetimi veya egemenliği altındaki mali / finansal değişkenler belirleyici roller oynar. Profesyonel gruplar, esnaf / zanaatkarlar ve “marjinal nüfus”un belli bir kesimleri için belirli hizmetlere ve mallara ait piyasaların özellikleri bölüşüm değişkenlerini belirler. Göreli fiyatlardaki değişmelerin bir bölümü ikincil bölüşüm ilişkileri bakımından büyük önem taşır. Ancak, göreli fiyatların bölüşüm etkilerinin yokluğu veya varlığı, temel ve ikincil bölüşüm ilişkileri arasındaki sınırı oluşturmaz.⁹

⁹ K.Boratav, a.g.e., s.31.

Tablo.1.2: Türkiye’de Bölüşüm İlişkilerinin Sınıfsal Çerçevesi

<i>Temel Bölüşüm İlişkileri</i>				
Üretim İlişkileri	Toplumsal Sınıflar	Mekanizmalar	Göstergeler	Ek Saptamalar
Kapitalist	İşçi Sınıfı ve Burjuvazi	İşgücü piyasası; bu piyasanın kurumsal düzenlemesi	Ücret/k.değer oranı; reel ücretler / emek verimi ilişkisi	Özel / kamusal sektör; kapitalist çiftçi ayrımları
Basit Meta Üretimi	Köylü ve Ticarar	Tarımsal ürün ve girdi piyasaları; destek politikaları	İç ticaret hadleri; ticari marjlar	Tefecilik ve mali sermaye; kamu kredi destekleri
Yarı-Feodal	Ortakçı / Kiracı köylü ve toprak ağası	Toprak kiralama süreçleri; piyasa dışı bağımlılıklar	Toprak kirası / tarımsal k. değer; dönüm başına reel kira	Yarı-feodal olmayan kiracılık türleri hariç

<i>İkincil Bölüşüm İlişkileri</i>	
Sosyal Grup / Tabakalar	İkincil Bölüşüme İlişkin Mekanizmalar ve Kategorileri
Sanayi Sermayesi, Kapitalist Çiftçilik	Nihai ürün ile maliyet öğeleri arasındaki görelî fiyatlar, bunları etkileyen politikalar; fiyat dışı sübvansiyon / teşvikler; dolaysız vergiler, kredi faizleri
Ticari Sermaye	Ticari marjlar / bu marjları yansıtan görelî fiyatlar ve ilgili politikalar; dolaysız vergiler; teşvikler; kredi faizleri; dış ticaret teşvik ve sübvansiyonları; döviz kuru
Mali sermaye	Finansal aktif ve pasiflerin getiri / maliyet oranları arasındaki görelî marjlar (çeşitli faiz oranları); mali sistemin kurumsal parametreleri; dolaysız vergiler; mali işlemlerle ilgili vergiler
Rantiyeler (Tarım dışı)	Gayrimenkul fiyatları ve kiralari; mevduat, döviz, altın ve menkul sermaye üzerindeki nominal ve reel getiri hadleri; rant türü gelirler üzerindeki vergiler
Profesyonel gruplar	Uzlaşmış / nitelikli hizmet piyasaları; giriş güçlüklerine bağlı katlık rantları
Bürokrasi	Memur maaşları; maaş dışı reel gelir türleri
"Esnaf / zanaatkar"	Küçük meta üretimi ve ticari sermayeyi etkileyen değişkenler ve süreçler (belli farklarla)
"Marjinal" nüfus	Belirsiz; yer yer "esnaf / zanaatkar"la benzerlik

Kaynak: Korkut Boratav, 1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, İstanbul, 1999.

Kapitalist üretim biçimi ile ilgili temel bölüşüm ilişkisi, işgücü ve sermaye arasındaki karşılığı yansıtır. Reel ücretler, işçi sınıfının ekonomik durumunun mutlak bir göstergesidir. Burada söz edilen reel ücret / verimlilik / ücret payı ilişkileri aslında tanımsal ilişkilerdir. Kuramsal anlamda iki farklı bağıntı olabilir: birincisi, reel ücretlerden bağımsız ve istikrarlı bir kar oranı olması durumunda, ücret hareketleri değişmeyen bir kar katsayısının aracılığıyla fiyatlara yansır. Örneğin, sanayide nominal ücret artışları genel fiyat hareketlerinin gerisinde kalıyorsa (reel ücretler düşmüşse), bu sektörde ücret artışlarının yol açacağı fiyat artışları da enflasyonun gerisinde kalır; yani sanayinin görece fiyatları gerilemiş olur. İkinci bağıntı biçiminde ise, reel ücretlerin gerilemesi (yani nominal ücretlerin enflasyonun gerisinde kalması), söz konusu sektörün kar oranını artırır ve tek başına görece fiyatın değişmesine yol açmaz.

BÖLÜM II

ASGARİ GELİR HAKKI VE YOKSULLUK KAVRAMI

1. TARİHİ SÜREÇTE GELİR HAKKI

Topluluk halinde yaşamak zorunda olan insanların, her dönemde iktisadi faaliyetleri belirleyen ve şekillendiren iktisadi düşünceleri ve görüşleri olmuştur. Bir toplum her zaman aynı yapı içinde, aynı biçimde düzenlenmemiştir. Toplumlarda her zaman ilerleme olmamıştır ama, her zaman hareket ve değişiklik olmuştur. Toplumsal yapılar değişirler; çünkü, oluşum anlarıdır. Toplumsal yapıyı geçici bir denge yada görelî bir devamlılık olarak tanımlamamız, toplumların oluş nedenlerini, hareketlerinde, değişmelerinde gördüğümüzden ileri gelir. Toplumlardaki bütün ilişkiler geçici olarak, eğreti olarak yapılaşmıştır. Ve her toplumsal değişme, zaten geçici olan bu dengeyi bozar ve yeni bir geçici denge sağlar. Toplumsal sorunların en başlıcası da bu yeni geçici dengeye uyum sorunudur. Ve bu son geçici denge de bozulacaktır.¹⁰ Görülüyor ki, denge; ilişkilerin dengesidir, ama geçicidir. Bu ilişkiler insanların doğayla olan ilişkileri ve insanların kendi aralarındaki ilişkileridir; insanlar doğayı dönüştürdükçe değişirler; insanlar birbirlerinin emeğini tanıdıkça ve engellerini tanıdıkça değişirler.

1.1. İlk Çağ Doğu Toplumlarında İktisadi Düşünceler

İlk çağda doğu toplumları, merkezi otoriteler kurarak bölge ve ülkeler arasında iktisadi faaliyetlerin artmasına ortam hazırlamışlardır. Çin'de yetişen düşünürler sürekli toplumun disiplinli olmasını öngörmüşler ve hükümdara itaatin sosyal ahengi sağlayacağını ileri sürmüşlerdir. Çin'de toplumsal yapı ve sınıflar, toprak mülkiyetindeki dağılıma göre şekillenmişti. Tarımsal üretim, toprağa sahip olmayan ve toprağa bağlı olan köylüler tarafından gerçekleştirilmekteydi.¹¹

Farklı sınıflardan oluşan Hind toplumunda da düşünürler daha çok siyasi ve kültürel konular üzerinde durmuşlardır. Kral ve yakınlarının oluşturduğu üst sınıf,

¹⁰ Doğan ERGUN, *Sosyoloji ve Tarih*, 3.Baskı, İlke Yayınevi, Ankara, 1995, s.17.

¹¹ Arif ERSOY, *İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi*, 2.Baskı, Abam Yayınları, İzmir, 1990, s.16.

daha çok yönetim ve savaşla uğraşmaktaydı. Çiftçiler, zanaatkarlar ve tüccarlar, daha alt statüdeki sınıfların üyeleri idi. Toplumun alt sınıfını oluşturan dokunulmazlar, her türlü haktan yoksundular.

Hind, Çin ve Japon düşüncesini ve kültürünü önemli ölçüde etkileyen Budizm, insanın dünyada huzura kavuşması için kendi yolunu bizzat kendisinin çizmesi gerektiğini benimsemişti. Sade bir hayatı savunan Buda, diğer insanları destekleyen ve yararlı işler yapanların, mal mülk sahibi olmalarının sakıncalı olmayacağını savunmuştur.

İleri bir medeniyet kuran Babillilerin iktisadi hayatı, sosyal dayanışmayı esas alan bir dünya görüşüne göre şekillenmişti. Hz. İbrahim, Babil ve Güney Anadolu toplumlarını yardımlaşma ve dayanışmanın esas olduğu bir sosyal düzene davet etmişti. Serbest girişimin yaygın olduğu ve ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı Babil toplumunda zamanla gelir dağılımındaki aşırı dengesizlik, sosyal huzursuzluklara ve çatışmalara yol açmıştı. Bundan dolayı, iktidara getirilen Kral Hammurabi yazılı hale getirdiği yasalarla, gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltmaya ve faiz oranlarını belli bir düzeyde tutarak servetin sınırlı sayıda insanın elinde toplanmasını engellemeye çalışmıştır.

İsrail toplumunu Mısır'daki esaretten kurtararak Filistin'e getiren Hz. Musa, dayanışmacı dünya görüşüne göre yeni bir devlet kurmuştu. Bu devletin müesseseseleşmesinde dini kurallarla beraber siyasi ve iktisadi kuralları içeren Tevrat'ın önemli etkisi olmuştur. Ticaretin serbest olması, devletin yetkilerinin belirlenmesi Filistin'de iktisadi faaliyetlerin canlanmasına ortam hazırlamış ve Hz. Davud döneminde ticari faaliyetlerin etki alanının daha da genişlemesini sağlamıştır. Tevrat'ta faizin yasaklanması, gelir dağılımındaki dengesizliğin artmasını önlemiştir.¹²

Mısır'da, Çin'de olduğu gibi güçlü ve müdahaleci bir merkezi otoritenin bulunması, iktisadi düşünce alanında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına engel

¹² Arif ERSOY, a.g.e., s.17.

durulmamıştır. Ekonomik konulara daha çok şiirlerde, tarih, siyaset, felsefe kitaplarında ve tiyatro eserlerinde rastlanıyordu. Şair Hesiodo, emek faktörüne ve köy mülkiyetine yer veren şiirler yazmış; Solon kanunları, üretimi zorunlu kılarak işsizliği üç kez belirlenen bir kimseyi hain saymıştır.¹³

Yunan sitelerinde tarımsal uğraşından başka önemli geçim kaynaklarından biri de, yağmacılık ve savaşlardan elde edilen ganimetlerdi. Yunan adalarında yaşayan toplumların çevre toplumlarıyla ticari ilişkileri zamanla gelişme göstermiştir. Ticaret, genellikle, yabancıların kontrolü altındaydı. Toplumun üst sınıfı olan aristokratlar, devlet yönetimiyle uğraştıklarından ticaretle uğraşmayı yabancılara bırakmışlardır.

Dönemin ünlü düşünür ve filozoflarından biri olan Sokrat, iktisadi faaliyetlerden tarım üzerinde durmuştur. Sokrat'a göre kişi, zenginlik veya para için küçülmemelidir. Servet edinme hırsı toplumun ahengini bozar.

Sokrat'ın öğrencisi olan Eflatun ise, dönemin bir diğer önemli düşünürüdür. Eflatun gelir ve toprak dağılımının eşit olmasını savunur. Toplumun büyük bir bölümünün aşırı fakir veya az sayıda insanın aşırı zengin olması, siyasi istikrarsızlığa neden olacaktır. Fakir ve zengin sürtüşmesi tiranlık ve diktatörlüğe ortam hazırlar. Bu nedenle gelir dağılımında aşırı dengesizliğe meydan verilmemelidir. Eflatun için ideal toplum düzeni, ilk insanların yaşadığı düzendir.¹⁴ Düşünür, gelir dağılımı bozukluğuna yol açacağı gerekçesiyle özel mülkiyete karşı çıkmış ve kolektif mülkiyeti savunmuştur. Hayatının son yıllarında sınırlı ölçüde özel mülkiyetin yararlı olabileceğini kabul etmiştir.

¹³ Ali ÖZGÜVEN, *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*, Filiz Kitapevi, 1992, s.10.

¹⁴ Arif ERSOY, a.g.e., s.30.

Romalılar, eski Yunanlılardan farklı olarak, daha çok hukukçu yetiştirmişlerdir. Bu bakımdan, Roma hukuku iktisadi düşünce tarihine önemli bir katkıda bulunmuştur denilebilir. Çünkü hukuktaki çeşitli konular ekonomide liberal rejimin kadrosunu hazırlamıştır. Böylece Roma hukuku, sınırlı da olsa, iktisat ilminin doğmasına imkan vermiştir. Ekonomik bir ortama rağmen, bütün faaliyetler serveti hor gören felsefede değil, politika içinde incelenmiştir.

1.4. Ortaçağ İktisadi Düşüncesi

5.yy'dan 11.yy'a kadar üretim, hemen hemen tarım kesimine dayanmaktadır. Kölelik sistemi geçerlidir. Mübadele ekonomisi gelişmemiş ve aile kadrosunun dışına pek çıkmamıştır. Ne var ki, 11.yy'dan itibaren toplumlar yeniden canlanıp 13.yy'da serpilince yeni mübadele anlayışı başlamış, şehirler yeni ekonomik hayatta aktif bir duruma geçerek bir mübadele bölgesi halini almıştır. Büyüyen bu şehirlerde insanlar hem dış tehlikelere hem de senyörün tutumuna karşı birleşmişlerdir.

Böylece, şehirler zenginleşiyor ve hürriyetlerine kavuşuyordu. Bağımsız şehirlerde burjuvazi gelişiyor, çalışan sınıflar baskılardan yavaş yavaş kurtuluyor. Korporasyonlar oluşuyordu. Korporasyonlarda istismar artık söz konusu değildir. Yeni ekonomi şeklinde mübadelelerin yine sınırlı, üretimin zayıf ve talebe uygun bir şekilde yapılmasına rağmen, piyasalar genişledikçe, köy-şehir mübadelesi ve ilişkisi artmış, büyük piyasa olan fuarların doğuşu ile ticaret, bölgelerarası bir nitelik kazanmıştır.

Ortaçağ Avrupa'sının toplum düzeni ise, feodalizmdir. Ortaçağlarda merkezi otoritenin bozulması, zayıflaması sonunda dış saldırıların başlaması, korku ve

güvensizlik doğurmuştu. O dönemlerde köylüler daima bir kuvvetlinin, bir senyörün himayesi altına girmişlerdi. Köylülerde bu korunma ve geçinme karşılığında topraklarını senyörlere, aristokratlara vermişlerdi. Senyörler toprakların mülkiyetini elde etmek kaydıyla, sadece işletilmesini köylülere bırakmışlardı. Feodalite çeşitli faaliyetlerin yapıldığı adeta kapalı bir ekonomiyi andırır. Bu ekonomi dışında gelişen kentlerde, tacirler senyörlere bağlanmamak ve kendi çıkarlarını koruyabilmek için birleşmişler, hatta daha fazla özgürlük elde edebilmek için kan dökmüşlerdir. Böylece burjuvazi doğmuştur.

Yukarıda belirttiğimiz gibi mübadelelerde eşitlik görüşü, Aristo'nun mübadele anlayışına dayanır. Ortaçağ düşünürleri de mübadele konusunda düşünmeye başlamışlardır. Bunlardan Saint Thomas d'Aquinas'a göre, değer, ihtiyacın şiddeti ile ölçülür. Ancak değer gerçekten de subjektif bir kavram olan ihtiyacın şiddeti ile ölçülseydi; o zaman fertler kadar farklı ve bir çok değerler ortaya çıkardı. Bu bakımdan üretimde objektif ve tartışılmaz bir faktör, özellikle emek faktörü üzerinde duracaklardır. Böylece, bu filozoflar üretim maliyetlerine dikkatleri çekmiş oluyorlardı. İşte tam da bu noktada "adil fiyat" kavramı ortaya çıkmaktadır.

Adil fiyat, objektif bir fiyattır. Ne kişisel niteliklere, ne de arz ve talebe göre belirlenmelidir. Ancak, adil fiyat arz ve talebin kesiştiği denge noktasında belirlenebileceği gibi, örf ve adetlere göre de oluşabilir. Bir başka anlatımla adil fiyat, ahlaki yönden de emeği değerlendirmektedir. Bu yüzden, bir ürünü maliyet fiyatının üstünde satmak günah sayılıyordu. Böylece emeğin de artık bir fiyatı ve bir geliri (ücreti) olacaktı.¹⁵

Adil fiyat ilkesinden, kilise "adil ücret" ilkesini ortaya çıkarmıştır. Adil ücret kavramı, 15.yy.'da Floransalı bir din adamı olan St. Antonius tarafından ortaya atılmış ve açıklanmıştır. *Adil ücret, işçiye kendi sosyal seviyesine göre ailesiyle birlikte yaşamak imkanı verecek bir ücrettir.* Adil ücret, örf ve adete ve sınıf geleneklerine göre işçiyi ve ailesini yaşatacak bir seviyede olmalıdır.

¹⁵ Ali ÖZGÜVEN, a.g.e., s.35.

1.5. Merkantilist Ve Fizyokratik Dönemler

Fransız merkantilistlerinden Jean Bodin mali konular üzerinde durmuş ve toplum için maliyenin bir insan vücudundaki sinir sistemine benzediğini savunmuştur. Düşünür, hükümdarın vergi koymada izlediği yollar üzerinde durmuş, şahsi vergilerde keyfilik bulunabileceğini ve bu nedenle adil olmayacağını ileri sürmüştür. Herkese uygulanan vergileri, daha adil vergiler saymıştır.

İngiltere’de ise, kırsal yörelerden kentlere göçen köylülere yeterince iş bulunamadığından, sanayileşmeye bağlı olarak, kentlerde işsiz, aç dolaşan ve çeşitli sorunlara neden olan insanların sayısı giderek artmıştır. 1531 ve 1537 yıllarında çıkarılan kanunla her kazanın kendi fakirlerine iş bulup bakması gerektiği belirtilmişse de, bu uygulamada başarılı olunamamıştır.

Bir diğer merkantilist Sir William Petty ise, işçinin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı harcamaları ürettiği malların ortak değerlerinin belirlenmesi için bir ölçü olabileceğini ileri sürmüştür. Düşünüre göre, *değişmez ve ortak bir değer ölçüsü, ortalama bir işçinin yaşamak, çalışmak ve soyunu devam ettirmek için gerekli bir günlük yiyeceğini karşılayan gündeliktir.* Petty’ye göre bu tür bir ölçü, saf gümüşün para olarak yaptığı ölçmeden daha tutarlı ölçümü sağlayacaktır. Bu yaklaşımıyla W. Petty, daha sonra D. Ricardo ve Karl Marx’ın üzerinde duracakları emek-değer teorilerinin geliştirilmesine öncülük etmiştir.¹⁶

John Locke da, bir malın kıymetini o mal için harcanan emek olarak belirler. Değersiz olan bir toprak emek harcanarak işletilirse değer kazanır. Bu bakımdan J.Locke, klasik ve sosyalist iktisadi düşünceye öncülük etmiştir. Düşünüre göre insan emeği kişiye ait olduğu gibi emeğin ürünü olan mal da ona aittir. Emek hem servetin kaynağıdır, hem de eşyaya değer veren faktördür. Emek faktörünün iyi değerlendirilmesi ülkeyi zenginleştirecektir.

Klasiklerden önceki iktisadi düşünce biçimi fizyokratik iktisadi düşüncedir. 18. yy.’ın ikinci yarısında Fransa’da gelişen Fizyokraziyle, iktisadi düşüncede “okul” çağının başladığı söylenebilir. Gerçekte, pek kısa süre etkili bir iktisat sistemi kuran

¹⁶ Arif ERSOY, a.g.e., s.111.

Fizyokratların iktisadi düşüncesi, 1750'de mevcut değildi. 1760-70 arasında, herkes bundan bahsediyordu. 1780'de ise, herkes tarafından unutulmuştu.¹⁷ Fizyokratik düşüncenin temel yaklaşımı ise, doğal düzen anlayışıdır. Bu yaklaşıma göre net hasıla, tarımsal faaliyetlerle oluşmaktadır. Sanayi, ticaret, sanat ve devlet yönetimiyle ilgili faaliyetler, net hasıla oluşturmamaktadır. Bu faaliyetler, verimli olmayan kısır faaliyetlerdir. Tarımsal faaliyetlerle üretilen hasılaya, bu faaliyetlerle şekil verilmektedir. Net hasılayı, toprakta çalışanlar elde etmektedir. Dolayısıyla net hasıla, tarımsal faaliyette bulunanların masraflarından arta kalan kısımdır. Fizyokratlara göre, servetin kaynağı topraktır. Ve servet, tarımsal faaliyetle oluşur.

2. TOPLAM GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ

Gelir dağılımı konusunda iyi formüle edilmiş ve her tarafta kabul görmüş bir ekonomik analiz yoktur. Klasik ekonominin önderlerinden olan David Ricardo, milli üretimin çeşitli sınıflar arasında dağılımını belirleyen prensipler analizinin, ekonomik analizin başlıca amacı olduğunu düşünmüştür. Bununla beraber, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında, ekonomistlerin çoğu gelirin dağılımından çok, kaynakların tahsisi ve milli üretimin bileşimiyle ilgilenmişlerdir. Keynes analizinin 1930'ların ortalarında görünmesinden sonra, dikkatler, özellikle kısa dönemde, gelir ve istihdam seviyesinin belirlenmesi problemine çevrilmiş oldu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, ekonomik büyüme olayına ve bununla birlikte milli gelirin dağılımıyla ilgili sorunlara yoğun ilgi başladı.¹⁸

Gelir dağılımının fonksiyonel ve faktörel tanımları asgari gelir düzeyinin belirlenmesinde önemlidir. Milli gelirin en geniş anlamıyla dağılımı, bir tarafta ücretler ve maaşlar; diğer tarafta, çeşitli şekillerde görülebilen mülkiyet gelirleri olmak üzere 2 ana grup olarak düşünülebilir. Mülkiyet geliri, sermaye teçhizatı veya doğal kaynaklar şeklinde olan ekonomik kaynakların mülkiyetinden elde edilir. Milli gelir hesabında mülkiyet gelirlerini kira, faiz ve kar oluşturur. Emek karşılığı gelir ve emek dışı gelir şeklindeki bu temel ayrımın ötesinde, fonksiyonel gelir dağılımı

¹⁷ Gülten KAZGAN, *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi, 5.Baskı, İstanbul, 1991, s.55.

¹⁸ Wallace C.Peterson, *Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Tercüme Eden: Talat Güllap, Erzurum, 1994, s.441.

kavramı, toplam gelirden yer alan beşeri olmayan ekonomik kaynakların nispi payları ile ilgilidir. Diğer bir ifadeyle, çeşitli şekillerde görülen mülkiyet gelirlerinin toplam gelir içindeki nispi payları söz konusudur.

Gelirin fonksiyonel dağılımı, gerek teoride gerek pratikte, gelirin ferdi dağılımından ayrıdır. Ferdi dağılım, nakdi gelirin çeşitli gelir sınıfları arasındaki dağılımıdır. Ferdi gelir dağılımı fonksiyonel gelir dağılımına bağlıdır. Çünkü, modern toplumlarda her kişinin nakdi geliri o kişinin sahip olduğu ve piyasaya arz ettiği ekonomik kaynağın miktarı ve bu kaynağın fiyatı tarafından belirlenir.

Transfer harcamalarını ve ferdi gelirden ayrılan gelir parçasını göz önünde bulundurmadığımız takdirde, bir zaman periyodu içerisinde bir ferdin geliri aşağıda sıralanan faktörlere bağlıdır.¹⁹

1. Ferdin sahip olduğu kaynakların miktarı. İnsan emeği, köleliğin söz konusu olduğu toplumlar hariç, bir ekonomik kaynaktır; bu emeğe ve emek gücüne sahip olanın dışında herhangi bir kimse olamaz.
2. Ekonomik kaynakların (emek, sermaye ve toprak) ortaya koydukları hizmetlerin ne ölçüde kullanıldığı. Kaynaklardan emek söz konusu ise bir istihdam seviyesi sorunu vardır, sermaye ve topraktan söz ediliyorsa sorun, bu kaynak stoklarının ne ölçüde kullandıklarıdır.
3. Prodüktif piyasada kullanılan ekonomik kaynaklara ünite başına ödenen fiyat.

Böylece, eğer bir kişi ekonomik kaynak olarak sadece emeğini arz edecek durumda ise ve saat başına kazancı 3 dolar ise ve yılda ortalama 2000 saat çalışmış ise (haftada 40 saat, yılda 50 hafta üzerinden) geliri yılda 6000 dolar olacaktır.

Bir kişinin ferdi geliri yukarıda belirtilen 3 unsura bağlı olması nedeniyle, gelir dağılımı konusu, firma ve aile seviyesinde ele alınmak üzere mikro ekonomik problem olarak değerlendirilmiştir. Toplumun mülkiyet müessesesi tarafından belirlenen emek dışı kaynakların mülkiyet dağılımı veri olarak alındığı zaman, kaynakların fiilen ne derece kullanıldığı firma teorisinin bir safhası olarak görülebilir

¹⁹ W. Peterson, a.g.e., s.443.

ve kullanılan kaynağın her ünitesinde ödenen fiyat problemi fiyat teorisinin bir parçası olarak ele alınır.²⁰

3. ASGARİ GELİR HAKKI

3.1. Asgari Gelir Tanımı

Asgari gelir kavramının temel amacı, sosyal koruma ve asgari gelir sistemlerinin sistematik etkinliğinin ortaya koyulmasıdır. Temelde olduğu gibi, ülkelerde kullanılan asgari gelirin farklı tanımlarına verilen öneme ve bu uygulamanın karşılaştırmalı analizinin sebeplerinin zorluğuna dikkat çekilmektedir.

Kullanılan asgari gelir (yada kamu yardımı) tanımları, bütün milli planları kapsamaz. En önemlisi, bilinen değişken “yardımlar” sadece ana çizgisi yetişkin sağlıklı işçi grubu olan asgari gelir sistemini içerir. İngiltere ve İrlanda için, bu kazançlar diğer sosyal güvenlik kazançlarından bile ayrılamaz. Böyle durumlarda, bütün hane halkının asgari geliri olan milli asgari gelir (sosyal kazançları içeren) oranlarının yüzde 95 ile yüzde 105 arasında bir seviyede bir geliri bulunurdu. Bu, muhtemelen asgari gelir alan kişilerin yanlış hesaplanmasına yol açacaktır.²¹

Faşist koruma rejimi altındaki ülkeler, iş piyasasında güvenli bir pozisyona sahip olmayan gruplar için artık bir asgari gelir sistemi ve diğer hane halkı üyeleri için sağlanan haklara sahip çalışan nüfusun temeli için sağlanan yüksek seviyeli sosyal koruma ile birlikte orta sıra bir pozisyon işgal eder. Bu asgari gelir sisteminin rolü, marjinal olarak düşünmektir, bu nedenle birçok birey tecrübeliler arasında yanlışlar yapıyorlar. Yetersiz korumanın riski, sosyal sigorta ve aile geçimini sağlayan erkek modeli arasında verilen net bağlantı (tarihsel) bu sistemde daha bir

²⁰ W. Peterson, a.g.e., s.443.

²¹ Ides Nicaise..., *Gaps, Traps and Springboards in the Flor of Social Protection Systems. A Comparative Study of 13 EU Countries*, Belgium, 2004, Syf. 5.

Tablo.2.1: Avrupa'da refah rejimleri ve yoksulluğa karşı koruma

Yoksulluk riskinden koruma	Liberal	Faşist Koruma	Sosyal Demokratik	Ailesel
İşte olanlardan	<ul style="list-style-type: none"> * İşçinin piyasaya katılımının yüksekliği * Yüksek (UK)/düşük (İrlanda) kadın işçi seviyesi * Düşük ücretle çalışanların çok olması 	<ul style="list-style-type: none"> * İşçinin piyasaya katılımının yüksekliği * Orta/düşük kadın işçi seviyesi * Düşük ücretle çalışanların az olması 	<ul style="list-style-type: none"> * İşçinin piyasaya katılımının yüksekliği * Yüksek kadın işçi seviyesi * Düşük ücretle çalışanların az olması 	<ul style="list-style-type: none"> * İşçinin piyasaya katılımının düşüklüğü * Düşük kadın işçi seviyesi * Düşük ücretle çalışanların çok olması
Sosyal güvencilikte	<ul style="list-style-type: none"> * Orta (UK)-düşük(İrlanda) sosyal beklentiler - ılımlı uluslararası transferler * Test edilmiş gelirler * Sabit kazanç oranları 	<ul style="list-style-type: none"> * Orta-yüksek sosyal beklentiler * Sosyal sigortaya bağlı yardımlar * Kategorilere göre sigorta: sınıf ve statüye bağlı * Eşit olmayan kazanç seviyeleri 	<ul style="list-style-type: none"> * Yüksek sosyal beklentiler * Evrensel sigorta * Kazançların yüksek seviyesi 	<ul style="list-style-type: none"> * Düşük sosyal beklentiler * Sosyal sigortaya bağlı yardımlar * Kategorilere göre sigorta: sınıf ve statüye bağlı * Ham ve parça parça dağıtılan sigorta sistemi
Aile içi transferlerinden		<ul style="list-style-type: none"> * Aile yükümlülüğü olarak sunulan 	<ul style="list-style-type: none"> * Ailenin minimize edilmesine bağlılık 	<ul style="list-style-type: none"> * Geleneksel Aile yapılan
Minimum gelirden	<ul style="list-style-type: none"> * Sosyal işlerin kapsamlı sistemi * Orta-düşük cömertlik seviyesi 	<ul style="list-style-type: none"> * Sosyal işlerin kapsamlı sistemi * Cömert kazançları 	<ul style="list-style-type: none"> * Sosyal işlerin artı kalan sistemi * Orta-düşük cömertlik seviyesi 	<ul style="list-style-type: none"> * Evrensel garantisi olmayan minimum gelir sistemi * Yaşlılar için kategorilere göre plan
Ülkeler	İngiltere, İrlanda	Avusturya, Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg	Danimarka, Fransa	Yunanistan, İspanya, Portekiz, İtalya

Kaynak: Ides Nicaise..., *Gaps, Traps and Springboards in the Floor of Social Protection Systems. A Comparative Study of 13 EU Countries*, Belgium, 2004, Syf.3.

cinsiyet yanlı olacaktır. Bu, bu ülkelerdeki yalnız yaşayan bayanların daha hassas olması ve hane halkını geçindiren bayanları ortaya koymaktadır.²²

Tablo.2.1, her bir rejimin asgari gelir garantisindeki rolünün önemle vurgulanan temel özelliklerini özetler. 13 ülke refah rejimlerine göre sınıflandırılmakta ve bazıları karışık sistem karakteri içinde belli bir şekilde gösterilmektedir. Tablo.2.1'deki refah rejimleri görüşlerine göre, analizde yer alan ülkeler için asgari gelir sistemlerinin etkinliğini ve rolünü görebiliriz. Örneğin, asgari gelir garantisi sistemlerinin liberal rejimde önemli bir rol oynaması ve Güney ülkelerinde marjinal bir rol oynaması beklenir. Birçok insanın faşist koruma ve Güney Ülkelerinde yetersiz korumada olması ve İskandinav rejimlerinde garanti edilen asgari gelir sistemleri ile sağlanan bağımsız kazançların daha düşük olması beklenir.

Asgari gelir hakkı demek, toplumun bütün üyelerine toplumun üyesi olarak ve bu iktisadi faaliyete katılmış olup olmamasının ötesinde bir hak verdiğinin kanıtıdır. Toplumda yaşayan herkes bilecektir ki, çalışsa da çalışmasa da, işsiz kalsa da bir gelir hakkına sahiptir. Bu toplumun, bireye toplumun bir üyesi olarak, ortak hak olarak garanti ettiği bir haktır.

Asgari gelir hakkı yaklaşımına göre; kişi hak ehliyetine sahip olduğu andan itibaren belli asgari bir gelir düzeyini; kişiliğin son bulma haline kadar geçen süre zarfında aşağıda ifade edilecek olan, sosyal refah devletinin bu özelliğinden kaynaklı bir takım görüşlerden farklı olarak hak ettiğine inanılan bir yaklaşımı ifade eder. Daha net bir anlatımla kişi; medeni hukukta yer alan kişiliğin doğumu ve sona ermesi dönemleri arasındaki, yani varlığının devam ettiği süre boyunca, çalışsın yada çalışmasın, herhangi bir gelire sahip olsun yada olmasın, yaşamını asgari düzeyde devam ettirebilmesi için belli bir gelir hakkına sahiptir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, bu gelir hakkı hak ehliyeti ile başlayacaktır. Medeni Kanunumuz kişiliğin başlangıcını çocuğun sağ ve tam doğumuna bağlamasına rağmen, çocuğun hak ehliyetine sahip olmasını bundan önceki bir tarih olan ana rahmine düşme anından

²² Ides Nicaise, a.g.e., Syf. 8.

başlatmaktadır. Çocuk sağ ve tam doğmak şartıyla, ana rahmine düştüğü tarihten itibaren hak ehliyetini elde eder.²³

Hak ehliyeti, kişinin haklara ve borçlara sahip olabilme ehliyetidir. Buna göre hak ehliyeti, kişi kavramı ile eş anlamlıdır. Kişiliğin son bulması ise, başta ölüm olmak üzere, ölüm karinesi ve gaiplik hallerinde söz konusu olmaktadır.

İnsanlar ataları tarafından kendilerine sağlanan yaşamı devam ettirmek, geliştirmek için doğal bir hakka sahiptirler. Canlı kişiler bu gelişmeyi sağlamak için üst kademede bir hakka sahip değildir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki artış doğuştan varolan kişilik haklarının doğmasıyla sağlanmıştır. Doğal bir hak olarak asgari gelir, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın geçmiş deneyimleri ile hesaplanabilir. Bütün çalışanlar GSYİH'daki artışın milli servetinden eşit hakka sahiptir.²⁴

Herkese asgari gelir hakkı konusunun topluma kabul ettirilmesi başlı başına bir sorundur. Ama bu kabul edilmediği sürece de dağılma, parçalanma ve toplumların iyice kaotik hale gelmesi daha kaçınılmaz görünmektedir. Yeni bir yaklaşımla, yani her insanın toplum açısından bir değeri olduğunun toplum tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Eğer çabalar sonucu, böyle bir anlayış hakim olabilirse, o zaman çeşitli nedenlerden çalışma olanağı kalmayan insanlarda olumlu şeyleri yapmaya daha hazır hale geleceklerdir. Yani toplumda herkese asgari bir olanak sağlandığı zaman, herkes kendiliğinden fabrikada bir işi olmasa bile, gidip ağaçları sulayabilecek olgunluğa ulaşabilir. Asgari gelir çok ciddi ve köklü davranış ve zihniyet değişikliğini gerektirmemektedir.

Birçok icat ve çalışma sadece icat edenlerin değil bütün insanların gelirlerini arttırdı. Bu kazançlar göreneklerle, kanunla ve tesadüfi bir şekilde zorla paylaştırıldı. İcat ve çalışmalarla artan üretim nihayetinde geçmişte yoksul olarak yaşayan bütün erkek ve kadınlara dağıtıldı. Bütün insanlar bu artan üretimden pay aldılar. Bu pay, bütün yoksul insanlar için yasal bir haktır.

²³ Ahmet KILIÇOĞLU, *Bankacılar İçin Medeni Hukuk Bilgisi*, 3. Baskı, Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 1999, s.125.

²⁴ <http://www.masonc.home.netcom.com/moralinc.html>.

20 yaşın altındaki herkes GSYİH artışında bir hakka sahiptir. İnsanlara bedava verilenin bir kısmı ve “Doğal Minimum Gelir” eşit olarak dağıtılmalıdır. Bu eşitlik, doğal bir haktır. Bu nedenle, geçmiş yıllarda çalışan bütün insanlar minimum avcı topluluğu geliri artı Kamu mülkiyetinin eşit paylaşımını kazanırlar. Ek olarak, insanlar doğal minimum gelirin üzerinde brüt kişisel gelirin orantılı paylaşımı gibi bir ikramiye kazanabilmek için ekstra bir çaba gösterirler.²⁵

3.2. Asgari Gelir Garantisi

Herkes yaşama hakkına sahiptir. Bu haklara güvenilmesi için hükümet tarafından yiyecek, barınma ve temel ihtiyaçları karşılanması garanti edilmektedir. İnsanlar beslenmek, giyinmek barınmak, soğuktan korunmak işlerine gidip gelmek, eğitmek ve öğrenmek, toplum ürünlerini destekleyebilmek için vergilerini ödemek, yeterli sağlık koşullarına sahip olmak zorundadır. Diğer yandan sadece günü kurtarır ve bu yüzden bir yere kadar mutlu ve huzurlu olur. Herkes tehditler olmadan bu ihtiyaçlarını koruma şansına sahip ve bunu yapmalıdırlar.

Asgari gelir garantisi, toplumun her bireyine devlet tarafından ödenen bir gelir anlamına gelir. Para, zengin ya da fakir, yalnız ya da ailesiyle yaşayan ve çalışmaya istekli veya istekli olmayan kişilere ödenir. Bazı asgari gelir garantisi önerilerinde, ödeme sadece yetişkin vatandaşlara yapılır. Diğer planlarda, ödeme 6 yaşın üstündeki herkese yapılır. Yine diğer önerilerde, para en az 5 yıldır bir ülkede yaşayan kişilere gider.

Herkese eşit dağılım sağlayan bir plan, Amerika’da 1960’lı yıllarda yalnızca fakirlere verilebilen Garanti Edilmiş Gelir planlarından farklıdır. Asgari Gelir Garantisine yapılan en yaygın itiraz maliyetinin çok yüksek olacağı ve açlıktan ölme tehlikesinin insanları çalışmaya yönlendireceğidir. Bu itirazlar arasındaki yanlışlıkları ve asgari gelir garantisinin ekonomik ve ahlaki yönden duyarlı önemli ve pratik bir fikir olduğunu göstermeye çalışacağız. Kısaca, herkes asgari bir gelir garantisi hakkına sahiptir.

²⁵ <http://www.masonc.home.netcom.com/moralinc.html>

3.3. Asgari Gelir Garantisinin Tarihçesi

Eski Vasiyetname her kişinin kardeşleri üzerindeki sorumluluklarını göstermektedir. Amos, Micah, Jeremiah ve İsaiah'ın fikirleri Eski Vasiyetname görüşünü açıklamaktadır. 3. yüzyılda, M.Ö., Aristoteles ve Plato "Yoksulluk, devrim ve suçun annesidir." görüşünü ortaya atmışlardır.

Yeni Vasiyetname İyi Kul ve Tanrı'nın dünya görüşü hakkındaki hikayelerle yaygındır. "Açtım ve sen bana yiyecek verdin. Susamıştım ve sen bana içecek verdin. Yabancıydım ve sen beni içeri aldın." Amerikan devriminin bir lideri olan Thomas Paine, 1975'de yayımlanan eseri "Tarımsal Adalet"te "her millette, 21 yaşına vardığında her kişiye ödemek için 15 pound sterlin tutarında bir milli sermaye oluşturmak, onun hayata başlaması için uygundur. Ve ayrıca, 50 yaşın üstündeki her kişiye hayatı boyunca yıl başına verilecek 10 sterlin yaşlandığında kötü yaşamaktan uzak tutacaktır ve dünyadan huzurlu ayrılmasını sağlayacaktır.

1890'da XIII. Pope Leo: "Ekonomik yaşam, güçlerin rekabetinden ayrı olamayacaktır. Çünkü rekabet, kesin limitleri belirlenirse tanımlanabilir ve kesinlikle kullanılabilir, kesinlikle yeterli gösterilenden daha fazlasına sahip bireysellik ruhunu kapsayan ekonomik yaşamı yönetemez," dedi.

Winston Churchill, 1911 yılında Büyük Britanya'da birinci işsizlik sigortası yasamasını tanımlarken "Ben bir işadamından farksızım" dedi. "İşsizlik sigortası çalıştığı durumları değiştirmede toplumsal bir görevdir. Mesela bir işadamı işini sarhoşluğu yüzünden kaybedebilir, devlet yine de onun sigortasını ödemelidir. Erdemleri ve matematikleri karıştırmaktan hoşlanmam."

Fransa Hükümeti, "Kişi, doğumundan ölümüne kadar toplum tarafından sağlanan haklara sahiptir. Fransa'nın bütün toplum yasaması başlangıç pozisyonunda olan kişilere karşı olmayan kararlılıkla hükmedilmiştir."

Fransa Anayasası, "Yaşı, fiziksel veya akli durumu yüzünden veya ekonomik durumu nedeniyle çalışmaya uygun olmayan herhangi birey, uygun bir toplumsal yaşam biçiminde yaşama hakkına sahiptir." 1948'de onaylanan Birleşmiş Milletler

Uluslararası İnsan Hakları Deklarasyonunun 25. Maddesinde şöyle açıkladı: “Herkes, kendisinin ve ailesinin refah ve sağlıklı yaşaması için yiyecek, giyecek, barınma, tıbbi ihtiyaç, ve sosyal servis ihtiyaçları, ve işsizlik durumunda güvenlik hakkı, hastalık, sakatlık, dul kalma, yaşlılık, yaşamın diğer olumsuzlukları gibi kendi kontrolleri dışındaki mali durumları içeren bir yaşam sınırı standardına sahiptir.”

Amerikalı ekonomist Milton Friedman 1962’deki “Kapitalizm ve Özgürlük” isimli kitabında; “Karmakarışık olmuş spesifik yoksulluk programlarını basit geniş kapsamlı nakit olarak negatif gelir vergisi gibi bir gelir ilaveleri programı ile yeniden yerine koymalıyız. Bu, insanlara bütün hayatları boyunca ihtiyaç duyacakları için gerekli olan garanti edilmiş bir minimumu sağlayacaktır,” diye yazmıştır.

Martin Luther King 1967 yılındaki “Nereye Gidiyoruz: Kaos mu Yoksa Toplum mu?” adlı kitabında şöyle demiştir: “Yoksulluğu doğrudan durduracak en basit çözüm olarak geniş bir kapsamda tartışılan bir garanti gelir ölçüsü olduğuna inanmaktayım. Kişilerdeki pozitif psikolojik değişiklikler kaçınılmaz olarak yaygın ekonomik güvenlikle sonuçlandırılacaktır. Bireyselliğin değeri, bireylerin kendi kararları hayatlarını etkilemeye başladığında, gelirin sabit ve kesin olduğuna güvendiğinde ve kendi yatırımlarını yapmaya çalışabileceğini bildiği zaman gelişecektir.”²⁶

20. yüzyılın sonlarında, Amerika tarafından düşük ücretlerde çalışan işçiler için negatif gelir vergisi benimsendi. En gelişmiş ülkelerde şimdi yaşlı emeklilik maaşları yaygındır. Amerika’da 65 yaşın üstündeki birçok insan “Sosyal Güvenlik” olarak adlandırılan belli bir gelir garantisi almaktadırlar. Para hükümet tarafından zengin yada fakir iş deneyimleri gözetilmeksizin güvenilir alıcıların hesaplarında aylık olarak depolanır. Bazı hesaplamalara bağlı olarak 77 yaşını geçen bir kimse, hükümetten çalışma hayatı döneminde ödediğinden fazla para alır.

Amerika’nın Alaska şehrinde 1980 yılında şimdilerde 21 milyar dolara varan “Alaska Sürekli Sermayesi” adıyla anılan basit bir gelir şekli benimsendi. Para, Alaska’nın Kuzey Yamaçlarındaki Yağ Delme Krallığından gelmektedir. 2001’de,

²⁶ <http://www.basicincome.qut.edu.au/docs/Unemployedyzde20Workersyzde20Movement.doc>

kişi başına ödeme 1.963,86 dolar, yada 4 aileden birine düşen ödeme 7.855 dolardı. Şehirde yaşayan herkes iş ihtiyacı olmaksızın en az 1 yıl aynı miktarı alır.

2002'de, bir Güney Afrika hükümeti, 7'den 65 yaşına kadar her adam, kadın ve çocuk için bir aylık 100 randlık (yaklaşık 10 USD) temel bir gelir garantisi sağlamayı güçlü bir şekilde desteklediler. Plan, işçi sendikaları koalisyonu, kiliseler, çocukların savunucuları, yaşlılar, kadınlar ve AIDS faaliyetçileri tarafından desteklendi.

3.4. Asgari Gelir Garantisinin Sosyal Amaçları

Dünya üzerinde günde 1 dolardan az kazanan yoksul sınıfta 1.2 milyar insan yaşamaktadır. Büyümekte olan dünyanın her gününde genellikle kötü beslenme ve önlenemeyen hastalıklar yüzünden 29.000 çocuk ölüyor. Afrika'da yaşayan her 4 kişiden biri kronik olarak kötü beslenmektedir. Dünya insanının bir çeyreği hiç temiz su içmiyorlar. Yoksulluk en gelişmiş ülkelerde bile var. Amerika'da örneğin, 6 çocuktan biri yoksullukta yetişiyor.

“Çalışmak” binlerce yıldır hemen herkes için yoksulluğun çözümü olmuştur. Fakat, şu ana kadar her ulusta herkes için yeterli uygun işlerin var olması ve çalışmaya gönüllü kişilerle bu şüphelidir. Yarım yüzyıl önceden bildirildiği gibi, elektronikler ve bilgisayar teknolojisi iş hayatında insanların yaptığı görevlerin yerini almaktadır. Birkaç insandan fazlasının gerekli eşyaları üretmek için çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. 200 yıl önceki işlerde oluşturulan yığın üretimi ve geniş organizasyon durumları ortadan kalkmaktadır. Teknoloji, üretim akışını otomatik olarak yapmamıza yardımcı olmaktadır. Toplumlar yüksek ödemeli imalat işlerinden düşük ödemeli servis işlerine yönelmektedir. Çalışmak çözüm değildir. bu, vatandaşlara ve politika yapanlara satması en zor genel düşüncedir.

Asgari gelir garantisi, uzun zamandır süregelen bir sosyal problem olan yoksulluk probleminin çözümü gibi birçok insanların bu konunun ele alınmasını talep etmelerini sağlar. Asgari gelir garantisini, yeniden dağıtılan gelir ile yoksulluğu gerçekten azaltacak bir anlamda düşünürsek, gerçekte bazı asgari gelir garantisi planlarının potansiyel olarak olabileceği fantastik refah olasılıklarını

sınırlandırırız. Bu nedenle, Asgari gelir garantisini (GMG) tartışmaya başlamadan önce amaçlarımızın ve isteklerimizin böyle bir planın oluşturulmasında etkisinin ne olduğuna bakmalıyız. Amaçların listesi aşağıdaki gibidir:

1. En azından bütün insanlara uygun bir insan yaşam standardını sağlamak,
2. Bu yaşam standardını bütün insanlar için uygulanabilecek bilgi ve teknoloji gelişimden faydalanabilecekleri düzeyde geliştirmek,
3. GMG planını uzun dönemde sürdürülebilecek bir ekonominin içine katmak,
4. Bütün insanlara bazı arzu ve yetenek (fakat, cinsiyet, renk, inanç, sosyal önem, v.s. hariç) özelliklerine göre danışmalarını sağlamak,
 - a) kaynaklar üzerindeki gücü
 - b) karar alma gücü
 - c) ilişki gücü
 - d) bilgi gücü

Uygun bir yaşam standardı için talep, ilk başta anlaşılmaz olabilir ve çözülemez yargı değerlerini tamamlayacaktır. Başlangıçta tamamen yargı değerlerine bağlanan insan refahı hakkındaki her tartışma oldukça açık olmalıdır ve yargı değerlerinden kaçması mümkün değildir. Uygun bir yaşam standardını veren yargı değeri, bir kişinin bütün kişisel özelliklerini (örneğin, fiziksel, entelektüel, moral ve duygusal özellikler) geliştirebilecektir. Tanımlanan problemlerin hala varolmasına rağmen asgari gelir garantisi programı insanları daha mutlu etmede başarılıysa bazı girişimlerin, insan amaçlarını parasal terimlerden daha fazla tanımlamasını sağlamak gerekmektedir.

İki numaralı amaç, kültürel, entelektüel ve teknolojik gelişmeler ile gerçek bir insan toplumu oluşturmayı hedefler. Tüm asgari gelir garantisi planlarının, bu tür gelişmelerin uyarlanması için yeterli derecede esnek olması lazım. Üç numaralı amaç, uzun dönem sürdürülebilirliğin herhangi bir sosyoekonomik bir planın kaçınılmaz bir sınırlamasını ifade eder.

Sürdürülebilirlik kavramı, düşünüldüğü gibi kolay tanımlanamamaktadır. Ekonomik terimlerde, bir ekonomi, eğer endüstriyel ilişkileri, mal değişimleri ve para oluşturma veya para kaldırması sonucu, psikolojik ve ekonomik baskıların kişilerin harcamalarını gerçekleştirmeleri ile sürdürülebilirdir ve sosyal dağıtım seviyelerini geliştirmez. Çevresel terimlerde, bir ekonomi, eğer kaynaklar çevresel güçlerin bir eşitlik düzeyinde tutulması başarılırsa sürdürülebilirdir. Bilimsel bilgi ve teknolojideki sabit değişimdeki boşluklara bağlı olarak tanımlanan “sürdürülebilirlik” kavramında, daima kesin olmayan bir element var olacaktır.

Dördüncü amaçta, insanlar yoksulluk içine düşecekler veya elde varolan kaynakların yeterli düzeyde olmaması gibi bir dezavantajı, insan ilişkileri ve bilgi kaynaklarını hissedeceklerdir. Bütün asgari gelir garantisi planları, birinci amacı yapmak için her ayda ya da yılda bir parasal giyecek yardımından daha fazlasını sağlamak zorundadır.

İnsan sağlığı için gerekli olan 7 temel ihtiyaç tanımlayabiliriz: yiyecek, giyecek, barınma, sağlık, eğitim, nakil ve iletişim. Belli ki bu gereçler dengeli bir şekilde sağlanmak zorundadır. İnsanların yiyecek ile giyecek almaları için ulaşımın sağlanması gerekmektedir ve insanların diğer 6 ihtiyacın yerini öğrenmek için de iletişimin sağlanması gerekmektedir.²⁷

Birçok farklı planlar, minimum gereçlerin dağıtımını için hazırlanmaktadır. Bir örnek verecek olursak Avustralya’da, sağlık yapısı para yapısındaki gelire göre dağıtılmaktadır. Kuzey Kore’de, pirinç ve en önemli yiyecekler karneye bağlı biletler ile dağıtılmaktadır. Genel bir kural olarak, tüketici memnuniyeti yiyecek ve giyecek konusunda olduğu gibi tamamen kişisel tercihlere bağlıdır. Daha sonra tercih edilebilir para geliri ile dağıtılır. Fakat, tüketici memnuniyetinin bilir kişi raporuna veya uluslararası insan ihtiyaçları ile belirlenen memnuniyetlere (eğitim ve tıbbi yardım gibi) bağlıdır. İlkini kişisel gelir olarak ve daha sonrakini sosyal gelir olarak adlandırabiliriz. Asgari gelir garantisi bu nedenle, kişisel ve sosyal gelir olarak oluşturulması gerekmektedir.

²⁷ _____, *Quarantied Minimum Income*, Pamphlet written and distributed by The Unemployed Workers Movement, Western Australia, 1979, s.3.

Asgari gelir garantisine karşı olan genel bir tartışma, ekonomiyi sürdürmek için yeterli koruma ve yatırım için toplumun satın alma gücü çok pahalı olacaktır. Bu tartışma, bazı insanların sağlıklı kaldığı bir yaşam biçimine ihtiyaç duyan yoksulluğu kesin olarak ifade eder.

Özet olarak asgari gelir garantisi planımız aşağıdaki gibi tanımlanmalıdır:²⁸

- Tüm insanlar için ortak bir kuruluşun kurulması sağlanmalıdır. Örneğin birinin tüm potansiyelini geliştirme fırsatını eşitliği,
- Uluslararası ancak zamana bağlı olmalı,
- Kendi kendine bir son bulmamalı, fakat sonuna bir neden olmalı, kişisel ve toplumsal potansiyelin tam sunulmasına karşı olması gerekir,
- Sadece minimum gereçleri sağlar, fakat ödül yöntemli bir sistem ile ilave edilmeli,
- Optimum refah ve etkili yönetim için gerekli olan para ve çeşitlilik gibi birlikte dağıtılmalıdır.

3.5. Asgari Gelir Garantisinin Avantajları

Asgari bir gelir açlığa ve yoksulluğa kesin olarak yardımcı olurken, bir çok tartışmada insanların arzularını yakalamalarında, çok zor ve yorucu işleri reddetmelerinde ve dengesiz, kötü ilişkilerden uzaklaşmalarında asgari gelirin esas yararının insanlara özgürlük sunmasıdır. Bir asgari gelir garantisi, herkes için ekonomik güvenlik sağlayacaktır. Bu bir sigorta güvencesi gibi bir şey olacaktır. Bu hak insanlara ne olacağını bilmeden açıklıktan ölmeleri için bir özgüven verecektir. Bir işi kaybetme, ya da hastalık, ya da ailenin geçimini sağlayan herhangi birisinin ölümü bir aileyi yoksullaştırmayacaktır.

Ekonomik durumlarımız bizi kontrol altına alamıyorsa, toplumsal uyumdan uzak kalırız. Bir kişinin yeterli parası yoksa kişisel ihtiyaçlarının tamamını karşılayamaz ve normal üretken bir yaşam sürmeye başlayamaz. Asgari gelir garantisi, bizi tarihin ilk zamanlarındaki gibi açlık içinde yaşamaktan kurtarıyor.

²⁸ _____, *Quarantied Minimum Income*, Pamphlet written and distributed by The Unemployed Workers Movement, Western Australia, 1979, s.6.

Bariş yolunda kısa bir devrim için hiçbir Őeydir. Asgari gelir garantisi, değişen toplumlarda hareket edebilen insanları sınıflandırmamıza yardım eder. Asgari gelir garantisi, birçok yönden yoksulluktan kurtulamamıŐ milyonlarca kişinin etkilendiğini ne yazık ki ortaya çıkarmaktadır.

Asgari gelir garantisi, ekonomileri işler ve fırsatlar oluşturma konusunda teşvik eder. Eğer insanlar temel yaşam ihtiyaçlarını satın alamazlarsa, bu yiyecek ve servisler üretilmez. Bu, böylelikle diğer çalışanları gelir ve tüketimlerinden mahrum bırakır. Asgari gelir garantisi, varolan yoksulluk sistemi bürokrasisini sonlandıracaktır. Bu diğer insanların yaşam seviyesine ulaşmak isteyen bazı program yöneticilerinin bozuk olan morallerini düzeltecektir. Ayrıca yönetim maliyetlerinin çok yüksek olmasını önleyecektir.

Benimsenen bir asgari gelir garantisi insanları nerde iş varsa oraya yönlendirecektir. İnsan yeni iŐlere girme riskinden, başka bir alana yönelme riskinden korkmamalıdır. Bunu planlamak ilerisini düşünmek mümkün olacaktır. İnsan, bugün toplumun ihtiyacı olan ama çok kazançlı olmayan hasta bir kişi için bir yardımcı gibi, hastaları ziyaret gibi, gençlerle çalışmak gibi ve benzeri işlerde çalışmaya ve düşünmeye zamanı olacaktır. Bir asgari gelir garantisi, insanların Şehirlere göç etmesini önleyecektir. Tıkanıklık ve kirliliği azaltacaktır. Birçok insan paranın daha az harcandığı küçük kasaba ve ülke yaŐamına dönmekten memnun kalacaktır.

Asgari bir geliri kabul ediyoruz, çünkü asgari gelir bir ülkenin topluluk ruhunu diğer faktörlerle birlikte canlandıracaktır. Bölünen toplumların bir araya gelmesine yardım edecektir. İnsanların bir başkasına güvenmesine yardım edecektir. Asgari gelir garantisi suçların kesilmesini sağlayacaktır. İnsanlar ailelerinden sağladıkları yiyeceği almak zorunda kalmayacaklar. Terörizmin yayılmasını azaltacaktır. Umutsuz ve geleceksiz yoksullaŐan kişi, daha az intihar etme düşüncesine kapılacaktır. Asgari gelir garantisi, insanların ne olursa olsun yaşama hakkının olduğunu temel olarak kabul eder.

Garanti edilmiş bir gelir durumunun kabul edilebilir en önemli yanı, bu gelirin bireysel özgürlüğü çok güçlü bir şekilde desteklemesidir. Őimdiye kadar ki

insan geçmişinde, kişilerin iki faktör tarafından etkilenen özgürlükleri sınırlandırılmıştı; yöneticiler tarafından güç kullanma (genellikle onların kapasiteleri muhalifleri öldürmektir) ve daha önemli olanı, kabul edilebilir işlerde gönülsüz olarak çalıştırılan ve sosyal yükümlülükler yüklenmiş kişilere karşı açlık sınırını artırmalarıdır.

Eğer onlara karşı herhangi bir güç kullanılmamış olsa bile, bu durumları gönülsüz olarak kabul eden kimse açlık tehlikesi tehdidi ile karşı karşıya kalmaktaydı. Geçmişteki ve şimdiki en geçerli olan temel insanlık tarihi: “Her kim çalışmazsa yemek yiyemez”. Bu tehdit kişileri sadece kendisine zarar veren şeye uyum göstermesine zorlamadı ve ayrıca farklı yönde hareket etmeyi düşünmesine de yol açtı.

Garanti edilen bir gelir, ilk anda kişileri tehditlerden uzaklaştırır. Hiç kimse yalnızca kabul edilebilir işlerde çalışmak zorunda değildir. Çünkü, kişi diğer yanda yoksul olmaktan korkacaktır. Yetenekli yada hırslı bir adam veya kadın farklı meslek alanlarına kendini hazırlamak için yeni gelişmeleri öğrenecektir. Eğer insanlar açlık korkusuna sahip olmasalardı; daha fazla endişeli olmamayı öğreneceklerdir.

Garanti edilmiş gelir özgürlüğü slogandan daha fazla doğru olan bir gerçeklik olarak sağlamayacaktır. Bu, Batı dininde ve insancıl geleneklerde derin köklü temeli olan kişiler mutlak yaşama hakkına sahiptir görüşünü kanıtlamaktadır. Yaşama, yiyecek sağlama, sığınma, tıbbi yardım, eğitim v.s. gibi bu hak, başka hiçbir durum tarafından toplumsal olarak kullanılabilir olsa dahi etkilenmeyen tek şey, insan hakkıdır.

Asgari gelir garantisi, yiyecek, barınma ve temel ihtiyaçlar için yeterli bir minimum seviye olmalıdır. İnsanlar çalışmak istemezlerse, yoksulluktan kurtulmuş olmayacaklardır. İkinci olarak, testler insanların çalışmak istediğini göstermektedir. Kendi kendimize yetmek ve toplumla iç içe olmak için çalışmaya ihtiyacımız var. İşte iyi olmalıyız. Meşgul olmak isteriz. Hayatımızı anlamlı bir yolda geçirmek isteriz. Çalışmaya ihtiyacı olmayan milyonerler ne yazık ki zamanlarını çalışarak geçirmekte ya da bazı anlamlı aktiviteler yapmaktadırlar.

1984'de, Amerika'daki 576 loto talihlileri ile ilgili bir çalışmada loto talihlilerinin hayatlarının büyük ikramiyeyi kazanmalarından önceki hayatları gibi aynı kaldığı, Teknoloji için Florida Enstitüsünden Dr. Roy Kaplan tarafından açıklanmıştır. Talihliler kazandıkları tutarların 20 yılı aşkın sürede 50.000 dolardan 2 milyon dolara kadar değiştiğini söylediler. Çalışma, kazananların büyük bir çoğunluğu için davranışlarında bir değişiklik olmadığını gösterdi. "Talihlilerin sadece yüzde 11'i (49) kazanmalarının birinci yılında işlerini bıraktılar, 446 talihli ise işsiz oldukları dönemde ikramiye kazandılar," diye Kaplan açıkladı. Yılda 10,000 dolardan daha az kazanan talihlilerin yalnızca yüzde 5'i işlerini bıraktılar. İşlerini bırakanların hepsi elbetteki çoğu zamanını çocuklarıyla geçirdiler; 44'ü yarım bıraktıkları eğitimlerine geri döndüler; 59'u ise kariyer değişikliği yaptılar.

Hepimizin bir mola almaya ihtiyacı var. Bir tatile ihtiyacımız var. Fakat bu hayatımızı sıkıcı bir hale getirir. Birçoğu için emeklilik yalnızlık ve boşluk olacaktır. Fakat diğerleri yaşamalarını gerçekten zenginleştirmek için emekliliği mümkün bulmaktadırlar. Onlar için, emeklilik gönüllü çalışmak gibi, seyahat etmek gibi, okumak, yazmak, çizmek gibi. servisin ve özgürlüğün yeni ufuklarına açılmaktır.

Çalışmak sadece yapmak zorunda olduğumuz bir şey değildir. anlamlı bütün aktiviteleri içermektedir. Ve insanlığın varoluşu gereği kendi dünyamız için niçin bir şeyler üretmek zorundayız? İnsan varlığının temel durumlarını bir yaşamı yeniden düzenleme ve kazanma üzerine konuşmamızdan önce güvence altına almak olmamalı mıdır? Ekonominin bütün noktaları tam bir yaşam düzeyinde yaşamak için ihtiyacımız olan materyalleri sağlar. Başka bir yol yoktur.

Friedman diyor ki; "Milli hedefimiz en az olası işleri bulmak olmalı, en yüksek üretimi sağlamak için işin en düşük maliyetli işi seçmeliyiz."

I. Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'da işsizlik sigortası başlamadan önce amaçsız beleşçileri tembelleştiren bir bedava yardımı gibi alay konusu olmuştu. Niçin bir kişi işine geri dönsün? 1930 yılları ve depresyondan sonraki dönemlerde, Amerika işsizlik sigortasını çalışanlara yardımcı olması için benimsemişti. Bütün işçiler ve aileleri daha sonra ülkelerinde en istikrarlı ve üretken kişiler oldular.

Hükümetler çalışmak isteyen herkes için bir iş sağlamalıdır. Yüzeysel olarak bu güzel bir fikir, fakat çalışmaz. Bu, asgari bir gelirin garanti edilmesinden bile daha karışık, pahalı ve neredeyse imkansızdır. Pozitif yanları:

- Çalışmaya uygun olanlar için gelir sağlar,
- İnşaat yolları, kamu taşımacılığı, çevresel problemlerle ilgili çalışmalarda verimli olabilmelidir,
- Özel girişimlerde kullanılabilmesi için işte deneyim yapmasını sağlar,
- İş için ödeme sağlar, ama hükümetten alınan bir maaş değil.

Negatif yanları:

- Çalışmayanlar için bir ücret sağlamaz,
- Bir hükümet sayısız miktarda işler sağlamalıdır. Bu mümkün değildir, yalnızca pratik olarak vardır,
- Eğer bu mümkün olsaydı, hükümet çok hesapsız çok fazla işçi içeren bir hale gelecekti. Bırakmaya çalıştığımızdan daha büyük bürokrasileri doğurur,
- Her yaş için sağlanan temel bir gelir garantisinden daha maliyetli olacaktır,
- Hükümet ödeme bordrosunda, şüpheli işçileri özel girişim işlerine yönlendirecektir,
- İşlerin birçoğu bir yol kazmak ve içini doldurmak gibi değişken çalışma düzenleri sağlayabilecektir. Bu programların ilerlemesinde yıkıcı bir güç olacaktır.
- Her türlü durumda, daha düşük bir hükümet memuru kimin çalışabilir kimin çalışamaz olduğuna karar verecektir.

Hükümetlerin herkese iş bulma çözümü, uzun ömürlü değildir. Bunun cevabı herkese asgari bir gelir garantisi sağlamaktır. Sonra her birey ekonominin özel sektöründe iş bulma güdüsüne kapılacaktır.

4. AZAMI GELİR HAKKI

Toplumun kabul edilebilir bir azami gelir sınırını tespit etmesi gerekir. Bu rakam yüksek de olabilir. Önemli olan azami gelirdir, bundan ötesi bu toplumun meşru görmediği bir gelirdir. Nasıl bazı faaliyet biçimlerinden alınan gelirleri (silah kaçakçılığından, uyuşturucu ticaretinden gelen gelirleri meşru göremiyorsak) bir miktardan sonra gelen geliri de meşru görmeyebiliriz.

Asgari gelir ve azami gelir, pazar ekonomisi toplumunun bir insanın gelirine üst ve alt sınır getirmesidir. Alt sınırdan aşağısı pazar ekonomisi koşullarının dışındadır. Becerisi olsun olmasın, çalışmak istesin istemesin bu toplumda doğmuş insan olarak herkese bir asgari gelir güvencesini vermek gerekmektedir. Onun ötesinde de insanlar ne kadar becerikli olurlarsa olsunlar, şu kadar gelirden fazlasını kazanmak bireysel becerinin ötesinde başka şeyler gerektirir ve kabul edilemez diyerek, bir azami gelir sınırını belirlemek gerekir.

Azami gelir-asgari gelir bağlantısında toplumsal dayanışma kavramı, önümüzdeki dönemler büyük ölçüde belirleyici olacaktır. Zaten bu yönde Avrupa'da olsun, üçüncü dünya ülkelerinde olsun çeşitli toplumsal hareketler gelişmektedir. Evrenselleşme ile beraber çok büyük bir dışlanma da yaşanmakta ve bu dışlanma sadece bir bloklar arası dışlanma olmayıp, kalkınmış dünyanın içinde de dışlanmanın olduğu bir sürece girilmektedir. Dışlanma evrenselleştiği ölçüde de toplumların beraberlikleri, çeşitlilikleri, farklılıkları içinde beraberliklerinin mekanizmaları, zemini asgari gelir olacaktır. Bu zemini, bugüne kadar herkes çalıştığı oranda bu toplumdan hak ettiği payı alır fikri oluşturmuştur. Fakat bu çalışma kavramıyla bağlantılı olarak hak etme, toplumdan hak etmenin eskisi gibi bir biri ile at başı gitmemeye başladığı ortaya çıkmıştır. Bu yüzden yeni dayanışmacı ve bölüşümcü modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

5. DÜNYA'DA ASGARİ GELİR UYGULAMALARI

5.1. Sosyal Minimum

'İnsanlar caddelerde açlığa mahkum edilmemelidir.' 'Hiç kimse uygun düzeydeki minimum sağlık hakkını kullanmaktan mahrum bırakılmamalıdır.' 'Her vatandaşın temel ihtiyaçları sağlanmalıdır.' Bu durumların hepsi bütün üyelerin hepsinin en sonunda minimal bir yaşam standardı uygunluğuna sahip olmasına yönelik çok açık bir politik komite bakış açısını ifade eder. Komiteler sosyal minimum olarak adlandırılan bu konunun önemini savunurlar. Ama, düşünceler tam doğal bir sosyal minimumu ve gerçekten sosyal minimumun şiddetli filozofik tartışmalarda temel olarak haklı oluşunu destekler. Buradaki amaç, bu tartışmalardan bir kılavuz çıkarmaktır. Bu üç yolla yapılır.

Birincisi, sosyal minimumun ne olduğu sorusuna verilecek cevaptır. Sosyal minimumu insanlara uygun bir minimal yaşam sağlayabilen bir toplumda durumların yeterli olduğu kaynaklar yığını olarak tanımlayabiliriz. Sosyal minimum politikası rejimini de toplumun tüm üyeleri için bu sosyal minimumu güvenli bir şekilde sağlayabilecek politika ve enstitüleri oluşturmak olarak tanımlayabiliriz.

İkinci olarak, niçin bir sosyal minimuma ihtiyaç vardır sorusuna cevap aranacaktır. Özellikle, etkili sosyal adalet teorilerinin altını çizerek, sosyal minimum yasasını destekleyen teorilere önem verilmektedir. Teoriler; faydacılık, hürriyetçilik, sol-hürriyetçilik, eşitlikçi liberalizm ve demokratik politikalar.

Üçüncü olarak, sosyal minimum yasasına karşı söylenebilecek şeylerin önemi üzerinde durulmaktadır. Bu konuda bireysel özgürlük, korkusuzluk ve mantıklılık değerlerine başvurulur. Bu konular yasa ile ilgili politik prosedürler hakkında ve alınması gereken sosyal minimum hakkındaki düşüncelere yardımcı olur.

Sosyal minimumun anlamı, bir kişiye ihtiyacı olan minimal bir uygun yaşamı sağlayan kaynaklar demetini sunmasıdır. Toplumun üyeleri, bu anlamda her üyenin uygun bir sosyal minimum almasını sağlayacak kurum ve politika ayarlarının oluşturulmasına karar verebilmelidirler. Bu kurum ve politika kurma bir sosyal

minimum politikası rejimi olarak adlandırılabilir ve sosyal minimumun yasalaştırılmasını sağlayacak bir durum olarak nitelendirilebilir.

Yaygın olarak politik düşüncelerde neyin eşitlenmeye çalışıldığı sorusu doğabilir. Burada arzulanan şeyin bireysel eşitliğin sağlanmasıdır. Sosyal minimum, insanlara içinde buldukları toplumda ihtiyaç duydukları minimal bir sosyal yaşam düzeyini sağlayacak kaynakları tanımlar. Bu anlamda insanların içinde buldukları pozisyonları incelersek, refah kavramı ilk anlamda önem kazanır. Refah, burada iki yolla anılır. Klasik faydacı düşüncede, Jeremy Bentham tarafından ifade edildiği gibi, refah bireysel anlamda net bütçe ölçüsündeki iyi durumu verir. Bu görüşte insanların iyi olup olmadıklarını anlamak için onlara verilen net bütçe ile nasıl mutlu olduklarına bakmalıyız. Daha geçerli ekonomik yazılarda, refah arzulanan doyum olarak tanımlanır. İnsanlar daha fazla yada daha düşük refaha sahiptir ve bu yüzden istedikleri gibi yaşamaktan uzak olmasına göre daha iyi yada daha kötü yaşarlar.

Kritiklere göre daha önemli olan problem, bir insan yaşamında temel değerlerin ne kadarının mutluluk yada istenen doyuma göre yönlendirilen bir insan yaşamını düşünmek yanlıştır. Mutlu olmak değişken bir amaçtır. Fakat kritikler, yaşamımızı iyileştirebilmek için gerekli olan araçları düşünmeyi hiç tartışmamaktadır. Yanlış olan, yeteneklerin ne herkes tarafından kullanılması ne de uygun etik durumlar(yaşama verilen değer ve anlam) arasında etkisiz bir nötr durumunun olmasıdır.

İnsanlar ile insan olmayanlar(insanlık dışı ve insanüstü) arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak için yeteneklerle ilgili hangi aktivitelerin önemli olduğunu Nussbaum 'insanın temel fonksiyonel yetenekleri' olarak tanımlamıştır. Bunlar:

- Fiziksel olarak hayatta kalma yeteneği,
- Vücut olarak sağlıklı olma yeteneği,
- Vücudun bütünlüğünü koruma yeteneği,
- Hayal gücünü kullanma yeteneği,
- Duygusal karşılık ve araştırma yeteneği,
- Pratik sağduyu yeteneği,

- Aşk ve arkadaşlık yeteneği,
- Doğa ve diğer türler ile ilişki kurma yeteneği,
- Oynama yeteneği,
- Politik kontrolleri içeren çevre üzerindeki kontrolleri kullanma yeteneği.

Yukarıdaki listede verilen terimlerde veya temel yeteneklerde sosyal minimumu tanımlamak bazı kısırtıcı anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Örneğin, 'tam bir insan yaşamının' hayvanlarla veya doğadaki değerlerle bazı karşılaştırmalı ilişkilerini kapsamaması gerekir mi? 'İnsan ihtiyaçları' fikrini savunan Nussbaum'un görüşüne benzer yaklaşımlar, tartışmaya yol açan benzer elementlere sahiptirler. Fakat, eğer insanlar 'uygun bir minimal yaşam'dan hoşlanırlarsa adalet için bir standart tanımlandığında bu alanda bazı tartışmalar görülür. Limit ayarlama probleminin yanında bu, sosyal minimum şartnamesi ve yasası üzerinde potansiyel bir politik meşruiyet problemi doğuracaktır.

5.2. Minimum Standartlar

Avrupa Topluluğu, Tüm Avrupa vatandaşına garanti edilmiş bir sosyal koruma minimum seviyesinin garanti edilmesini amaçlamıştır. Bu 3 yolla başarılabilir. İlk olarak, Avrupa Topluluğu (AT), Üye Ülkeler için uygun olacak ve milli kanunlarındaki maddeleri yerine getirecek standartları belirlemelidir. İkinci olarak, AT bazı garanti mekanizmaları ile AT tarafından garanti edilecek spesifik minimum koruma seviyelerini reçetelendirmelidir. Üçüncü seçenek bu iki şıkkı birleştirir ve Üye Ülkelerin AT minimum standartları garantisini destekleyen milli kanunlarının uyumluluğunu içerir.

Avrupa'da sosyal koruma için minimum standartlar; kazançlar ile yardımları, üyeliklerinden önceki sosyal güvenlik planlarını, varolan sosyal riskleri, adli koruma eşitliğini, hak sahibi olma hakkında bilgi uygunluğunu ve eşitlik ilkesi başvurusunu güçlendirir.²⁹

²⁹ <http://pre20031103.stm.fi/english/tao/publicat/pathways/path3.htm>, Syf.1.

Minimum standartların ayarlanması Üye Ülkeleri milli koruma sistemlerini vatandaşları için garanti altına alınan minimal bir destek seviyesine getirmeye zorlayacaktır. Minimum standartlar sağlamak, sadece koordinasyonu sağlanan ve kendi kendine birleşen bir noktadan daha iyi bir noktaya doğru hareketi sağlar. Çünkü minimum standart, milli sosyal koruma sistemlerinin özünü birlikte doğrudan örtüşür. Minimum standartlar, AB içindeki her Üye Devlette kesin düzenli haklar ve ayrıcalıklar doğurur.

İlk olarak, Üye Ülkelere yönelik vatandaşları için daha iyi hakları garanti edecek bir temel koruma seviyesi ayarlanır. Standart ayarlama, Üye Ülkelerin daha yüksek bir destek seviyesi istemesi durumlarında ayarladıkları kesin ve bu seviyeyi aşmayacak bir koruma seviyesini kapsar. Standart ayarlama, temel bir minimumu verir. Sosyal standartlar sağlandığında ülkeler daha cömert sosyal koruma sistemlerine sahip olacaktır.

5.2.1. AB Garantileri

Sosyal korumanın minimum standartları için AB'nin temel sosyal hak seviyelerini ve sonrasında vatandaşlarının bu seviyedeki sosyal desteklerden faydalardan yararlanması garantisi için AB fonlarını kullanırlar. AB garantilerinin bu sistemi nakit kazançların korunmasını ve ayrıca sosyal servis burslarını içerecektir. Fakat, böyle bir sistem minimum bir adli koruma yada milli sosyal kazanç ilişkilerinin dağıtım bilgileri garantisi için hiçbir şey yapmaz. Bu anlamda bir Avrupa Garanti sistemi onların milli sistemi altında talep edilen her sosyal güvenlik kazançlarını içermek zorundadır.

Minimum standartların geliştirilmesi yukarıda belirtilen iki fikre bağlıdır. AB, Üye Ülkeleri minimum sosyal koruma seviyelerini geliştirmelerine ve sonrasında bütün vatandaşların minimum destekten faydalanmaları için AB fonlarının kullanılmasına zorlar. Bu, Üye Ülkelerin tamamlamasına bağlı minimum kazançlar seviyesini AB'nin garanti etmesiyle bir mükerrer sigorta planı ile başarılabilir. Üye Ülkeler, bu mükerrer sigorta için bir sigorta primi ödemek zorunda kalacaklardır. Bazı AB mükerrer sigortaları oluşturmak, ülkeleri daha yüksek bir minimum sosyal koruma seviyesini kabul etmeye zorlayacaktır.

Koordinasyon ve çalışanların özgür hareketleri, yabancıları içeren kuralları kapsayan milli sosyal güvenlik planlarının birleştirilmesi durumlarında bazı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle, bütün ülkeler AB Üye Ülkelerini, ele alan milliyet sahalalarında eşit muamele ilkelerine saygı duymak zorundadırlar. Eşit muamelenin benzer minimum standartları, sosyal güvenlik ve istihdam sağlamanın içinde yer almalıdır, diğer yandan cinsiyetlere göre ilişkilendirmenin her karışıklığını önler.

Minimum sosyal koruma standartları oluşturmasının sakıncaları ekonomik yönden çok gelişmiş ve az gelişmiş Üye Ülkeler ile ortaya atılır. Bunun az gelişmiş ülkelere uyarlanması düşünülmektedir. Aksi takdirde, uygun bir sosyal koruma seviyesinin sağlanması maliyetli bir süreç olacaktır. Üye Ülkeler, artan işveren katkısı, işçi katkısı ve vergilendirmeler ile sosyal korumayı geliştirmek için finans sağlamaya ihtiyaçları vardır. Artan işveren katkıları sık sık yeni eleman kiralama ve 28 yaşından büyük işçilerin bakımını sağlayan istihdam üzerinde bir vergi gibi görülür. Daha fazla işçi katılımı veya artan genel vergilendirme, toplam tüketici talebi ve işsizlikteki artışları düşürecek, kullandıktan sonra atılan gelirini azaltır. Ekonomik yönden daha gelişmiş ülkeler AB bütçesi ve bütçenin yapısal parası için artan net katkılar arasındaki parçaları toplamak zorunda kalacak ülke olmaktan korkarlar.

³⁰ <http://pre20031103.stm.fi/english/tao/publicat/pathways/path3.htm>, syf.3.

Minimum standartlar yaklaşımının başka bir dezavantajı “en düşük ortak payda” problemini kapsamaktadır. Bu, hakların esas seviyesinin hangi seviyede ayarlanmasını içerir. Bu seviyeyi sağlamış olan ülkeler minimum standartları bu seviyenin üzerinde ayarlamak istiyorlardır. Eğer AB, sosyal koruma konusu üzerinde ortak bir oylama fikrine bağlı olmakta ısrar ederse, sadece minimum standartlar bu seviyeyi geçebilecek ve tamamlanmış olacaktır. Daha sonra varolan en düşük koruma seviyesine gelecektir. Etkili minimum standart kreasyonları ile sosyal koruma alanında Avrupa yasamasındaki devlet vetosunu kaldırmak isteyebilir. Minimum standartlar örnek bir sonuç vermeyecektir ve bu nedenle her AB amacının tamamlanması için uygun olmayacaktır. Bazı sosyal amaçlar, asıl olarak eşit haklar ve katılımlar talep eder. Milli sosyal güvenlik sistemlerinin koordinasyonu objektif bir adalet isteme ölçülerine iyi bir örnektir ve bu nedenle minimum standartlarla başarılamaz.

5.2.2. Asgari Gelir Garantisi ve Minimum Standartlar

Minimum standartlar ile sağlanan iki örnek geliştirilmiştir. Birincisi, garanti edilmiş bir minimum gelirin ayarlanmasını içerir ve ikincisi, sosyal koruma hakları hakkında bilgi sağlamak için minimum standartları odaklar.

AB’ndeki her milli sosyal koruma sistemi bazı sosyal güvenlik netleri şekillerini düzenler. Netler diğer bütün gelir kaynaklarından, istihdam veya sosyal sigortadan mahrum bırakılan ve ayrıca insan saygınlığı seviyesini sürdürmesi için temel desteklere ihtiyaç duyan kişileri hedefler. Bu güvenlik netini sağlayan metotlar, her ülkede farklıdır. Bazı devletler, diğer desteklerden yararlanmayan kişilere bir gelir seviyesi garanti eder. Belçika’da bu, geçim minimumu olarak adlandırılır ve Fransa, Lüksemburg ve Portekiz’de, garanti edilmiş minimum gelir olarak başvurulur. Diğer devletler, işsiz yada etkisiz girişimcileri saptamak için sağlanan temel bir geçim kazançları seviyesini korumak için kategorik bir yaklaşım kullanırlar.

Yoksulluk mücadelesi, AB gündeminde oldukça üst sıralardır ve Amsterdam’daki Avrupa Komisyonu Anlaşmasında Yoksulluk Çalışmaları Programlarını yeniden canlandırılmasına yönelik değişiklikler yapıldı. Milli

hükümetler İrlanda'da olduğu gibi aktif istihdam ölçüleri ve Milli Yoksulluk Karşıtı Stratejileri (NAPS) ile örtüşen yoksulluk problemini çözmek için kimsenin inisiyatifi olmadan bireysel politikaları kullanmaktadırlar. NAPS'in genel amacı, yoksul konusunu politik gündemin en üstünde yer alması ve en sonunda İrlanda nüfusunun yüzde 15'ini oluşturan yoksul kesimi 2007 yılına kadar yalnızca yüzde 10 seviyelerine indirmektir.

Bu politik destekler, eğer Avrupa Komisyonu bazı maliyetleri karşılarsa artacaktır. Ancak bu, ayarlanan minimum standartlar AB'nin bütün vatandaşlar için minimum ücretin yüzde 50'sinden daha düşük olmayan bir minimum geliri sağlamasından daha fazlasını içeren bu çalışmalarda, ayarlanan minimum standartlarla desteklenmelidir. Üye Ülkelerdeki örnekler, bunun çalışmayacağını gösterir.³¹

AB, bir minimum geçim gelir ayarlamasının gerçek etkisini anlamak zorundadır. Üye Ülkelerse, çalışmasına izin verilen güdü problemleri yoksulluk tuzağından kaçınmaya yardımcı olur. Bu sosyal yardım haklarının sosyal sorumluluğu, her Üye Ülkede zorunlu kılınmaktadır. Bu sorumluluğun şekli ve kapsamı her ülkede farklıdır. Örneğin Fransa'da garanti edilen gelir alacak kişiler, izlenen sosyal yada ekonomik entegrasyon programını kabul ettiklerine dair bir sosyal kontrat imzalamak zorundadırlar. Diğer devletler planlarını, vergi sistemlerinin yeniden düzenlenmesi için geliştirmektedirler. Aksi takdirde, işsizleri daha cazip hale getirecekleri düşük ücretli işler yapacaklardır. Bu doğal vergi inisiyatifleri, İrlanda ile İsveç'teki görüşler altında geçerlidir. Diğer devletlerde bütün sosyal koruma sistemi yenilenmek zorundadır. Lüksemburg'da örneğin garanti edilen minimum gelir ile sosyal servislerin birleştirilmiş değeri alacak kişilerin minimum ücretten daha fazla almasını sağladı. AB ayarlanan minimum standartların bir sosyal geçim minimumu olarak belirlendiğini anlaması gerekir. Üye Ülkeler tarafından yapılmış olan işleri yok etmek zorunda değildir. Her devlet, farklı bir nakit oranı ile çeşitli kazançlar sağlar ve dikkatli analizler, bir AB minimum geçim gelirinini iyi düzeyinden daha kötü olmamasını sağlamak olarak adlandırılır. Eğer araştırmalar dikkatli araştırılmaz ve var olan milli sistemlerle entegre edilmezlerse; bu örnek,

³¹ <http://pre20031103.stm.fi/english/tao/publicat/pathways/path3.htm>, ,Syf. 6.

sosyal minimum standartlarının potansiyel negatif etkisi hakkında bir uyarı olarak etkili olacaktır.

5.2.3. Bilgi Sağlamada Minimum Standartlar

Sağlanamayan kazançlar, bir toplumun AB seviyesi için önemli bir baskı olacaktır. Avrupa'daki her birey için uygun olan yönetim gücünü, kararlılık eksikliği ve kazançlar hakkında kesin bilgi, hak sahibi oldukları ve değişmez ihtiyaçları olarak adlandırılan geliri kapsamaz. İhtiyaç duyulan, bir Avrupalının doğal hakkı kişisel bir sosyal güvenlik hakkına sahip olmasıdır. Her Üye Ülke, insanların baştan beri sahip oldukları bütün kazançları tam olarak almaları için elverişli fırsatlar sunmalıdırlar. Bu, neye ihtiyacı olduğunu bilen ve bu bilgileri elde etmelerini sağlamak için insanları cesaretlendirmekle, iyi eğitilmiş insanlarla birlikte sağlanan özel fırsatlar sağlamayı kapsamaktadır.

Kazançlar hakkındaki bilgi problemi ve yönetimin sağ şeridi, Avrupa Komisyonunun sosyal güvenlik koordinasyonu ilişkilerinde zaten vardır. Sosyal güvenliğin koordinasyonu için gerekçe; insanları hasta olduklarında, işlerini kaybettiklerinde yada emekli olmaya karar verdiklerinde kazanç hakları hakkındaki endişelerini azaltmak amacıyla diğer ülkelerde iş bulmak konusunda cesaretlendirmektir. Ne yazık ki, çeşitli milli sosyal güvenlik yönetimleri arasındaki ilişkilerin zorluğu ile ilişkilendirilen karmaşık 1408/71AB Koordinasyon Yönetmeliği başka ülkelerde çalışmaya karar veren kişilere hakları olarak verilen kazançları talep etmelerinin çok zor olduğunu söyler. Birçok göçmen ve sosyal güvenlik yönetimleri, 1408/71AB Yönetmeliğinde yer alan haklardan habersizdir. Şüphesiz ki, sosyal koruma hakkında, iş aramak için yurtdışına seyahat etmek veya başka bir ülkeden bir iş teklifi almak güdüsel olmayan bir davranıştır. 1408/71AB Yönetmeliği yasal koordinasyonu sağlamasına rağmen güdüsel olmayan bu davranışları dağıtmamaktadır. Yasal koordinasyon yeterli değildir, bilgi ve etkili haklar sağlama insanların ihtiyacı risk göçlerinden önce gelir.

Bilgi sağlama örneği böylece, minimum standartların sosyal korumanın materyal maddelerini sınırlandırmak zorunda bırakmayacaktır. Ancak, kazanç sağlama ve serbest hareketi yönetmeyi kapsayan bir rol oynayabilir. AB hakları

olarak bir bilgi merkezi ve bilgi sağlamada minimum standartları oluşturmak, minimum standartların Üye Ülkelerde olduğu gibi AB'nde de kabul edilmesini sağlar.

5.2.4. Kolektif Anlaşmalara Bağlı Asgari Ücret

İşten alınan maaşın seviyesi yoksulluk riskinin kararlı bir etkisine sahiptir. Örneğin Avusturya'da minimum ücretler kanunla kararlaştırılmaz, ama işletme ve endüstri sahalarında özel kolektif anlaşmalarla belirlenmiş minimum ücretler vardır. Kolektif anlaşmaların normatif etkisine bağlı olarak, ücret ve çalışma durumları bireysel çalışma kontratları için yasal olarak bağlayıcı bir şekilde ayarlanır. Çalışma kontratlarının çok büyük bir çoğunluğu kolektif anlaşmalarla düzenlenir.

5.2.5. Ailelere Destek

Çok sayıda çocuğa sahip ve kimsesiz ebeveynleriyle yaşayan aileler, düşük gelirli hane halklarının büyük bir oranını oluşturur. Aile politikaları için transferler yapılır. Bütün aile transferleri, temel bir çözüm yoluna taşınmamıştır. Çünkü, bütün kazançlarını çocuklarıyla kullanıyorlar. Kişi başına düşük gelir ile hane halkları, ancak aile transfer ödemelerinin temel kazançlarını alabiliyor. Emekli ailelerin kazançlarının yarısı bile gelirlerine göre aileleri tarafından alınmaktadır. Çocuk yardımı kazançları, özgürlüğü seçmeyi kamçılar, aile hayatı ve çalışma hayatında uyumluluğu artırır. Böylece aileler için çocuklarıyla birlikte, yoksulluk tehlikesini ortadan kaldırır.

Geçerli yasal durumda bir değişiklik olması durumunda, eğer bir kişi bu dönemde işini kaybederse veya çocuk yardımı kazançlarının planlanmasından sonra işsizlik kazançlarını suçlamak mümkün olacaktır.³²

İkamet eden nüfusun içinde katılan herkes yasal olarak sağlık sigortası kapsamına alınır. Sosyal yardım planı, sağlık sigortası kapsamında olmayan ve sıkıntı içinde olan bu insanlar için sağlanan ilaçların maliyetleri kaldırılır.

³² www.google.com

Avusturya işsizlik sigortası sistemi, işsizlik kazançları veya işsizlik yardımları için minimum bir seviyesi yoktur. Bütün bu alınan işsizlik kazancı, alanların yaklaşık yarısı ve işsizlik yardımı alanların yaklaşık ¾'ü evlenmemiş kişiler için ek referans oranı (emeklilik sigortası) denkliği altındadır.

AB ülkelerinin çoğuna karşılık işsizlik yardımı ödenekleri, belli bir zaman limitine bağlı değildir. Bu durumda insanların, bir ailenin bakım masrafiyla ilgili olan sosyal yardım sistemine geçmelerinin önlenmesi mümkündür.

5.2.6. Sosyal Yardım

Sosyal yardım sistemi, bütün diğer sosyal güvenlik ağları kazançları ve servisleri tahsis etmediğinde, farklı yaşam düzeylerindeki insanların en temel ihtiyaçlarını karşılarlar. Sosyal yardım, ikinci sırada gelen ilkelere göre düzenlenir. Böylece bir kişi, onun sosyal güvenliği ve materyalleri hem işinden elde ettiği geliri hem de sosyal sigortadan aldığı yada diğer enstitülerden aldığı kazançları, ailelerinin serveti ve gelirleri garanti edilemezse, sosyal yardım kazançlarını içeren yasal bir hakka sahip olur. Sosyal yardım aslında nakit kazançları, hasta için yardımı, bakım servislerini ve evlerde ve enstitülerde kalacak yer sorunlarını içerir. Sosyal yardım, yurt çapında düzenli bir minimum geliri önermez.

5.2.7. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler ve çocuk yardımı kolaylıkları, sosyal güvenlik sistemlerinin büyük bir kısmı için kullanılır. Sosyal hizmetler aslında çocuk yardımları ve uzun dönem yardımlara yönelik düzenlenir. İlave olarak sayısız organizasyonlar, çeşitli kriz durumlarındaki gruplar için danışmanlık hizmeti ve yardım hizmetleri sunar. Kazançlar; sakat, tıbbi hastalık, ilaç kullanıcıları, hapisten çıkmış kişileri, göçmenleri, işsizleri, krizdeki aileleri, kadınları v.s. içerir.

Sosyal hizmetler; kamu endüstrileri, kulüpler ve kurumlar (kazanç amacı olmayan organizasyonlar) ile özel kuruluşlar tarafından sunulur. Çalışma ve bölge alanlarına bağlı olarak bu kurucu gruplar çok çeşitlidir. Genelde, kamu sektörü çocuk yardımı ve yaşlı insanların ve hastabakıcı evleri sektörlerinin yaklaşık yüzde 75'ine

sahiptir. Yüzde 25'i kar amacı gütmeyen sektörler tarafından işletilir ve yardım önemli bir rol oynayan özel kurucular tarafından desteklenir. Kar amacı gütmeyen organizasyonlar, iyi düzenlenen büyük organizasyonlardan ve çeşitli taleplere göre düzenlenen sayısız küçük çaptaki organizasyonlardan sağlanır.

5.2.8. Eşit Fırsatlar

1979 yılında başlayan Eşit Fırsatlar Hareketi, çalışmayla bağlantılı cinsiyet ayrımına yönelik geniş çaplı bir yasaklamayı içerir. Bu yasaklama, emek ve sosyal kanunlara bağlı olarak part-time çalışan işçileri tam zamanlı çalışanlardan olarak ayıran dolaylı ayrımı içerir. Eşit Fırsatlar Hareketinin ihlal edilmesi sonucunda, bu ayırım durumunun gözden geçirilmesi konusunda, eşit fırsatlar komisyonuna bir başvuru yapılabilecektir. Eğer işçi komisyon tarafından oluşturulacak her ayırım pratiklerinin durdurulmasına hazırlanmazsa, emek ve sosyal mahkemeden önce bir durumun ortaya çıkmasına neden olabilecektir.³³

Özel sektörde olduğu gibi, kamu sektöründe de eşit fırsatlar sağlanır. Fakat, ek olarak kadınlar için, fırsatları aktif olarak destekleyen bir taahhüdün de olması gerekir. Eğer kadınlar bu sahada yüzde 40'lık bir payın altında olursalar erkeklerden önce yeni üye yada terfi etmiş olması gerekir.

Ayrıca iş kanunu maddeleri – özellikle, iş sözleşmelerinin sonunda belirtilen emek bolluğu, işten çıkarma ve hak sahipliğinden koruyan - bireysel bölümleriyle (işsizliğe karşı, sağlık yardımı kazançları, sakatlık ve hastalık, aile kazançları sağlama, emeklilik geliri sağlama) tartışılır.

5.3. Milli Asgari Ücret (NMW)

1 Nisan 1999'da oluşturulan Milli Asgari Ücret (National Minimum Wage – NMW), Birleşik Krallıkta yaşayan bütün çalışanları içeren bir yasal haktır. Ticaret ve Endüstri Departmanı, reklam, politika ve kanundan sorumludur. İç gelir, NMW'yi 1999 yılında çeşitli hizmetleri sağlaması için zorlamıştır.

³³ www.google.com

İngiltere’de çalışan işçi; ajans işçileri, tarım işçileri, ev işçileri, parça başına ve komisyonla çalışan işçiler, sakat işçiler, deniz ve dış ticaret işçileri, İngiltere dışında yaşayan işçiler, kendi işini yapanlar, tüm şirket yöneticileri, 18 yaşın altındaki işçiler, yüksek eğitim kursunun bir parçası olarak staj yapan öğrencileri, ailesiyle birlikte yaşayan ve çalışan insanları ve gönüllüleri kapsar.

Hiçbir şeyin geri dönmesini beklemeden zamanlarını harcayan gönüllüler, genellikle NMW tarafından kapsama alınmaz. Çünkü onlar işçi kontratına sahip değiller ve “işçi” olarak sınıflandırılmazlar. Ama bazı “kontrat” durumlarının varolmasıyla gönüllüler bir gönüllü işçi durumuna gelecek ve NMW’nin yasaması içine girecektir. Kendilerini gönüllü olarak tanıtan veya onlar için çalışan organizasyonlar tarafından gönüllü olarak çağrılan bazı insanlar potansiyel işçi olarak varolacaklardır. Çünkü onlar gerçekten bir sözleşmeli ilişki içinde bulunacaklardır. Bu, gönüllülerin bazı ödeme türlerini almaları sonucu belirtilebilir. Bazı insanlar, gönüllü işçiler olarak bilinmektedir.³⁴

5.3.1. NMW Maaşı Neyi Kapsar?

- Temel/Güdü Maaşı/Bonuslar/Komisyon,
- Ücret bordrosuna göre ödenmiş bahşişler,
- Gelir vergisi ve NIC işçileri ,
- Bir ceza ödemesi veya kesintiler, ücret avansı veya alınan ödünçlerin geri ödenmesi, hisseleri veya güvenlikleri satın almak, ücretlerin tesadüfi fazla ödemelerinin geri ödemek,
- Sendika üyeleri ve çalışanlara emekli maaşı yardımları,
- Diğer kesintiler işveren tarafından yapılır, ama kendi karı için kullanamaz,
- İşveren tarafından yiyecek ve hizmetler için desteklenmeyen ödemeler,
- Ayarlanır bir limitte uzlaşma.

³⁴ _____, *National Minimum Wage*, Student Employment Learning Forum,

5.3.2. NMW Maaşı Neyi Kapsamaz?

- Bir ödünç veya avans ücretleri,
- Emekli maaşı ödemesi, emeklilik peşin tutarı,
- Gereksiz ödemeler,
- Bir personel plan önerisi altında ödül,
- Fazla mesai, vardiya başlangıcı,
- Maaşla birleştirilmemiş ödenekler,
- Giderler, karlar,
- Üniforma, alet vs. için ödeme kesintileri veya işverenin kendi kullanımı için ödeme kesintileri,
- İşle ilgili diğer kişilere yapılan ödemeler,
- Kurulan limitin üstünde uzlaşma,

Pasiflik ve yoksulluk tuzağı olarak bilinen durumlarda, insanlar yeterli maaşı vermeyen işleri kabul etmezler. Sınıflandırma ve minimum gelirin çok düşük seviyesiyle sonuçlanan daha iyi işler bulma olasılıklarının azalmasıyla birlikte, işsizliğin artmasına neden olurlar. Standart statik ekonomik analizlerin gösterdiği gibi, ekonomik politikayı bu yoksulluk tuzağı güdüsü çözümleri ile yerel talep ve istihdam üzerindeki negatif etkisinden kaçınmayı birlikte uygulamak, iş maaşı ödemesinden daha düşük bir minimum gelir seviyesini verir.³⁵

İzlenen statik analizlere göre, kabul edilemez olmasına rağmen işi kabul eden işsiz bir kişi, sadece işin uygun ücret ile işi kabul etmesi sonucu kaybedeceği para sübvansiyonları toplamı arasındaki farklılıkların hemen sağlayacağı kazancı düşünür. (Milli Asgari Gelir artı Yerel Para Yardımı).

Dinamik bir analiz, kabul edilemez olmasına rağmen işi kabul eden bir işçi, sadece işin sağlayacağı kazançları düşünmez. Ama, işteki geleceğinin garanti altına

³⁵ Thierry Laurent, Yannick L'Horty, *Minimum Income/ Minimum Wage Schedule and the Occurrence of Poverty Traps: Some Evidence on the French Labor Market*, Center for Economic Policy Studies (EPEE) Department of Economics, France, 2003, Syf.4.

alınması daha sonraki dönemlerde daha iyi işleri kabul etmesi olasılığını arttırır ve bu yüzden gelecekte daha yüksek maaş verilmesi gereğini içermesi gerekir.

5.4. Minimum Gelir Koruması

Minimum gelir koruması, minimum ücret alan hane halkının net geliri veya sağlanan sosyal yardımlar olarak tanımlanabilir. Spesifik nüfus kategorilerini sınırlandırmayan ve bütün test sonuçlarını geçebilecek evrensel sosyal yardım sistemleri üzerinde çalışılmaktadır. Yunanistan'da refah koşulları hesaba katılmaz. Yunanistan'da yalnızca, çalışma yaşında olanlar ve yaşlı nüfus için kategorik refah projeleri var. Aynı şekilde, İspanyol ve İtalyan sosyal yardım rejimleri, çalışma yaşında olan kişiler için kazanç tutarları arasındaki büyük bölgesel farklılıklar nedeniyle dikkate alınmamaktadır. Kazanç projeleri Belçika, Danimarka, Fransa, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve UK'daki milli olarak aynı olan toplamlarla veya vekaleten kullanılabilir bir kazanç tutarı nedeniyle oluşan küçük bölgesel kazanç farklılıkları ile belirlenir. Minimum gelir koruması, Almanya'daki ortalama sosyal yardım tutarı bütün ülkelerin federal yapılarının üstündedir; İsveç için milli mesele sorunudur; Avusturya için Viennese sosyal yardım sistemine güvenilebilir ve Norveç için ise Oslo yönetmeliği geçerlidir.

Tamamen aynı yönde gerçekleştirilen net kullanılan gelir OECD ülkeleri tarafından gayri safi gelir – gelir vergisi – sosyal yardım – yerel vergiler + hane halkı indirimleri + konut kazançları ile belirlenir.

Bir hane halkı nispi refahı için elde edilen göstergelerle hane halkının net harcanabilir geliri hane halkından birinin kazandığı ortalama tam zamanlı ücreti ile bölünebileceğini görüyoruz. Bu göstergelerin değişimi kazançların ve minimum ücretin ortalama ücreti ne ölçüde izlediğini gösterir ve mali ve para mali yüklerin değişmesine yol açar.

Net kazanç tutarlarının uluslararası alanda karşılaştırılmasına kesin sınırlama getirmiştir. Çeşitli faktörler, ülkeler arasında geçerli bir karşılaştırma yapmayı güçleştirir. Birincisi, ülkeler arasında büyük kurumsal farklılıklar vardır. Kazanç rejimi, bütünden çok farklı olan bir sosyal korumada önemli bir yer tutar. İkincisi,

standart taklit etme metodu gelir elementleri ve gider bileşenlerinin net harcanabilir gelirin bir parçası olması ve olamaması konusunda çok önemlidir. Güvenilir karşılaştırmalı bir verinin olmaması nedeniyle, gider bileşenleri net harcanabilir geliri tanımlarken halen gözden kaçırılmaktadır. Örneğin, konut maliyetleri ve sağlık giderlerinde uluslararası değişmeler rapora alınmamaktadır. Son olarak, ortalama ücretlerin uygun uluslararası zaman serilerini içeren verilerin geçerliliği uzatılabilir.

5.4.1. Yasal Ayarlama Mekanizmaları

Tüm ülkelerde sosyal yardımlar düzenli olarak cari fiyatlar ve yaşam standardına göre ayarlanmaktadır. Ancak, bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan kriterler oldukça farklıdır. Sosyal giderlerde büyük artışlar olduğu zamanlarda hükümetler sık sık ayarlama mekanizmalarını değiştirirler (Almanya'da olduğu gibi) yada yasal sistemde borç erteleyen bir vergi koyarlar (Hollanda'da olduğu gibi).

Yaşam maliyeti sınırlarındaki sosyal yardım tutarlarını korumak genellikle kazançları pratik bir şekilde fiyat indeksine, daha özel bir ifade ile tüketici fiyat indeksine(CPI=Consumer Price Index) (Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg, İspanya, İsveç) bağlar. Belçika ve İngiltere hükümetleri, kendi ülkeleri için daha spesifik bir fiyat indeksi düzenlemektedirler. Belçika'da, sosyal yardımlar ve ücretler 1994'den beri CPI'ya göre belirlenmemektedir. Bu nedenle sağlık indeksi olarak adlandırılmaktadır. Sağlık indeksi, aynı zamanda CPI olarak hesaplanmaktadır; fakat insan sağlığına zarar veren (sigara gibi) veya dış faktörler (yağ) tarafından oldukça etkilenen üretim değerlerini içermez. İngiltere'de sosyal yardım tutarları Rossi indeksi olarak adlandırılan sınırın üzerinde oranlanmaktadır. 1982'de çıkarılan bu indeks, perakende fiyat indeksi esasına göre hesaplanır. Fakat, bu indeks düşük gelirli hane halkının temel amaçları olan bir konut sahibi olabilmesi kadar konut maliyetini önemsemez. Kazançlar fiyatlara göre otomatik olarak ayarlanır, örneğin bir başlangıç indeksi (Belçika, Fransa ve Lüksemburg) temeline veya düzenli aralıklarla (Almanya, İtalya, İspanya, İngiltere ve İsveç) belirlenir.³⁶

³⁶ Bea Cantillon..., *The Evolution of Minimum Income Protection in 15 European Countries: 1992-2001*, Centre for Socail Policy Herman Deleeck, Belgium, 2003, s.4.

Bazı ülkelerde, kazançlarla veya minimum ücretlerle bağdaştırılmış bir anlaşılır fiyat indeksi yoktur; henüz, tutarları yıllık geçici ayarlamalarla belirlenen yaşam maliyeti sınırında ayarlanmamaktadır. Minimum ücretlerin gelişimi, genellikle sosyal danışma giderlerine güvenir. İrlanda, Portekiz, İspanya ve İngiltere’de hükümet minimum ücreti sosyal ortaklara danıştıktan sonra yıllık olarak belirler. Yunanistan’da, diğer bir yandan, hükümet minimum ücret ayarlarının hemen hemen hiçbirini içermez ve bu tamamı ile sosyal ortaklara ayrılır. Bunlardan hariç İspanya’daki geçici ayarlamalar, toplam minimum ücreti yaşam maliyeti sınırında tutabilmeyi başarmıştır.

5.4.2. Genel Yaşam Standardına Yönelik Ayarlamalar

Kazançlar ile minimum ücretleri, genel yaşam standartları ile aynı seviyede ayarlamaya yönelik en geçerli kabul edilen mekanizma, brüt kazançların temeline dayalı bir ücret indeksi ile bağlantılıdır(Danimarka, İtalya, Lüksemburg ve Fransa ile Hollanda’daki minimum ücret). Hollanda ve Avusturya’da net ücretler temel bir kazanç ayarlamaları için bir temel olarak kullanılmaktadır. Başka bir ifade ile, mali ve parasal emek geliri uygulaması hesapların içine alınır. Gelirin genel gelişimine rağmen, temelde bir ülkedeki yaşam standartlarında ücret hareketlerinden daha iyi bir değişiklik indikatörü vardır. Bu faktörü hesaplara alan tek bir ülke vardır, Almanya.

Bazı ülkelerde kazançları genel yaşam standartları ile birlikte ele almak geçici kararlara bağlıdır. İrlanda, Portekiz ve Norveç’te, kazanç toplamları hükümetlerin politika öncelikleri ile bütçesel fazlalarına göre ayarlanmaktadır. Sosyal yardım harcamalarına yönelik oldukça sıra dışı ayarlama mekanizmaları, tüketici davranışlarına bağlı incelemelere bağlıdır. Almanya’da, düşük gelirli hane halkının örnek tüketimi 5 yıllık incelemelerle karşılaştırılır ve sonradan yıllık olarak ayarlanması gereken kazanç tutarlarına bağlı yüzdelik oranının belirlenmesiyle hesaplara alınır. İsveç’te, geçim kazanç tutarları tüketici incelemelerinin değerleri ile yıllık olarak belirlenir ve düzenli olarak tüketici tercihlerine göre düzenlenir. Bu ayarlama mekanizması tutarları genel refah seviyesi ile aynı seviyeye getirme

garantisi vermeye gerek duymaz. Fakat, minimum kazançlara güvenen hane halkı, yaşam standartları hakkındaki normatif bir temel ile bağ kurar.³⁷

5.4.3 Yaşam Maliyeti ve Yaşam Standardı Zinciri Mekanizmaları

Belçika, Fransa ve İngiltere Avrupa'da sosyal kazançları tüketici değerlerine göre otomatik olarak belirleyen ülkelerdir. Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve İsveç'te yaşam maliyeti zinciri ile yaşam standardı zincirlerinin kombinasyonunu içeren sistemleri vardır. Örneğin, Alman sisteminde, kazançlar enflasyon oranı, net gelir ve düşük gelirli hane halkının tüketim davranışlarındaki değişiklikleri yansıtan yüzdelik ile belirlenir. Fransa ve Lüksemburg'da, minimum ücretler (Lüksemburg'da sosyal yardım kazançları minimum ücret ile birleştirilir) değerler ile aşırı ücretlere bağlı olarak belirlenir. Lüksemburg'da, minimum ücret, son iki yıldaki aşırı saat başı ücreti aşan ortalamadaki temel değişiklikler ile her iki yılda bir ayarlanır. Fransa'da minimum ücret, ortalama ücretlerin en az yarısı kadar satın alma gücüne göre yıllık olarak ayarlanır.

Çalışma yaşındaki insanlar için milli bir sosyal yardım sistemi ile 12 ülkenin 6'sında kazançlar genellikle yaşam standardındaki genel gelişmeleri yakalar (Danimarka, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya (Viyana) ve İsveç). Bu ülkelerden sadece üç tanesinde (İrlanda, Portekiz, Norveç) her ne ise tamamıyla geçici kararlara bağlı olarak değişen kazançlar için, belirli bir ayarlama mekanizması yoktur. Belçika, Fransa, ve İngiltere'de tutarları yalnızca tüketici tercihleri ile bağdaştırılır.

Bütün ülkelerde, sosyal yardım kazançları ya vergilendirme ile mali yapıdan muaftır (Almanya, İrlanda, Hollanda, Norveç, Avusturya, Portekiz ve İsveç) yada yerel vergilere bağlı (Belçika, Fransa, İngiltere) konulardır. Sadece Danimarka 1990 yılında sosyal yardım kazançlarının mali hareketlerini önemli ölçüde değiştirdi. 1994 yılındaki vergi reformundan itibaren, Danimarka'daki kazançlar çalışma gelirleri gibi aynı yolla doğrudan vergilendirilmektedir. Bu reformlar, düşük gelirli hane halkı için

³⁷ Bea Cantillon, a.g.e., s.5.

büyük kazançlar elde etme ve önemli bir vergi indirimi sağlama ile aynı zamana geldi.

Hemen hemen bütün ülkelerde yaşlılar için minimum refah, çalışma yaşındaki refah eden kişilerden daha yüksektir. Norveç, Fransa, İngiltere ve Avusturya, bir yanda çalışma çağındaki kişiler için ile diğer yanda yaşlılar için garanti edilen gelir arasındaki satın alma gücü farkı en yüksek ülkelerdir. Norveç'te uluslararası bir minimum emekli maaşı olan bir çiftin (1.240 Euro) satın alma gücü, neredeyse sosyal yardım alan (658 Euro) çocuksuz bir çiftinki kadar yüksektir.

Minimum gelir korumadaki gelişmelere rağmen AB'ne üye ülkeler homojen olmadılar. Gözle görülebilir 3 eğilim vardır. Birincisi, bütün ülkelerde yasal bir minimum ücret ortalama ücret kadar iyi olan değerlerin gelişmeleri ile izlendi. İkincisi, çalışma çağındaki herkes için sosyal yardım tutarlarına rağmen genellikle satın alma gücünü sağlama aldılar, ortalama ücretin altında tuttular. Bazı ülkelerde, bu eğilim oldukça açık bir şekilde konuşulmaktadır (İsveç, Hollanda ve İngiltere). Diğer ülkelerde (Belçika'yı da içeren), daha düşük göze çarpar. Üçüncü olarak, yaşlılar için sosyal yardım gelişmeleri oldukça dağınıktı. Bazı ülkelerde bu kazançlar erozyona uğramıştır (İrlanda, Danimarka, İngiltere ve Hollanda). Ancak, diğer ülkeler gibi yaşlılara yapılan sosyal yardım harcamaları ortalama ücretlerden daha hızlı oranda artmıştır.

Lüksemburg, Fransa ve Avusturya'da sosyal yardım tutarları, 1992 ve 2001 yılları arasında yaşam maliyeti ve genel refah seviyesi ile birlikte ele alınmıştır. Bu böylece, yaşlılar için çalışma çağındaki alınan kazançlar kadar iyi bir durumdu. İlk iki ülkede, net minimum ücretler en az net ortalama ücretler kadar hızlı artmıştır. Lüksemburg'da kazançlar, büyük tutarlar için başlıca yasal ayarlama mekanizmaları ile sonuçlanır. Fransa'da sosyal yardım ve minimum ücret, 1997-1998 kışındaki sosyal kargaşadan sonra arttırıldı. Ayrıca, sosyal yardımlar ücretlerdeki vergi artışlarından etkilenmedi. Böylece, hane halkının karşılaştırmalı refahı kazançlar ile geliştirildi. Daha sonra Avusturya'da da gerçekleştirildi.

İsveç, Almanya, Belçika ve Yunanistan'da 1990'lı dönemlerde minimum gelir koruması, refah erozyonuna neden olmuştur. İsveç ve Almanya'da sosyal

minimum yaşam maliyeti ile birlikte tutulmamıştır. İsveç'te garanti edilen minimum, 1990'ların başında sosyal harcamalar ile artan kamu alacaklarının ciddi bir şekilde düşmesinin sonucu olarak baskı altına girmiştir. Yasal ayarlama mekanizmalarına rağmen minimum, hızla küçüldü. Almanya'da bazı mekanizmalar, konut maliyetleri hariç, kamu emekli maaşları, net gelirlerdeki bir artış ve tüketici tercihleri ile ilişkili minimum kazançları ayarlamak amacıyla 1990'larda kabul edilmiştir. Genellikle bu mekanizmalar, kazançları yaşam maliyeti ile birlikte değerlendirmede yeterli olmamıştır. Belçika'da, minimum gelir koruması erozyonu diğer ülkelerden daha az konu alınmıştır.³⁸

Yasal ayarlama mekanizması, sosyal minimumu yaşam maliyeti ile daha fazla yada daha az ele alınmasını garanti eder. Böylece, yaşlılar için sosyal yardımlar, 2001 yılında düşük ücretlerdeki önemli orandaki düşümlere yönelik para, mali baskılar ile yeterli düzeyde arttırılmıştır. Yunanistan'da gelir koruması, 1990'ların başında oldukça düşüktü. Uluslararası düzeyde sadece kategorik ölçü serilerinde minimum kazançları yoktu. Yunanistan'ın milli bir minimum geliri olmasına rağmen, bu diğer Avrupa ülkelerinden daha düşüktü. 1990'lı dönemlerde gerçek değişimler olmadı. Henüz daha uluslararası bir minimum kazanç planı yok ve satın alınan güç ile minimum ücret alan hane halkının karşılaştırmalı refah seviyesi 2001 yılında, 1992'den daha düşüktü.

Hollanda, İrlanda ve İngiltere'de olduğu gibi, sosyal minimum, ücretlerden daha düşük bir oranda büyüdü. Ancak İsveç, Almanya, Yunanistan ve Belçika'da gerçek anlamda minimum artışlar görüldü. Hollanda'da minimum ücret ve bu nedenle sosyal yardım kazançları, 1993-1995 dönemlerinde çalışma için zararlı olabilecek ve artan sosyal harcamaları finanse edebilmek için arttırılması gereken sosyal katkı ve vergiler yoluyla ücretlerin aşırı derecede artması korkusuyla dondurulmuştu. Ancak, minimum ücret ayarlamaları 1990'ların ikinci yarısında genel yaşam standardı sağlamıştır. Minimum kazançların satın alma gücü, hala 2001 yılında, 1992 yılından daha yüksekti. Buna rağmen, bu ayarlamalar net ücretlerdeki gerçek artışlarla doldurulmadı.

³⁸ Bea Cantillon, a.g.e., s.17.

Norveç, İspanya, İtalya, Portekiz ve Danimarka'da minimum kazançlar 1990'lı dönemlerde daha az açık biçimde gelişmiştir. İlk dört ülkede, sosyal yardım alan yaşlı kişilerin yaşam standartlarındaki artışlar politik bir öncelik olduğunu göstermektedir. Fakat çalışma çağındaki veya en az aynı seviyede yoksul hane halkı yoktur.

Ne yükselen ne de azalan herhangi bir uzlaşmalı minimum koruma terimlerinin olmadığını söyleyebiliriz. Sosyal yardım kazançları, başlangıçta sadece karşılaştırmalı olarak yüksek düzeydeki koruma seviyesinde olan ülkelerde (İsveç ve Hollanda) azalmamış, ancak geleneksel olarak düşük kazanç tutarlarına sahip ülkelerde de (Almanya, Belçika ve İrlanda) azalmıştır. Buna bağlı olarak refah seviyesi, başlangıçta düşük seviyede koruma olan ülkelerdeki (örneğin, Fransa çalışma çağındaki kişiler için) sosyal yardım alan kişilerin artması yada durgunlaşması ile yararlanılır. Ancak, bu ülkelerde (çalışma çağındaki kişiler için Lüksemburg) daha fazla kazançlar olmaktadır. Ayrıca, Kuzey Avrupa ülkeleri bu seviyeyi yakalamaya çalışırken bu trend, minimum ücretlerin kötüleşmesi sonucu yaşlılar için sosyal yardım kazançlarını önemli bir şekilde sınırlar.³⁹

İkinci sonuç, bütün ülkeler çalışma çağındaki hane halkı için sosyal yardım kazançlarına negatif bir baskı yaşamaları olmuştur. bütün bu ülkelerde bu kazançlar yaşam maliyeti ile birlikte tutulur, ancak ortalama ücretlerin altında yüzde 10 ile yüzde 20 arasına düşürdüler. Çalışanlar (minimum ücret) ve yaşlılar için minimum gelir koruması, diğer yanda bazı ülkelerde (Hollanda, İrlanda, İngiltere ve İsveç) genel ücret artışlarının altında yaşlılar için daha yavaş artan sosyal yardımlara rağmen bütün ülkelerdeki yaşam maliyeti ve genel yaşam standardı ile birlikte adımlandırılır.

Son olarak, yasal ayarlama mekanizmalarının gelir korumasının gerçek gelişimiyle ilgili önceden bilinen küçük değerlerin olduğunu söyleyebiliriz. Bazı ayarlama mekanizmalarını atlayacak birçok yolun olduğu açıkça görülecektir. Hollanda'da, ücretleri ayarlama dönemselsel olarak dondurulmuştur. İsveç'te, temel tutarlar değiştirilmiştir. Belçika'da, bir sağlık indeksinin başlangıcı minimum

³⁹ Bea Cantillon, s.18.

ayarlamalarının kırılmasına yol açmıştır. Tersine, genel refah seviyesini ayarlayan bir sistemden uzakta kalmak, kazançların Fransa, Portekiz ve Norveç'te yaşlı insanlar için garanti edilen minimumun altında gelişeceği açıklamaya yetmez.

5.4.4. Minimum Gelir Korumasının Sosyal Etkileri

Sosyal yardım kazançları iki yönlü amaca hizmet eder: bir minimum gelir ve sosyal katılımı çoğaltmak (özellikle yerel piyasalarda). Bu amaçlar, sosyal yardım paketleri limitlerinin bir yönünü ifade eder; yoksulluk tesellisi olarak verilen sosyal yardım kazançları yoksulluk sınırının (daha düşük limit) yüksek olduğu kadar en az seviyede olmalıdır. Ancak, bu kazançlar düşük gelirli işler dışındaki net gelirlerden tamamen ayrılmalıdır. Bu nedenle düşük gelirli işler, finansal olarak cazip hale gelecektir.

Dünyada halen 840 milyon insanın, yeterli yiyecek bulamadığı için kötü şartlarda yaşamlarını sürdürmeye çalıştığı belirlenmiştir. Dünya Gıda Zirvesi'nin "milenyum kalkınma hedefleri" arasında yer alan "2015 yılına kadar aç insan sayısının yarı yarıya düşürülmesi" hedefinin ise çok uzak bir olasılık olarak görüldüğü vurgulanmıştır. Örneğin, Haiti'de en yoksul gecekondu mahallelerinden biri olan Cite Soleil'de (Güneş Kenti) çocuklar günün tek öğünü olan bir tabak pirinci paylaşıyor.

BM'nin çocuklara yardım kuruluşu UNICEF'in Berlin'de açıkladığı 2004 yılı raporuna göre, sadece Kongo Cumhuriyeti'nde her yıl 5 yaşın altında yaklaşık 530 bin çocuk açlıktan ölüyor. Çocukların çoğunun kızamık, ishal ve sıtma gibi tedavisi mümkün olabilen hastalıklardan öldüğü, bunun yetersiz beslenme ve ilaç eksikliğinden kaynaklandığı ifade edildi. Bazı çocukların da, Dünyadaki kriz bölgelerinde bulunan çok sayıdaki mayının patlaması sonucu öldüğü kaydedilen raporda, dünya kamuoyuna ve hükümetlere, çocuklara daha etkili şekilde yardım edilebilmesi için kaynak ayırmaları çağrısında bulunulmuştur.

5.4.4.1. Yoksulluk Tesellisi

Yoksulluk tesellisi, sosyal yardım planlarının temel amacıdır. Ama, minimum gelir korumasının etkisizliği birçok faktöre (uygulanabilir kriterleri, aktüel kısaltmalar, kazanç tutarlarını ve diğer planların ulaşılabilirliğini içeren faktörler) bağlıdır. Bu sonuçla, yoksulluk tesellisi sosyal yardım kazançlarının cömertliği sadece birkaç tanesidir ve en önemlisidir. Minimum ücret alanların net harcanabilir geliri, Fransa, Hollanda, Belçika ve İngiltere’de yüzde 50 yoksulluk sınırını rahatlıkla aşmaktadır. Lüksemburg ve Güney Avrupa ülkelerinde (özellikle Yunanistan) net minimum ücretler çift olarak ve yalnız olan yoksul kişiler için çok düşüktür. Çalışma çağındaki hane halkına yönelik net sosyal yardım kazançları diğer yanda, bütün ülkelerde yetersizdir, özellikle çocuklu çiftlerde. Lüksemburg, Fransa, Avusturya, Almanya, Belçika, İrlanda ve Portekiz’de sosyal yardım tutarları yoksulluk sınırının altında yüzde 10’dan yüzde 30’a uzanır. Yalnız kişiler için koruma genellikle daha elverişlidir. Henüz, bu net gelirler hala Lüksemburg, Fransa, Almanya, Belçika, İrlanda ve Portekiz’deki yoksulluk sınırı olan yüzde 10’un altındadır.

Dikkat edilmesi gereken, 1990’lı yıllarda kazanç tutarları oldukça güçlü bir şekilde düşen ülkeler (İsveç, Hollanda ve Danimarka), eğer birisi yoksulluk sınırı ile karşılaştırılırsa çalışma çağındaki insanlar için en eli açık kazanç planlarını kullanacaklardır. Çalışma çağındaki bir çift için sosyal yardım 2001 yılında İsveç’te yüzde 106 ile Danimarka’da yüzde 124 arasında değişmiştir. Ancak, kazançları yoksulluk sınırının altında olan Belçika ve Almanya gibi ülkeler, 1990’lı dönemlerde ortalama ücretlere denk gelen minimum kazançları yaşamıştır.

Bu konu için, Lüksemburg ve Fransa’da çalışma çağındaki insanlar ile Lüksemburg, İspanya ve Portekiz’deki yaşlılara yönelik sosyal yardım kazançlarındaki önemli artışlar, kazançların genel yaşam standardı ile aynı seviyede kalma garantisi sağlamış, ancak, gelir yoksulluğuna karşı tamamen korumamıştır. Bu ülkelerdeki sosyal yardım kazançları yüzde 50 yoksulluk sınırının altında kalmıştır.

Örnek olarak, İspanya’daki bölgesel minimum gelir durumlarına bakalım: İspanya Sosyal Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından hesaplanan verilere göre aile ve

daha küçük kişiler olarak, 2000 yılında bu kazançlardan 78.645 aile aylık olarak almışlardır. Minimum gelir bölgesel programları karakteristik farklılıkları temel olarak yardımların yoğunluğu ile yardımların neden olduğu ilave zorunluluklarla birlikte ele alınmaktadır. Fakat, bunlar sosyal entegrasyon (iş promosyonu ve mesleki eğitim kursları gibi) program ve aktivasyon politikaları ile nakit yardımları birleştiren yarı evrensel haklardır. Bu hakların temel özellikleri aşağıdaki gibi tanımlanabilir:⁴⁰

- a) Aileler, bireysel yalnızlık yardımı alabilecekleri bir referans birimleridir.
- b) İşsizlerin tespitine yönelik testler, nakit yardımları verilen hane halkının bir başlangıç geliri ile ilgilidir,
- c) İkamet etmek isteyenlerin durumu,
- d) Büyüme dönemleri, sosyal destek aktiviteleri ve sosyal ihtiyaçlarla tamamlanan yardımları sağlanmasını uygun kılar,
- e) Bütün bölgesel programlar gereksinimleri 25 ile 65 yaş limitleri arasında ayarlar.

Özellikle, bu bölgesel minimum durumları İspanya'da 'güvenlik neti' olarak tanımlanabilir. Gerçekten, politika giderleri, yardımların yoğunluğunun bazı görülür farklılıkları sonucunu doğurmaktadır ve yardımlar ile ek programların başarılı olması sağlanmıştır.

İspanya'daki geçerli yasal minimum ücret sistemleri 1964 yılında düzenlenmiştir. Hükümet, ticaret birlikleri ve işçi organizasyonlarına danışarak minimum ücreti ayarlamıştır. Milli ekonominin gelişimi sınıflandırması ve gücünü satın alma garantisine sahip ve ücret alanları korumak amacıyla düzenlenmiştir. Bu genel amaca yönelik olarak, minimum ücret çok düşük bir seviyede belirlenmiştir. 2002 yılında İspanya'daki toplam minimum ücret, Yunanistan ve Portekiz'den sonra Avrupa'daki en düşük ücrettir, aylık 516 Euro'dur. AB'nin bütün diğer ülkelerinde minimum ücret 1000 Euro'nun üstündedir. En düşük net rakamlar: aylık 442 Euro,

⁴⁰ Ana Arriba and Zyab Ibanez, *Minimum Income Guarantee and Social Assistance*, Unidad de Comparadas, Spain, 2003, s.9.

günlük 14,74 Euro ve yıllık 6.190 Euro, v.s. saatlik 2 Euro olarak AB saat başına ortalaması olan 5,65 Euro'nun altındadır.⁴¹

Tablo.2.2: AB Ülkelerinde Minimum Gelir Garantisi ve Aile İndirimleri

Belçika:	Garanti Edilen aile çıkarları minimum gelire ilave olarak verilmektedir.
Danimarka:	Çocuk yardımı ve diğer aile çıkarları minimum gelire ilave olarak verilmektedir.
Almanya:	Ailenin her üyesi kendi sosyal yardım isteme hakkına sahiptir. Çünkü sosyal yardımın ikinci bir özelliği vardır, çocuk yardımı sosyal yardıma karşı gelirle denkleşecektir.
Yunanistan:	Genel bir plan yok.
İspanya:	Garanti edilen minimum gelir her aile üyesinin ekonomik bağımlılığı olanlara göre artacaktır. Minimuma yapılan ekler çeşitli özerk toplumlarda farklılık gösterir.
Fransa:	İçerir. Garanti edilen kaynaklar tutarın içine dahil edilmiş çocukları kapsar.
İrlanda:	Aile indirimleri (Çocuk Yardımı v.s.) düzenli olarak ödenir ve ekonomik bağımlılığı olanlar için yapılan ödemeleri etkilemez.
İzlanda:	Yerel Otorite Sosyal Servisleri: Genel aile indirimleri verilir, fakat ihtiyaç duyulduğunda hesaba alınır. Temel olarak bütün gelirler yukarıdaki gibi hesaplanır. Devlet Sosyal Yardımı: Genel aile indirimleri bağımsız olarak verilmektedir.
İtalya:	Aile çıkarları ve "minimo vitale" çıkarları bir diğerinden bağımsız olarak verilmektedir. Aile indirimleri hakkı, işverenden gelir alan kişilere göre belirlenir.
Lichtenstein:	Sosyal yardımlarda aile sayısı ihtiyaca göre hesaplandığında tutara katılır. Toplam tutar aile sayısına bağlı olarak artar. Çocuk yardımı sosyal yardım karına karşılık gelen bir gelir olarak tutara katılır.
Lüksemburg:	Normal aile indirimleri sosyal yardımlara ilave olarak verilir.
Hollanda:	Genel aile indirimleri sosyal yardımlara ilave olarak verilir.
Norveç:	Aile indirimleri, sosyal yardım tutarları belirlendiğinde aile geliri hesabına katılır.
Avusturya:	Aile indirimleri, çocuk yardımı hakkına sahip yada sahip olmayan bağımsız aile üyelerinin farklı temel oranları nedeniyle aile çıkarlarına ilave olarak ödenir. İndirim, biri ötekinden farklı sosyal yardımlarla denkleştirilecektir.
Portekiz:	Aile indirimlerinin tutarı, minimum gelir için uygulanabilir ödemenin içine katılmaz.
Finlandiya:	Aile indirimleri, sosyal yardım tutarları belirlendiğinde aile geliri hesabına katılır.
İsviçre:	Uygulanmamaktadır.
İsveç:	Yardım farklı yaşlardaki çocuklar için aile yardımları sağlar.
İngiltere:	Ana aile yardımı, gelir desteği tutarı belirlendiğindeki aile geliri hesabına alınır.

Kaynak: (Minimum Income Rights), www.google.com, 28.12.2004.

1997'den bu yana, AB'nin üye devletleri, içerdği temel reformlar ile ihtiyaç duyulan alanlarda daha fazla çaba gösterilmesini yıllık raporları içeren Avrupa İstihdam Stratejisi çatısı altında istihdam politikalarını düzenlemektedirler.⁴²

⁴¹ Ana Arriba and Zyab Ibanez, a.g.e.,s.16.

Ne yazık ki, bu raporlarda AB Konseyi Tavsiyelerinde Üye Ülkelerin İstihdam Politikalarının Uygulanması, düşük ücretli iş ve işsizlikle birlikte ele alınan temel problemlerin önemin daha açık bir şekilde vurgulanmış ve bu nedenle aşağıdaki konularda daha fazla çaba gösterilmesi önerilmiştir:

1. Kamu istihdam servislerinin modernleştirilmesi,
2. Cinsiyete yönelik eşit fırsatlar yaklaşımı. Aile ve iş bariyerlerinin ilerletilmesi, çocuk yardımı ve bağlı yardımların, istihdam ve işsizlik ile verilen fazla cinsiyet boşluğu ölçüleri,
3. Daha fazla bir ömür boyu öğrenme hırısı stratejisi, daha fazla öğrenmek için verilen düşük seviyelerdeki eğitimlere katılım ve ömür boyu öğrenmek için tam tutarlı ve geniş kapsamlı yaklaşımların olmaması,
4. Karışık terimler içeren kontratları azaltmak ve sabit part-time çalışmanın kullanımının artırılması,
5. Bölgesel farklılıkların azaltılması.

6. YOKSULLUK KAVRAMI

Dünya halklarının üçte ikisi, yani 2 milyar 884 milyon insan günde 1 doların altında bir gelirle yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Yani dünya halklarının üçte ikisi dilenciler topluluğu konumuna gelmişlerdir. Ve yine dünyamızda her yıl 60 milyon insan kötü beslenme yüzünden ve de açlıktan ölmektedir. Ayrıca her gün yalnızca içecek sağlıklı su bulamadıkları için dünyamızda 0-5 yaş arasında 2000 dünya çocuğu ölmektedir. 1789'da "ekmek, eşitlik, barış, özgürlük ve kardeşlik" sloganlarıyla yola çıkan dünya burjuvazisinin metropollerinde 35 milyon işsizi var. Yalnızca Avrupa Birliğinde 50 milyon insan yoksulluk sınırında yada onun altında yaşıyor. 120 bin kişi geceleri Londra sokaklarında yatıyor. Fransa'da evsizler boş yapılara yerleşebilmek için dernek oluşturarak yasal savaşım yollarını deniyorlar.⁴³

Dünya nüfusunun yüzde 10'unu temsil eden en az gelişmiş ülkeler dünya ticaretinden yüzde 0,3 pay almaktadırlar. Tüm gelişmekte olan ülkelerin yüzde 50'sinden fazlası doğrudan yabancı yatırım almazken, bu yatırımların üçte ikisi sekiz

⁴² Ana Arriba and Zyab Ibáñez, a.g.e.,s.18.

⁴³ Orhan İYİLER, *Toplumsal Araştırmalar*, İktisat Dergisi, İstanbul, Haziran 1997, s.137.

gelişmiş ülkeye gitmektedir; gelişmekte olan ülkelerde bir milyanın üzerinde insanın geliri; düşük büyüme hızı, durgunluk yada gerileme neticesinde 30 yıl önceki düzeyinin altına inmiştir: Kuzeyde 100 milyon insan yoksulluk sınırının altında yaşarken, bir milyanın üzerinde insan temiz içme suyundan yoksun bulunmakta, yaklaşık bir milyar insan eğitim olanaklarından yoksun yaşamakta ve 840 milyon insan açlık çekmekte yada güvenilir yiyeceğe erişememektedir.⁴⁴

II. Dünya Savaşı sonrasında, Sovyetlere ilaveten Çin'in de ortaya çıkarak, sosyalist dünyaya ikinci devin de katılması, kapitalist dünyayı bir hayli endişelendirmiştir. Bir yandan bu endişe, diğer yandan üretim tekniğine bağlı olarak yoğun emek istihdamına dayalı üretim süreci içinde emekçilerin yürüttüğü mücadeleler, toplumsal olarak kapitalist sistemin insanileştirilmesini gündemin üst sıralarına taşıyordu. O dönemlerde uygulamaya konulmuş olan üretim sistemleri ile verimlilik de yüksek olduğundan, sistemin pay verme marjı da söz konusu politikaların uygulanmasına elverişli idi. Kuşkusuz, kapitalist dünyanın sosyal devlet politika araçlarını devreye sokmasında en büyük rolü, Sovyet Rusya'sı ve Çin'in ortaya çıkması ve kapitalist dünya emekçilerine emsal oluşturması oynamıştır. Böylece, Keynesgil politikalarla somutlaşan makro-ekonomi araçları bütünü, aslında emekçilere hizmet ve olanak sunmaktan çok, bizzat kapitalist sistemin işleyişini kolaylaştırarak, sermayeye hizmet sunma amacına yönelik idi.⁴⁵

6.1. Kavramsal Düzeyde Yoksulluk Analizi

1960'lı yıllarda gelişen kalkınma iktisadına kuramsal bakış, bazı nedenlerle 1980'lerde zayıfladı. Bu kuramların ortaya koyduğu stratejilerin başarısızlığı gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. 1970'li yıllarda görülen dünya ekonomik durgunluğu ve bunun 1980'li yıllara yansımaları söz konusuydu. 1980'li yıllardaki bu liberal eğilim, bir bakıma kapitalist sistemin geleceğinin tartışılması sonucuna vardı. Kapitalizm sorgulanmaya başlamıştı. İçinden çıkılıp çıkılmayacağı bir bilmeceye dönüşen yapısal kriz, kapitalizmin geleceğine ipotek mi koyuyordu? Bu yapısal kriz, iki

⁴⁴ Mehmet TÜRKAY, *Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri*, İktisat Dergisi, İstanbul, Ağustos 2000, s.7.

⁴⁵ İzzettin ÖNDER, *Talep-Yanlı 'dan Arz-Yanlı 'ya*, İstanbul Üniv.İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2000, s.1.

yönden etkili oluyordu: Birincisi, bu ekonomik sistemin özünde yer alan "sermaye birikimi"nin yeterince ve sağlıklı şekilde sağlanamaması; ikincisi ise, kapitalizmin saf ekonomik ideallerinin, "insani değerler"i adeta dışlamasıydı. Bu ikinci yön, yalnızca az gelişmiş ülkeleri değil, aynı zamanda, gelişmiş ülkelerdeki bazı kitleleri de ilgilendiriyordu. Bu, kapitalizmin duyarsızlığının bir sonucu olarak değerlendirilebilen bir kavramı su yüzüne çıkardı: Yoksulluk...

Kişi başına millî gelirin (KBMG) düşük olmasının temel kriter olarak alınması, yoksulluk analizi bakımından bir derinlik sağlamamaktadır. Öyle ki; KBMG'i yüksek olup da, beslenme, barınma, sosyal güvenlik sorunlarını aşmadığı büyük kitleleri olan gelişmiş ülkeler olabildiği gibi, yine KBMG'i yüksek olup, eğitim, sağlık, demokrasi gibi alanlarda ilerleme kaydedememiş gelişmekte olan ülkeler de vardır. Böylelikle, daha çok sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açılardan değerlendirilen yoksulluk olgusu, günümüzün de "merkez-çevre" yada "kuzey-güney" çekişmelerinin baş konularından biri konumundadır.

1997 yılından beri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı UNDP'nin hazırlamış olduğu İnsani Gelişme Raporları ile bilimsel ve analitik düzeyde tartışma konuları arasına giren yoksulluk, net bir tanıma sahip değildir. Bu, yoksulluğun zaman ve mekân göreliliğinin getirdiği bir olağan durumdur. Ayrıca, kavram çok boyutluluğu da içermektedir. Yalnızca kişi başına millî gelire göre varılacak bir yargı desteksiz olacaktır. Dolayısıyla, kalkınma kavramının niteliksel boyutuna ilişkin birtakım göstergeler de yoksulluğun anlamını vurgulamaktadır. Buna göre yoksulluk; "düşük gelir düzeyi", "yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık", "sosyal yalıtım ve düşük sosyal katılım", "psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik", "şoklara açıklık ve risk ve belirsizliğe cevap verememe", "doğal çevrenin bozulması ve sosyal çevrede kısır döngü" gibi bazı aksaklıkların bir bütün olarak algılanması gereğine işaret etmektedir. Ne var ki; bu gibi bakış açıları ülkeden ülkeye, hatta aynı ülkenin farklı dönemlere ilişkin analizlerinde de farklılıklar taşıyabilmektedir.

Bu noktada, yoksullukla ilgili birtakım kavramlar bağlamında yoksulluğun türlerine değinmekte yarar vardır.⁴⁶

Mutlak yoksulluk-Görelî yoksulluk: Mutlak yoksulluk, yeterli (kalori) ve dengeli (protein, karbonhidrat gibi besin bileşenleri) beslenme açısından asgarî tüketim düzeyini ve geliri mutlak olarak ele alırken; görelî yoksulluk, bir ferдин yada hane halkının, içinde bulunduğu sosyal grubun yada yerleşim biriminin içindeki diğerlerine göre yoksulluğunu incelediği gibi, bu sosyal grubun yada yerleşim biriminin diğer grup ve birimlerle karşılaştırılmasını konu edinmektedir.

Objektif yoksulluk-Sübjektif yoksulluk: Objektif yoksulluk, yoksulluk/refah ölçütü olarak asgarî ihtiyaç düzeyinin normatif yaklaşımla belirlenmesini ifade eder. Sübjektif yoksulluk ise, bireylerin kendi tercihlerine göre oluşturdukları ihtiyaç bileşimini esas alarak, öznel gerçekliği soyutlayan yaklaşımlardan uzaklaşmaktadır.

Gelir yoksulluğu-İnsanî yoksulluk: Gelir yoksulluğunda, yoksulluk sınırı olarak bir asgarî gelir ve tüketim düzeyi söz konusu iken; insanî yoksullukta, yaşam süresinin kısalığı, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, iş olanaklarından yoksunluk gibi temalar incelenmektedir.

Sosyo-ekonomik Gücsüzlük: Bu kavram altında, psikolojik ve ekonomik güvensizlik; sosyal dışlanma; tercih ve girişim özgürlüğünün kısıtlılığı; yoksulluk kısır döngüsüne yol açan fırsatsızlık, kaynaklılık ve güvensizlik; var olma duygusu ve üretkenlik bakımından örgütsel yetenek gibi değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kırsal yoksulluk-Kentsel Yoksulluk: Kırsal yoksulluk daha çok, bağımsızlık, güvenlik, öz-saygı, sosyal kimlik, sosyal ilişkilerin sıklığı ve sağlamlığı, karar alma özgürlüğü, hukukî ve siyasî haklar gibi niteliksel beklentiler ve yoksunluklar üzerine odaklanırken; kentsel yoksulluk, gelir ve tüketim şeklinde niceliksel beklentiler ve yoksunluklar konusuna eğilmektedir.

Korunmasızlık: Eğitim olanaklarının yetersizliği, istikrarlı bir gelir olanağının ve iş güvenliğinin olmaması, tasarruf ve servet yetersizliği ve kredi olanaklarının darlığı,

⁴⁶ Esin Özsoy, *Kalkanma-Yoksulluk İnkilemi ve Türkiye*, www.google.com, 28.12.2004, s.2.

aileler arası dayanışmanın zayıflığı, kadın olma, eğitimsizlik gibi nedenlerle işgücüne katılımın kısıtlılığı ve benzeri eksiklikler ise korunmasız karar birimlerini gündeme getirmektedir.

6.1.1. Yoksulluk Göstergeleri ve Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksulluk, belirgin bir tanımlamaya sahip olmayan bir kavram olarak çeşitli göstergelerle ele alındığında üzerindeki belirsizlik perdesi kalkan bir olgudur:

Bir ülkede yoksulluk sınırının ne düzeyde olduğu ile ilgili göstergeler, daha çok gelir düzeyi ile tüketim düzeyini ilişkilendiren göstergelerdir: "Temel ihtiyaçlar yaklaşımı", "gıda-gelir oranı yaklaşımı", "ortalama gelir yüzdesi yaklaşımı" ve "yüzdelerlik dilimler yaklaşımı" gibi yöntemler, yoksulluk sınırının belirlenmesinde kullanılmaktadır.

Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı gibi göreceli yoksulluk göstergelerinin yanında, kişi başına gelir/harcama düzeyi, toplam harcamalar içinde gıda payı, cinsiyete göre ortalama yaşam beklentisi, kişi başına eğitim ve sağlık harcaması, öğretmen başına öğrenci sayısı, doktor başına hasta sayısı, eğitim durumuna göre işsizlik oranı gibi sosyal göstergeler de, yoksulluğun açıklanmasında önemli araçlardır.

Yoksulluğa götüren birtakım risk göstergeleri de yoksulluk potansiyeli taşıması açısından dikkate değerdir: İşsizlik, ücretlerin dondurulması, ücretsiz izinler, istihdam sürelerinin kısalması, ücretler sabitken çalışma sürelerinin uzaması gibi iktisadî riskler; marjinal işlerin yaygınlaşması (uyuşturucu satışı, kaçakçılık vb.), sosyal dayanışmanın zayıflaması, çocuk işçilerin artması, suç oranının yükselmesi gibi sosyal riskler ve tarım alanlarının bozulması, içme suyu sağlıksızlığı, kuraklık gibi çevre riskleri...

Yoksulluğun ölçülmesinde ise genel olarak üç yöntemden yararlanılmaktadır:⁴⁷

⁴⁷ Can Aktan ve Yaşar Vural, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri", Hak-İş Federasyonu Yayınları, Ankara, 2002, s.8.

* Karşılanamayan İhtiyaçlar Yaklaşımı'na göre; bireyler, hane halkları, bölgeler yada ülkeler açısından okur-yazarlık, temiz su, kalori ve protein gibi asgarî ihtiyaçları içeren bir eşik değeri belirlenir ve bu eşiğin altında kalan nüfus, yoksullar olarak tanımlanır.

* Yoksulluk Sınırı Yaklaşımı'na göre ise; yoksulluk sınırı, ilk olarak asgarî zorunlu tüketim için gerekli mal demetinin maliyeti hesaplanarak, ikinci olarak da, bu maliyete boş zaman, bedava hizmetlere erişim, bazı mal ve varlıklara sahip olma gibi unsurların eklenmesiyle bulunur.

* Karma Yaklaşımlar da İsveç Yaklaşımı ve UNDP'nin İnsanî Gelişme Endeksi ile örneklendirilebilir. İsveç Yaklaşımı yoksulları belirleme yerine, farklı sosyo-ekonomik grupların yaşam standartlarını belirleme işlevi taşımaktadır. İnsanî Gelişme Endeksi ise, eğitim düzeyinin ağırlıklı ortalaması, ortalama yaşam beklentisi ve satın alma gücü paritesine göre kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla şeklinde üç değişkeni incelemektedir.

6.1.2. Yoksulluk Sınırı ve Açlık Sınırı

Yoksulluk, genellikle maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalınan bir durumdur. Yoksulluk kavram olarak, asgari ihtiyaçları karşılamaya yetecek bir gelire sahip olmamak ve normal kabul edilecek bir yaşam standardının altında bulunmak durumunu ifade eder.

Yoksulluk ve eşitsizliği tespit etmek için refah düzeyi ölçüsünü bilmemiz gerekir. Hane halkı harcamaları ve gelirlerini içeren materyal refah düzeyini hesaplanmasında iki adım vardır. Öncelikle, gelir ve tüketimi içeren bileşenleri seçmeliyiz. İkinci olarak, gelir ile tüketim ölçüsünün hane halkı seviyesinde ölçek ekonomileri için nasıl olması gerektiğine karar vermeliyiz. Yoksulluk oranını hesaplamak refah ölçüsüne bağlıdır ve bir yoksulluk sınırının belirlenmesi gerekir.⁴⁸

⁴⁸ _____, Making Transition Work For Everyone Poverty and Inequality in Europe and Central Asia, World Bank 2000, Washington, D.C., ss.370-371.

Kapital ülkeler birçok ülkeden bu konuda daha iyi durumdadırlar. Kırsal yerlerde yoksulluk oranı daha yüksektir. Bölgesel farklılıklar da göze çarpmaktadır. Hemen hemen bütün ülkelerde var olan yoksulluk riski, ailelerdeki çocuk sayısı ile artar. Daha fazla çocuk, kadının emek gücüne katılımından daha düşük ve yoksulluk oranından daha yüksek olması anlamına gelir. Çocukları ve yaşlılara bakma sorumluluğu kadınlara emek gücüne katılım sağlamak istedikleri için iş bulma ve çalışma konusunu daha zorlaştırıyor.

Çocukluk dönemlerinde yoksul olarak büyüyen çocukların geleceği, sürekli olarak ailelerinin, sağlıklarının, eğitimlerinin ve son olarak gerek emek gücüne katılımı ve gerekse ekonomik ve sosyal olarak marjinal hale gelmeleri gibi nedenlerden etkilenmektedir.

Yoksulluk sınırı; bir toplumda yoksul olanlarla olmayanları birbirinden ayırmakta kullanılan izafi bir çizgidir.⁴⁹ Yoksulluk çizgisinin tanımlanması konusunda, neyin ölçüt olarak alınacağı tartışma konusudur. Yoksulluk sınırının, gelir düzeyi üzerinden mi, yoksa harcama düzeyi üzerinden mi, birey düzeyinden mi, yoksa hane halkı düzeyinden mi tanımlanması gerektiği konusu üzerinde bir çok yaklaşım mevcuttur.

Bunlardan genel kabul gören ilk yaklaşım gıda harcamasına göre yoksulluk sınırı yaklaşımıdır. Gıda harcamalarına dayalı yoksulluk sınırının iki önemli özelliği vardır. Birincisi; bireysel gıdanın asgari standardını satın almak için gerekli olan bir harcama miktarı kadar gelir, ikincisi ise; ülkeden ülkeye değişen ve bireyin o toplumda günlük hayatına katılma maliyetini yansıtan bir başka miktarı ifade etmektedir.⁵⁰

Temel ihtiyaçların maliyeti yaklaşımına göre yoksulluk sınırı ise; farklı kesim ve bölgeler itibariyle, normatif temel ihtiyaçları içeren mal sepetinin maliyeti olarak

⁴⁹ Richard LIPSEY, *Economics*, Harpor and Row Publishers, New York, 1990, s.404.

⁵⁰ Ferhat AKYÜZ, *1980 Sonrası Dönemde Türkiye'deki Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Yoksulluğun Boyutlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, Muğla Üniv.SBE. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla, 2002, s.15.

tanımlanmakta ve bu mal sepeti öngörülen kalori düzeyini almayı sağlayacak, yoksul nüfusun tüketim alışkanlıklarını temsil eden mal ve hizmetlerden oluşmaktadır.

Bir diğer yaklaşım olan gıda kalori alımı yaklaşımına göre yoksulluk sınırı, ekonominin farklı bölge ve kesimleri için bir dönem boyunca; önceden belirlenmiş gıda enerjisi ihtiyacına denk kalori değeri içeren gıda maddelerine yapılacak harcamalar tutarının hesaplanması yoluyla saptanmaktadır. Yoksulluk sınırı dünyanın birçok ülkesinde bu yöntemle hesaplanmakta, bir kişinin günlük kalori gereksinimini karşılayabilmek için gerekli tüketim harcaması miktarını veya bunu karşılayabilecek gelir seviyesini esas almaktadır.

Yoksulluk sınırının hesaplanmasında eleştirilebilecek unsurlardan biri, gerek kalori bazından gerekse de tüketim kalıbı bazından hareketle belirlenen sınırlarda bölgesel fiyat farklılıklarının dikkate alınmadığı olabilir. Mutlak yoksulluk sınırı belirlenirken, gıdaların fiyatları Türkiye ortalamasına göre alınmaktadır. Bu hesaplamada üç sorun vardır. Birincisi bölgeler arasındaki kalori farklılıkları, ikincisi bölgeler arası fiyat farklılıkları, üçüncüsü ise tüketim yapısının dikkate alınmamış olmasıdır.

Asgari beslenme standardına göre belirlenen yoksulluk sınırı ve oranı hesaplarında bölgelerin kentsel ve kırsal kalori farklılıkları ve bölgesel gıda fiyat farklılıkları dikkate alınarak karşılaştırma yapılmaktadır.

Gerek mutlak gerekse tüketim kalıbına göre belirlenen yoksullukta, tüm Türkiye'ye uygulanabilecek bir sınırın olması gerekmektedir. Böylesi bir sınırın olmaması, Türkiye üzerine genel değerlendirme yapmamızı zorlaştırır. Bölgelerarası fiyatların ve kişi başına gereken kalori miktarının farklılığı bölgelerarası eşitsizliğin bir göstergesidir. Dolayısıyla bu sınırlar kullanılarak hesaplanan yoksulluk oranları genel olarak gelir dağılımı eşitsizliğini yansıtırken diğer yandan da, dolaylı olarak bölgelerarası eşitsizlikleri de yansıtmaktadır. Bölgesel eşitsizlikleri yoksulluk hesaplamalarına dahil etmek için bölgelerin fiyat ve kalori dikkate alınmaktadır. Mutlak yoksulluk, üç biçimde hesaplanmaktadır. Birincisi, bölgesel fiyat ve tüketim farklılıklarını hesaba katmaksızın asgari tüketim harcamasına göre bir yoksulluk sınırı belirlenir. Türkiye'de bölgelerin tüketim kalıbı farklılıklarını ortaya koyacak

veri setinin henüz oluşturulmaması bölgelere ait tüketim harcamasına dayalı yoksulluk sınırının belirlenmesine engeldir. Bunun yerine bölgeler içerisindeki en düşük tüketim harcaması bulunarak bu değer Türkiye'deki en alt yaşam seviyesi ve yoksulluk sınırı olarak kabul edilmiştir. İkinci mutlak yoksulluk sınırı, Türkiye genel fiyat seviyesi ve kişi başına asgari kalori tüketimine göre hesaplanır. Üçüncü mutlak yoksulluk sınırı, bölgelerin fiyat seviyesi ve kalori farklılıkları dikkate alınarak hesaplanır.

Yoksulluğun ölçümünde yukarıda sözü edilen yöntemsel farklılıkların yanında bir de genel olarak matematiksel denebilecek hesaplama teknikleri vardır. Bu teknikler yoksulluğun nüfus içindeki oranının bulunmasına yöneliktir. Bunlar;⁵¹

1. Kafa sayısı endeksi (Heat-Count Index)
2. Yoksulluk Açığı Endeksi (Poverty-Gap Index)
3. Sen Endeksi
4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi
5. Gelir Aktarımı Endeksi

Kafa Sayısı Endeksi, yoksulluk sınırı altında kalan nüfusun toplam nüfusa oranıdır. Yoksulluk Açığı Endeksi, yoksulların geliri ile yoksulluk sınırı arasındaki orandan oluşmaktadır. Sen Endeksinde, yoksulluk oranı ve eşitsizlik katsayısı arasındaki ilişki dikkate alınmaktadır. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi, eşitsizlik katsayısı ve yoksulluk oranı arasındaki ilişkileri belirleyen etmenleri ortaya çıkaran bir endekstir. Gelir Aktarımı Endeksi ise, yoksulların toplam geliri ile ülke toplam geliri arasındaki orana göre kurulmaktadır.

6.2. Türkiye'de Yoksulluğun Profili

Bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de gelişme yönünde önemli çabaların varlığı bilinmektedir. Gelişme yolunda harcanan fiziki ve beşeri kaynakların, hiç kuşkusuz ülke ve fertler açısından önemi son derece büyüktür. Ülke katma değerine

⁵¹ Ercan Dansuk, *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo Ekonomik Yapılarla İlişkisi*, DPT Uzmanlık Tezleri, 1997, ss.40-41.

katkıda bulunan herkesin, bu pastadan adil bir pay alması, gelişme çabalarının başarısı ile yakından ilgilidir.

Yoksulluğun, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde yapısal bir sorun olduğu, sosyal-bilim literatüründe kabul edilmektedir. Yoksulluk olgusunun Türkiye içinde geçerli olduğu görülmekle birlikte bu sorunun ölçümünde iki kavram kullanılmaktadır; mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk. Mutlak yoksulluk; bir insanın günlük asgari kalori gereksinimine göre hesaplanır. Bu miktar ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları ve coğrafi koşullarına göre değişebilmektedir. Bu miktarlar ülkenin o yıl içindeki yiyecek fiyatlarının ortalamaları itibarı ile paraya çevrilir ve yoksulluk sınırı bulunur. Yiyecek unsuru, yoksulluğun sadece fizyolojik boyutunu verir. Göreceli yoksulluk ise, iki yoldan hesaplanır. Birincisinde, gelir dağılımı yüzdeleri baz alınır; ikincisinde ise, kişi başına ortalama gelirin belirli bir oranı yoksulluk sınırı olarak alınır.

Üçüncü bir yaklaşım olarak da, kişi başına ortalama tüketim harcamasına göre, yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Mutlak yoksulluk kavramında sadece gıda unsuru, göreceli yoksullukta ise, kişi başına ortalama gelir veya nüfus grubunun gelir payı göz önüne alınmaktadır. Tüketime göre belirlenecek yoksulluk sınırı ise kişinin bütün tüketim unsurlarına yaptığı harcamaları kapsamaktadır. Dolayısıyla daha gerçekçi sonuç verecektir.⁵²

Mutlak yoksulluğu yoksulluk oranı olarak kullanmanın eksikliği, bu oranın sadece gıdayı dikkate almasıdır. Göreceli yoksulluğu kullanmanın eksikliği ise, salt kişi başına ortalama geliri esas alması, dolayısıyla kişilerin yaşam standardı hakkında yeterli bilgi vermemesidir. Mutlak yoksulluğu kullanmanın yararı, toplumdaki gıda harcamalarına göre en düşük yaşam standardını ortaya çıkarmasıdır. Göreceli yoksulluğu kullanmanın yararı ise gelir dağılımı eşitsizliğini en açık şekilde vermesidir. Tüketim harcamaları baz alınarak yapılan hesaplamada ise diğer yaklaşımlardan daha gerçekçi olarak tüm tüketim kalıbı hesaba katılarak hem mutlak hem de göreceli yoksulluğun boyutları belirlenebilmektedir. Çünkü toplumun ortalama tüketim seviyesi altında kalanlar toplumda en avantajsız kesimlerdir. Tüketim harcamasına göre yoksulluk sınırının belirlenmesinde ülke içindeki bölgesel

⁵² Ercan Dansuk, a.g.e., s.36.

eşitsizlikler göz önünde tutulmaktadır. Tüketim seviyesi en düşük olan bölgenin tüketim ortalaması baz alındığında, bu parasal değer, o toplumun en alt yaşam standardını gösterecektir. Dolayısıyla bu değer, o toplumun daha gerçekçi yoksulluk sınırı olarak kabul edilebilir.

Tablo.2.3: Farklı Yöntemlerle Türkiye’de Yoksulluk Oranları

Yöntem	Yoksulluk Çizgisi Hesaplama Yöntemi	Yoksulluk Oranı
Mutlak Yoksulluk	1985 Fiyatlarıyla Günde Bir Dolar	2,50 %
Mutlak Yoksulluk	Asgari Gıda Alımı	7,30 %
Ekonomik Kırılganlık	Temel İhtiyaçlar Maliyeti	36,30 %
Görelî Gelir Yoksulluğu	Ulusal Medyan (ortanca)Gelirin Yarısı	15,70 %

Kaynak: Worldbank, Turkey Economic Reforms, Living Standarts And Social Welfare Study, Report No: 2002. TU. January.27, 2000,p.35

Tablo.2.3’de Türkiye’de uluslar arası karşılaşmalarda kullanılan, günde bir dolar hesaplanan mutlak yoksulluk oranı nüfusun yüzde 2,5’i kadardır.

Tablo.2.4: Orta Gelirli Ülkelerde Mutlak Yoksulluk Oranı(Günde Bir Dolarla)

Ülke	Yoksulluk Oranı
Kolombiya	7,4
Polonya	6,8
Malezya	5,6
Tunus	3,9
Çek Cumhuriyeti	3,1
Bulgaristan	2,6
Lübnan	2,5
Fas	11
Macaristan	0,7

Kaynak: Worldbank, Turkey Economic Reforms, Living Standarts And Social Welfare Study, Report No: 2002. TU. January.27, 2000 p.36

Toplumun ekonomik ve sosyal bakımdan güçlü olabilmesinin öncelikli şartı; toplumdaki fertlerin yaşamını devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu asgari düzeydeki maddi ve manevi değerlerin sağlanmasıdır. Yani toplumda fertlerin yoksulluk riskini taşımamaları gerekir.

Tablo.2.4’de günde 1 dolarla hesaplanan orta gelirli ülkelerdeki mutlak yoksulluk oranları ile Türkiye’deki mutlak yoksulluk oranı karşılaştırıldığında

Türkiye’de çok az kişinin mutlak yoksulluk sınırının altında yaşadığı görülmektedir. Böylece, Türkiye’de gelişmekte olan ekonomilerin standartlarında bir mutlak yoksullukla karşı karşıya olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat Türkiye’de bireylerin ve hane halklarının ekonomik olarak kırılganlıkla karşı karşıya kaldıkları söylenebilir.

Türkiye için asgari gıdaya bağlı olarak hesaplanan mutlak yoksulluk oranı da düşüktür. Tablo.2.3’de bu oran nüfusun yüzde 7,3’lük kısmını oluşturmaktadır. Bu her iki mutlak yoksulluk oranlarının düşüklüğüne rağmen ekonomik kırılganlık, Türkiye’de nüfusun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Hane halkının büyük bir bölümü (yüzde 31) ve nüfusun yüzde 36,5’lik gibi önemli bir kısmı ekonomik olarak kırılgandır.

Türkiye’deki yoksulluk, üç yaklaşımla incelenmektedir. Türkiye’de 1987 yılı için tüketim harcamalarına göre mutlak yoksulluk yüzde 24,36 ve göreceli yoksulluk yüzde 47,62’dir. Asgari beslenme standardına göre mutlak yoksulluk yüzde 12,75 ve göreceli yoksulluk yüzde 30,12 çıkmıştır. Tüketim harcamasına göre belirlenen yoksulluk oranlarının diğer yoksulluk oranlarına göre yüksekliği, bir kişinin yaşaması için ülke koşullarına göre gereken asgari veya ortalama tüm tüketim maddelerini kapsamamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenden dolayı tüketim harcaması yaklaşımının daha gerçekçi olduğu söylenebilir.

Tablo.2.5’de yoksulluk sınırı hesaplamaları için, minimum gıda maliyeti ve temel gereksinimler maliyeti yöntemleri kullanılmıştır.

Yaşam seviyesindeki artışlara paralel olarak 1987’den 1994’e yoksulluk sınırında da değişimler olmuştur. Minimum gıda maliyetine göre sırasıyla 105 dolardan 138 dolara, temel gereksinimler maliyetine göre sırasıyla 152 dolardan 198 dolara yükselmiştir. Bu dönemde yoksul hane halkı gelirleri ancak gıda harcamalarındaki artışa paralel olarak bir artış göstermiş ve minimum gıda maliyetini karşılayamayan hane halkının oranı değişmemiştir. Temel gereksinimler olarak sayılan gıda, giyim ve barınma gibi ihtiyaçları karşılayacak gelire sahip olmayan nüfus oranı yüzde 27’den yüzde 29’a yükselmiştir.

Tablo.2.5, 1987-1994 döneminde her iki yoksulluk sınırı hesaplamasına göre, yoksulluğun kırsal kesimden kentsel kesime aktığı görülmektedir. Minimum gıda maliyetine göre, kentsel yerlerde yüzde 6,9'dan yüzde 8,7'ye yükselirken, kırsal yerlerde ise yüzde 21,2'den yüzde 20,2'ye düşmüştür. Temel gereksinimler maliyetine göre kentsel yoksulluk yüzde 14,3'ten yüzde 20'ye yükselirken, kırsal yerlerde de yüzde 41,5'ten yüzde 42,5'e yükselmiştir.

Tablo.2.5: Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları 1987- 1994

	Yoksulluk Sınırı (Dolar Bazında Aylık)		Hane Halkı Büyükliği		Yoksul Kişi Oranı		Genel Yoksulluk Oranı	
	1987 ⁽³⁾	1994 ⁽⁴⁾	1987	1994	1987	1994	1987	1994
MGM⁽¹⁾								
Ege Ve Marmara	93	122	4,1	4	5,6	7,2	18,9	26,8
Marmara	99	132		4,2		7		61
Ege	79	104		3,8		7,6		39
Akdeniz	88	127	4,8	4,5	13,3	13,6	16,2	14,8
İç Anadolu	85	108	4,6	4,3	10,1	10,1	22,1	16
Karadeniz	109	143	5,1	4,7	14,2	18,8	13,6	21,1
Doğu Ve Güney Doğu Anadolu	135	137	6,7	5,6	21,9	16,5	29,2	21,1
Doğu Anadolu	141	144		5,6		14,7		41,9
Güney Doğu Anadolu	129	131		5,8		19,6		58,2
Kent	95	136	4,3	4,3	6,9	8,7	26,5	35,5
Kır	126	135	5,3	4,7	21,2	20,2	73,5	64,4
Türkiye	105	138	4,8	4,5	11,5	11,5	100	100
TGM⁽²⁾								
Ege Ve Marmara	168	215	4,1	4	19,75	22,1	27	32,1
Marmara	165	220		4,2		23,4		65,7
Ege	168	208		3,8		20,8		34,4
Akdeniz	177	254	4,8	4,5	41,5	46,7	20,6	19,8
İç Anadolu	134	170	4,6	4,3	23,2	27,2	20,8	16,5
Karadeniz	148	194	5,1	4,7	23	32,2	9	13,9
Doğu Ve Anadolu	191	193	6,7	5,6	41,1	35,7	22,4	17,6
Doğu Anadolu	187	190	5,6	5,6		24,9		34,2
Güney Doğu Anadolu	194	196	5,8	5,8		46,2		65,8
Kent	131	188	4,3	4,3	14,3	20	27,5	37,6
Kır	198	211	5,3	4,7	41,5	42,5	72,5	62,4
Türkiye	152	198	4,8	4,5	27	29,5	100	100

Kaynak: Özcan, DAĞDEMİR, Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi 1987-1994, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, 1994.

(1) Minimum Gıda Maliyeti; (2) Temel Gıda Maliyeti; (3) 1 \$=855 TL; (4) 1 \$=29700 TL

Tablo.2.5'den bölgesel bazda değerlendirmeler yapıldığında yoksulluk sınırı minimum gıda maliyetine göre Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesi için yoksulluk sınırı 1987'de 135 dolar iken 1994'de 137 dolara yükselmiştir. Ancak yoksulluk oranı ise yüzde 21,9'dan yüzde 16,5'e düşmüştür. Bu durum Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinden diğer bölgelere göçün yaşandığını göstermektedir.

Türkiye'de yoksulluğun en yoğun olduğu bölge Ege ve Marmara bölgesidir. 1994 yılında temel gereksinimler maliyetine göre yoksul hane halklarının yüzde 32,1'nin minimum gıda maliyetine göre yüzde 28'inin bu bölgede yaşadığı görülmektedir. Ege ve Marmara bölgesi ile Karadeniz Bölgelerinin, genel yoksulluk oranı içinde artan oranlarla dikkati çekmektedir. Akdeniz bölgesi ve İç Anadolu bölgelerinde ise yoksulluk oranları artmakla beraber genel yoksulluk oranlarının azalmış olduğu görülmektedir.

Açlık sınırı ise mutlak yoksulluk sınırına denk gelen bir ifadedir. Buna göre Dünya Bankasının konuya ilişkin açıklamasına göre mutlak yoksulluk; bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan minimum kalori miktarı olan 2400 k/cal hesaplamasına dayanarak geliştirilmiş ve bu noktadan hareketle günlük geliri 2400 k/kal besini almaya yetmeyen insanların durumunu ifade eder.⁵³ Yoksulluğun evrenselleştiği ve satın alma paritelerinin farklılıkları da düşünülerek, ortalama bir hesaplama yöntemi ile mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1 dolar olarak kabul edilirken, Latin Amerika ve Karayipler için bu sınır 2 dolar, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin de içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14,40 dolar olarak belirlenmiştir.⁵⁴

Ülkemizde, Temmuz 2005 tarihi itibarıyla 4 kişilik bir ailenin dengeli ve sağlıklı beslenebilmesi için gereken gıda harcaması rakamı olan açlık sınırı, 530,05 YTL olarak Türk-İş tarafından tespit edilmiştir.

Sosyal güvenlik reformu, devlet memurlarının büyük bölümünün sigorta kesinti tutarlarını, yüzde 77.8'e varan oranda arttıracaktır. Sosyal güvenlik

⁵³ DPT, *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001, s.104.

⁵⁴ Ferhat AKYÜZ, a.g.e., s.13.

kuruluşlarını tek çatı altında toplayan, standart birliği sağlayan reformla yine bu kapsamda getirilen genel sağlık sigortası sistemi, devlet memurlarını etkileyecektir. Halen sadece temel maaşlar üzerinden emeklilik primi ödeyen devlet memurlarının reform sonrası yan ödeme ve tazminatlar dahil bütün kazançları sosyal güvenlik kesintisine tabi olacaktır. Fakat bu süreçte çalışanlar için halen yüzde 16 olan emeklilik kesintisi oranı yüzde 9'a düşecektir. Ancak, halen sağlık primi ödemeyen devlet memurları için reformun ardından yüzde 5'lik sağlık primi devreye girecektir. Bu arada kamu kuruluşları da, memurlar için yüzde 7.5 oranında da sağlık primi ödemesinde bulunacaklardır.

Buna karşılık, yan ödeme ve tazminatı bulunmayan normal devlet memuru olarak görev yapanların kesinti tutarları reform sonrası bir miktar azalacaktır. Buna göre, 14'ün 2'sinde görev devlet memurunun kesinti tutarı da 106,12 YTL'den 97,12 YTL'ye düşecektir.

Türkiye'de en düşük maaşların Emekli Sandığı'nda 543, Bağ-Kur'da 306 ve SSK'da 424 YTL'dir. Bağ-Kur'lulara ödenen en düşük aylığın 1. gelir basamağı için 306,41, en yüksek emekli aylığının ise 24. gelir basamağı için 1.031,29 YTL'dir. Tarım alanında kendi hesabına çalışanlar için ödenen en düşük emekli aylığı 1. gelir basamağı için 202,75 YTL, en yüksek emekli aylığı 24. gelir basamağı için 561 YTL; SSK'nın ödediği en düşük emekli aylığı 1. gelir basamağı için 424,56 YTL, en yüksek emekli aylığı ise 1.184,22 YTL'dir.⁵⁵

Emekli aylıklarının hesaplanmasında, hane halkı sayısının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Bu nedenle DİE'nin açıkladığı açlık ve yoksulluk sınırı ile sosyal güvenlik kurumlarından alınan emekli aylıklarının sağlıklı ve anlamlı bir mukayesesi yapılmamaktadır. Bunda, emekli maaşı ile geçinen aile fertlerinin bilinmemesinin de önemli etkisi vardır. Ancak, emeklinin kendisi açısından sosyal güvenlik kuruluşlarından alınan emekli aylıklarına bakıldığında açlık ve yoksulluk sınırının altında maaş alan hiçbir emeklinin olmadığı görülmektedir.

⁵⁵ Radikal, *Türkiye'de Yoksulluk Sınırı*, 04.04.2005.

DİE tarafından asgari ücret önerisine esas aldığı bir işçinin günlük gıda harcaması tutarı esas alınarak yapılan hesaplama, Türkiye’de dört kişilik bir ailenin açlık sınırının 549 milyon, yoksulluk sınırının ise 1,5 milyar lira düzeyinde bulunduğu ifade edilmiştir.

2005 Ocak ayında çalışan tek kişi için açlık sınırı 657 YTL oldu. Dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı ise 1.768,23 YTL’ye ulaştı. Türkiye Kamu-Sen Araştırma Geliştirme Merkezi’nin yaptığı araştırmaya göre, Ocak ayında çalışan tek kişinin açlık sınırı 657,39 YTL olmuştur. Açlık sınırı, Aralık ayındaki 658,41 YTL’lik düzeyine göre yüzde 0,2 azaldı. Dört kişilik bir ailenin ortalama gıda ve barınma harcamalarının Aralık ayında 653,74 YTL olan tutarı, ocak ayında 650,06 YTL’ye inmiştir.⁵⁶

Ocak ayı itibariyle ortalama 718,28 YTL ücret alan bir memurun ailesi için yaptığı gıda harcaması, maaşının yüzde 57,1’ini oluşturmuştur. Konut gideri ise ortalama maaşının yüzde 33,4’üne denk gelmiştir. Kamu-Sen’den yapılan açıklamada, memurların Ocak ayında zamlı maaşlarını almalarına rağmen, maaşlarının ailelerin asgari yaşam için ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri sağlamaya yetmediği belirtilerek hizmet sınıflarının ücretleri ile yoksulluk sınırları karşılaştırıldığında, Türkiye’de memurların yüzde 37’sinin açlık sınırının altında, yüzde 57’sinin ise açlık sınırının üstünde ancak, yoksulluk sınırının altında maaş aldıkları görülmektedir.

Türkiye Kamu-Sen’in araştırmasına göre, Ocak 2005’de 848,40 YTL olan çalışan bir kişinin yoksulluk sınırı, Şubat ayında yaklaşık yüzde 0,18 artarak, 848,96 YTL’ye yükselmiştir. Araştırmada, Ocak 2005’de 1.768,23 YTL olan dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı ise yine Şubat ayında yüzde 0,09 artarak 1.769,82 YTL olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de dört kişilik bir ailenin ortalama gıda ve barınma harcamaları toplamı, Ocak 2005’de 650,06 YTL iken, 2005 yılı Şubat ayında 649,82 YTL’ye geriledi.

⁵⁶ Milliyet, *Yoksulluk Sınırı 1.768 YTL’ye Çıktı*, 20.02.2005.

Şubat 2005 itibariyle 718,28 YTL ücret alan bir memurun ailesi için yaptığı gıda harcaması, maaşının yüzde 57,03'ünü oluşturuyor. Konut gideri ise Şubat 2005 ortalama maaşının yüzde 33,44'üne denk geliyor. Buna göre bir memur, ortalama maaşının yüzde 90,47'sini yalnızca gıda ve barınma harcamalarına ayırmak zorunda kalıyor.⁵⁷

Yetişkin bir işçinin dengeli beslenebilmesi için yapması gereken günlük gıda harcaması tutarı 5 milyon 18 bin liradır. Yetişkin bir kadının günlük gıda gereksinimini karşılaması için 4 milyon 179.2 bin lira, 15-19 yaş grubundaki çocuk için 5 milyon 382.9 bin lira, 4-6 yaş grubundaki çocuk için 3 milyon 727.3 bin liradır. Yetişkin bir işçi için aylık ortalama 150 milyon 543.4 bin lira, yetişkin kadın için 125 milyon 375 bin lira, 15-19 yaş grubundaki çocuk için 161 milyon 487.5 bin lira, 4-6 yaş grubundaki çocuk için 111 milyon 817.8 bin lira gıda harcaması yapılması gerekiyor. Dört kişilik bir ailenin dengeli ve sağlıklı beslenebilmesi için yapması gereken ve açlık sınırı olarak da bilinen gıda harcaması tutarı ise 549 milyon 223.7 bin liradır.⁵⁸

DİE asgari ücret önerisinde bulunurken gıda harcamalarının toplam harcama içerisindeki payının yüzde 36,4 olarak esas almıştır ve yetişkin bir işçi için günlük toplam harcama tutarını 13 milyon 786 bin lira olarak esas almıştır. Bunun aylık tutarı ise 413 milyon 580 bin lira olarak hesaplanmıştır.

Sonuç olarak: Türkiye'de her 100 kişiden 13'ü asgari gelir beslenme standardından uzakta, her 100 kişiden 24'ü asgari tüketim kalıbının altında yaşamaktadır. Her 100 kişiden 47'si ortalama tüketim standardının, her 100 kişiden 30'u ise Türkiye'deki kişi başına ortalama gelirin yarısının altında yaşamaktadır.

Türkiye, Dünyanın gelir dağılımı en bozuk 55. ülkesi konumuna geldi. Gelir dağılımı, Türkiye'den daha bozuk ülkelerin büyük çoğunluğunu ise Afrika, Güney Amerika ve Asya ülkeleri oluşturuyor.

⁵⁷ Olay, *Yoksullukta Yeni Sınır: 1.769 YTL*, 11.03.2005.

⁵⁸ Cumhuriyet, *Yoksulluk Sınırı Asgari Ücretin 5 Katı*, 26.12.2004.

Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Göstergeleri 2005 raporunda yer alan verilere göre, Türkiye'de nüfusun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin gelirden aldığı pay yüzde 6,1'de kalırken, en zengin yüzde 20'nin aldığı pay ise yüzde 46,7 düzeyinde seyrediyor. İkinci en yoksul yüzde 20 gelirden yüzde 10,6, üçüncü yüzde 20'lik dilim yüzde 14,9 ve dördüncü yüzde 20'lik dilim ise yüzde 21,8 oranında pay alabiliyor.

Ancak Türkiye ile ilgili asıl çarpıcı sonucu ise en zengin ile en yoksul yüzde 10'luk dilimlerin gelirden aldığı payların karşılaştırılmasıyla ortaya çıkıyor. Türkiye'de nüfusun en yoksul yüzde 10'u gelirden yüzde 2,3 oranında pay alırken, en zengin yüzde 10'un aldığı pay yüzde 30,7'ye çıkıyor.

Türkiye 2004 yılında, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) bazında yüzde 8,9'luk büyüme hızıyla 16. oldu. Türkiye, Avrupa kıtasında ise yüzde 12,1 büyüyen Ukrayna ve yüzde 11 büyüyen Belarus'un ardından üçüncü sırayı aldı.⁵⁹

Türkiye'de son zamanlarda gelir dağılımının iyileşmesi zenginleşerek değil yoksullaşarak gerçekleşmektedir. Veri Araştırma grubunun çalışmasına göre, kriz sonrasında gelir kaybına uğrayanların başında en üst sosyo ekonomik kesim geliyor. En üst yüzde 5'lik gelir dilimi içerisinde yer alan hanelerin kentsel Türkiye'deki toplam kullanılabilir gelirden aldıkları pay yüzde 22,6'dan yüzde 19,9'a düşmüştür. En alt yüzde 5 ile en üst yüzde 5 içinde yer alan haneler arasında 2000 yılında 27,2 kat gelir farkı varken, bu fark 2002'de 20,1 kata inmiştir.⁶⁰

6.2.1. Türkiye'de Yoksulluğun Nedenleri

Atatürk döneminden beri iktisadî kalkınmanın temel uygarlık hedefi olarak belirlendiği Türkiye'de, 1930'lardaki sanayi planlarından sonra 1960'larda beşer yıllık kalkınma planları dönemi başladı. Bu planlar ile Türkiye özellikle sanayi yapısı ve sosyo-ekonomik göstergeler bakımından önemli adımlar attı. Ancak, kapalı yapısı nedeniyle dış şokların yıkımı fazla oluyordu ve küreselleşme akımının önünde durmak da gittikçe güç bir hâl alıyordu. 1980'li yıllarla birlikte Türkiye'de uygulanan

⁵⁹ Olay, *Türkiye'nin Gelir Dağılımı Tanzanya'dan Bile Kötü*, 22.11.2004.

⁶⁰ Milliyet, *Gelir Uçurumu Zenginlikle Değil Yoksullaşarak Azaldı*, 12 Kasım 2002.

dışa açık büyüme stratejileri makro ekonomik açıdan belli bir başarıyı getirdi. Büyüme oranı, kişi başına millî gelir, ihracat gibi kalemlerde kayda değer tırmanışlar sergilendi. Ülke genelinde kamu sektörünün itişiyile -kamu harcamalarının artması yoluyla- bir yatırım atağı başladı.⁶¹

Özel sektörün ve kamu sektörünün tüketim ve yatırım harcamalarının artmasına ihracat da katkıda bulununca, ekonomik büyüme ve millî gelirden iyileşmeler belirdi. Ancak, ardı sıra gelen enflasyon ve borçlanma sorunları öngörülemedi. Özellikle bu iki ekonomik sorun, bir sarmal haline dönüştü ve sosyal, politik ve kültürel yozlaşmaları, bozulmaları da beraberinde getirdi. Yolsuzluklar ve kayıt dışı ekonomi yaygınlaştı; firma davranış yapıları bozularak, kısa vadeli, yalnız kâr amaçlı, sosyal sorumlusuz davranışlar kökleşti; taklitçi, ilişki sistemine dayalı, başarıyı ödüllendirmeyen, hatta bunun öncesinde başarının ahlâkî değerlerden soyutlanmış yollarını üstü kapalı olarak destekleyen, yenilikçiliği değil, sanayi toplumunun gelenekselciliğini benimseyen bir zihniyet yapısı, bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde Türkiye'de egemen oldu. Bu egemenliğin sonuçları da; düşük gelir düzeyi, gelir dağılımında dengesizlik ve adaletsizlik, eğitimsizlik, sağlıksızlık, sosyal güvensizlik, artan suç oranları, bozulan sosyal dayanışma gibi yoksulluk ve az gelişmişlik belirtileri oldu.

1980'lerde oluşmaya başlayan bu yapı bugün de sürmekte, ancak, Avrupa Birliği'ne adaylığın ve uluslararası kuruluşlarla yapılan anlaşmaların bir getirisi şeklinde, zorunlu olarak da gerçekleşse, yavaş yavaş kırılan bir yapıdır. Modernleşmenin ve kalkınma çabalarının anlamını Batılılaşma ile sığlaştıran bir toplumsal zihniyet ve davranış biçimleri, Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlar yumağını, kısacası, yoksulluk kışkacını doğurmuştur.

Gelir dağılımı dengesizliğinin yapısal biçime bürünmesi yoksulluğun etkenlerinden biridir. Gini eşitsizlik katsayısı ne kadar büyükse, yoksulluk o ülkede o kadar yüksektir. Buna bağlı olarak aşağıdaki tablolarda, en üst gelir grubu ile mutlak

⁶¹ Can Aktan ve Varol Yaşar, a.g.e., s.12.

yoksul kişilerin toplam gelir ve nüfus içindeki payları, bölgesel bazda karşılaştırılmaktadır.

Yoksulluk oranı kadar önemli bir nokta, toplumun bu yüzde 70'lik nüfus katmanının, yoksulluk sınırının çok yakınında yer almasıdır. Bu olgu, toplumumuzdaki düşük gelirli yaşamın yaygınlığını gösterir.

Bölgelerarası gelir dengesizliği, burada görüldüğü gibi; Akdeniz, Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgelerinin genel yoksulluğu göze çarpmaktadır. Buna karşın, Ege-Marmara bölgeleri, tüm Türkiye'deki yüksek gelirliilerin yaklaşık yarısını barındırmaktadır. Ege-Marmara bölgesi içindeki yoksullar, bölge gelişmişliğinin tam tersi oranında yoksuldur; buradaki yoksulların ortalama geliri hemen hemen Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgeleri yoksullarının ortalama gelirine eşittir.

Tablo.2.6: Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Yoksulluk Göstergeleri

	Kişi Başına Ulusal Gelir \$		Doğuşta Yaşam Ümidi (Yıl)		Okur - Yazarlık (%)		HDI İndeksi	Gini Katsayısı	Yoksul Oranı (%)	
	1975	1987	1977	1987	1977	1985	1987	1985	1975	1987
Endonezya	280	450	48	57	62	74	0,591	0,31	59	38,80
Pakistan	299	350	51	58	21	30	0,433	0,36	43	29,56
Hindistan	300	300	51	59	36	43	0,439	0,42	46	48,04
Sri Lanka	471	400	69	71	75	87	0,789	0,45	14	24,11
Tayland	584	850	61	61	82	91	0,783	0,47	32	29,62
Fas	642	610	55	62	28	34	0,489		26	37,08
Kolombiya	851	1240	62	65	81	88	0,801	0,45	19	41,93
Türkiye	914	1210	61	65	60	74	0,751	0,43	14	15,56
Malezya	1006	1810	67	70	60	74	0,800	0,48	12	27,05
Brezilya	1136	2020	62	65	76	78	0,784	0,57	15	23,05
Yugoslavya	1701	2480	69	72	85	92	0,913		5	23,75

Kaynaklar: 1.,3.,5. ve 9. kolonlar SEN, A. (1980)'dan alınmıştır.

2.,7. ve 8. kolonlar Human Development Report (1980)'dan alınmıştır.

4.,6. ve 10. kolonlar World Development Report (1980)'dan alınmıştır.

Bu anlamda Türkiye'de yoksulluğun başlıca nedenleri arasında ekonomik açıdan sayabileceğimiz faktörler; gelir dağılımı eşitsizliği ile iller arasındaki eşitsizliklerdir. Yoksulluk sadece gelir açısından değil, bazı gelişmişlik ölçütlerine

göre de değerlendirilmektedir. Yoksulluğun belirlenmesinde, gelirin yanında, doğuşta yaşam ümidi ve okur-yazarlık oranları da dikkate alınmaktadır. Tablo.8'de bazı gelişmekte olan ve gelişmemiş olan ülkelerin yoksulluk oranlarını etkileyen bazı değişkenlerin 1975 ve 1987 yılları arasındaki değişimi yer almaktadır. İlk dört ülke az gelişmiş, diğerleri ise gelişmekte olan ülkelerdir.

Tablo.2.6'dan şu sonuç çıkarılabilir:

a) Kişi başına ulusal gelir arttıkça, yoksulluk oranı düşmektedir. Fakat, bu yeterli koşul değildir.

b) Okur-yazarlık oranı ve doğuşta yaşam ümidi arttıkça, yoksulluk oranı düşmektedir. Bu nedenle, yoksulluğa karşı sosyal yatırım programları önemli bir araç olarak gözükmektedir.

c) Gini oranı düşük gelişmemiş ülkelerde, yoksulluk toplumca paylaşılmaktadır. Gini oranının yüksekliği, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu artışı göstermektedir.

d) İnsani Gelişmişlik İndeksi (HDI) yüksek olan ülkelerde, yoksulluk oranı düşüktür. Fakat bu her ülke için geçerli değildir.

Yine, işgücü, cinsiyet ve eğitim durumunun da gelirin bölüşülmesi ve yoksullukla yakından ilgisi vardır. Yoksulluğun en önemli belirleyicilerinden biri kuşkusuz ülke ekonomisinin istihdam sağlayamaması ve düşük istihdam kapasitesinde olmasıdır.

O halde, yoksulluktan kurtulup zenginleşebilmek ve yaşam standardını uygarlığın gerektirdiği şekle dönüştürmek için nasıl bir yol izlenmeli? Her ne kadar, kalkınma iktisadının önem kaybettiği, planlama anlayışının geçerli olmadığı görüşü hâkim ise de, ulusal düzeyde bir planlama ve politika belirleme söz konusu olmadıkça yol almak güçtür. Ancak, bu planlama, sosyalizmi çağrıştıran türde değil, toplumsal bir zihniyet devrimini ve düşünce ve davranış boyutlarıyla daha uygar bir insan profilini sağlama işlevi taşımalıdır. Bu esastan yola çıkarak diğer bazı politika araçları da şöyle sıralanabilir:

- * Yoksulluk ile ilgili kurumsal ve hukuki düzenlemelerin yapılması, yoksulluk profilinin ortaya konması, yoksullukla mücadele uygulamalarının etkilerinin ölçülmesi ve yoksullukla ilgili politika eksikliğinin giderilmesi,
- * İstihdamda, özellikle tarım kesiminde yoğunlaşan verimsizliğin ortadan kaldırılabilmesi için araştırma-geliştirme ve teknoloji konusuna ağırlık verilmesi,
- * Eğitim fırsatlarının ve olanaklarının geliştirilmesi ve insan gücü planlamasının yapılması,
- * Sosyal güvenlik sisteminin güçlendirilmesi ve sağlıkta reformcu düzenlemelerin yapılması,
- * Vergi ve sosyal harcama politikalarında toplum bütününe yaygın, adaletli düzenlemelerin yapılması.

6.2.2. Yoksullukla Mücadele

Türkiye’de yaşanan sosyo-ekonomik değişim süreci, gelir dağılımı ve yoksulluk konularının önemini artırmıştır. Bütçe içerisinde, özellikle faiz ödemelerinin payının büyük boyutlara ulaşması ve uygulanan ekonomik istikrar programının mali ve parasal disiplini ön planda tutan bir nitelik taşıması, devletin genelde sosyal refahı, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama imkanlarını daraltmıştır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 2004 yılında yayımlanan eğitim, sağlık ve kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın temel alındığı İnsani Gelişmişlik İndeksi sıralamasında Türkiye 2001 yılı verilerine göre 96. sırada iken, 2002 yılı verilerine göre 88. sıraya yükselmiştir.

2002 Hane Halkı Bütçe Anketi ile birlikte Türkiye’de ilk kez yoksulluk sınırı ve oranı resmi olarak açıklanmıştır. 2003 Hane Halkı Bütçe Anketi kapsamındaki Yoksulluk Çalışması sonuçları da, 2004 yılı sonunda açıklanmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanan ‘Yoksulluk Çalışması Sonuçları’na göre, Türkiye’de 9 bin kişi günlük 1 doların altında gelire yaşıyor. Günlük 2,15 dolar yada aylık 62 doların altında geliri olanların sayısı ise 1 milyon 655 bin kişidir. Bu, toplam nüfusun yüzde 2,39’unu oluşturuyor.

Türkiye'nin üst üste geçirdiği krizler, ülkedeki yoksul sayısını 19,4 milyon kişiye yükseltti. Ekonomide üst üste iki yıl yaşanan ve bu yıl da yaşanması beklenen büyümenin, henüz gelire ve istihdama yansımamış olması yoksul sayısının hızla gerileme yaşanmasını engelliyor.

Türkiye'de 894 bin kişi açlık sınırında, veya 2003 yılı verilerine göre 168 milyon liranın altında gelire yaşıyor. Yoksulluk sınırı kabul edilen aylık 417 milyon liranın altında gelire hayatını sürdürmeye çalışanların sayısı ise 19,4 milyon kişiyi buluyor. Açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2002 yılında yüzde 1,35 iken 2003 yılında yüzde 1,2'ye düşmüştür. Buna karşılık yoksulluk oranı yüzde 26,96'dan yüzde 28,12'ye yükselmiştir.

Türkiye genelinde 2002 yılında gıda ve gıda dışı harcamaları içeren açlık sınırı yüzde 26,96 iken bu oran 2003'de yüzde 28,12'ye yükselmiştir. Aynı dönemlerde, kentlerde gıda ve gıda dışı harcamaları içeren açlık sınırı, yüzde 21,95'den yüzde 22,30'a, kırsal kesimde yüzde 34,48'den yüzde 37,13'e çıktı. 2002 yılı Yoksulluk Çalışması sonuçlarına göre, gıda yoksulluğu açısından ülkemizde ciddi bir sorunun olmadığı görülmektedir. Türkiye'de fertlerin yüzde 1,35'i gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırının altındadır.

Verilere göre, sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırı altında yaşayanların sayısı Türkiye genelinde 926 binden 894 bine, kentlerde 376 binden 311 bine gerilerken, kırsal bölgelerde bu sayı 550 binden 584 bine yükselmiştir. Yoksulluk, özellikle çok çocuklu haneler, eğitim seviyesi düşükler, işsizler, kendi hesabına çalışanlar, ücretsiz aile işçileri ile tarım ve inşaat sektörlerinde çalışanlar arasında yaygındır.

Yoksulluk sınırı içinde yaşayan fertlerin sayısı da Türkiye genelinde 18 milyon 441 binden 19 milyon 458 bine, kentlerde 9 milyon 11 binden 9 milyon 377 bine, kırsal bölgelerde ise 9 milyon 429 binden 10 milyon 81 bine çıkmıştır. Bu da şunu gösteriyor ki, Türkiye'de yaşayan her 4 kişiden birisi yoksuldur.

Verilere göre, hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riski de artış göstermiştir. Buna göre, Türkiye genelinde 2002 yılında toplam 16 milyon 447 bin

olarak belirlenen hanelerin 3 milyon 693 bini, bir başka ifadeyle yüzde 22,45'i yoksulluk sınırının altındaydı. 2003 yılında toplam hane sayısı 16 milyon 744 bine, yoksul sayısı 3 milyon 854 bine çıkmıştır. 2003 yılında toplam hane içinde yoksul hane oranı yüzde 23,02 olarak belirlenmiştir.

Türkiye nüfusunun 68 milyon 393 bin olduğu 2002 yılında, yoksul sayısı da 18 milyon 441 olarak belirlenirken, 2003 yılında nüfus 69 milyon 196 bin, yoksul sayısı 19 milyon 458 bin olarak saptanmıştır. 2005 yılında yapılan sayımda Türkiye nüfusu 72 milyon 500 binlere ulaşmış ve bu nüfusun yaklaşık 20 milyondan fazlasının yoksul olarak yaşadığını söyleyebiliriz.

DİE'ye göre Türkiye'de, 2003 yılında, ücretli, maaşlı olarak çalışan ve yoksul konumunda bulunanların nüfus içindeki payı, bir önceki yıla göre, 0,02 puan artarak yüzde 13,44'den yüzde 13,46'ya çıkmıştır. DİE'ye göre, kentlerde 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam altındaki fertler kapsamında, maaşlı olarak çalışan ve yoksul konumunda bulunanların nüfus içindeki payı yüzde 17,22'den yüzde 17,47'ye çıkarken, kırsal bölgelerde yüzde 7,76'dan yüzde 7,25'e inmiştir. Kentlerde fert bazında 2002 yılında yoksul oranı yüzde 21,95 iken bu oran 2003 yılında yüzde 22,30', kırsal bölgede ise sırasıyla yüzde 34,48, yüzde 37,13 olarak belirlenmiştir.⁶²

2002 yılı Yoksulluk Çalışmasında, dört kişilik bir hanenin aylık yoksulluk sınırı gıda için 133 milyon TL , gıda ve gıda dışı harcamalar için ise 310 milyon TL'dir. 2003 yılı Aralık ayı itibarıyla bu rakamlar sırasıyla 167 milyon TL ve 387 milyon TL'dir.

Eğitim seviyesinin düşüklüğü, ortalama gelir düzeyinin düşüklüğünü açıklayan önemli bir nedendir. Toplam nüfus içindeki oranları da dikkate alınarak eğitim durumlarına göre yoksulluk oranları, 2002 yılında Türkiye geneli için yüzde 11,27 nüfus payına sahip okur-yazar olmayan fertlerde yüzde 41,07 iken, yüzde 3,79 nüfus payına sahip yüksek okul, fakülte ve üstü eğitilmiş fertlerde yüzde 1,57'ye düşmektedir.

⁶² Sabah, *Her 4 Kişiden Biri Yoksul*, 25.05.2005.

2001 yılındaki ekonomik krizin olumsuz etkileri, 2003 ve 2004 yıllarında giderek azalmıştır. Kişi başına GSMH, bu iyileşmeye paralel olarak 2003 yılında 3.390 ABD dolarına yükselmiş ve 2004 yılında da 4.112 ABD dolarına yükseleceği tahmin edilmektedir.

2003 yılında, tarım sektöründe çalışan fertlerin istihdam edilenler içindeki payı yüzde 34,8 iken, esas işten elde edilen gelirin yıllık kullanılabilir net gelir içindeki payı yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarımdaki ücretsiz aile işçiliğinin yaygınlığı, düşük verim ve atıl nüfus fazlalığı bu sektörün istihdam içindeki payı ve gelirden aldığı pay arasındaki dengesizliği besleyen önemli olgulardır.⁶³

Gelir dağılımının iyileştirilerek yoksulluğun azaltılması ve ekonomik refah artışından toplumun bütün kesimlerinin adil pay alması esastır. Yoksullukla mücadelede varolan politikaları etkinleştirecek ve yeni politikalar oluşturacak Ulusal Yoksullukla Mücadele Stratejisi hazırlanacaktır. Bu stratejide iktisadi ve sosyal politikaların uyum içinde yürütülmesi esas olacaktır.

Genel olarak yoksulluğa karşı üretilcek politikalar iki grupta toplanabilir; dolaylı ve dolaysız politikalar. İlk önce dolaylı politikalardan söz edilecektir. Bu politikalar yapısal unsurların değişimine yöneliktir. Bu politikalar:

1. Gelir dağılımı dengesizliğini azaltmak,
2. Ulusal gelir artışı,
3. Ekonomik büyüme,
4. İnsan kaynaklarına yatırım.

Bölgeler arası gelir farklarını azaltıcı politikalar güçlendirilerek sürdürülecektir. Alt gelir grupları dikkate alınarak, gelir ve istihdamı artıracak, üretim yelpazesini zenginleştirecek projelere ağırlık verilerek yeni girişimcilerin ortaya çıkmasını sağlayacak programlar oluşturulacaktır.

Ülke genelinde tüm yoksul kesimler belirlenerek bu kesimlere yönelik yardım programları uygulamaya konulacaktır. Sosyal yardım ve hizmetlerin yoksul kesimlere daha etkin bir şekilde ulaştırılması sağlanacaktır. Bu çerçevede, merkezi

⁶³ _____, *2005 Yılı Programı*, http://www.alomalive.com/2005_yili_programi.htm, s.155.

idare ile işbirliği içinde mahalli idarelerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadele programlarında daha etkili bir şekilde yer almaları teşvik edilecektir. Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde ihtiyaç duyulan sosyal dışlanmanın giderilmesine yönelik Ülke Değerlendirme Raporu hazırlanacaktır.

6.3. Fakirlik

Gelir dağılımı çalışmalarında ele alınması gereken konulardan birisi de, fakirlik sorunudur. Toplumların geniş kitleleri arasında yaygınlaşan fakirlik olgusu ekonomik, sosyal ve siyasi bir dizi olumsuz birikimleri açığa çıkaran önemli bir sorundur.

Dünyada fakirlik probleminin ağırlığı giderek artan bir eğilim göstermektedir. 1985 yılında bir milyardan üzerinde insan fakirlik problemini yaşarken bu rakam günümüzde biraz daha yükselmiştir. Dünyanın gelişmekte olan bölgelerinde fakirlik görece olarak azalırken, özellikle aşağı sahra ülkelerinde durum önemini korumaktadır.

Fakirlik, her şeyden önce toplumun belli bir kesiminin mutlak hayat standardı ile ilgili bir olgudur. Buna göre fakirlik, kısaca, asgari bir hayat standardına erişme imkanından yoksun bulunma hali olarak tanımlanabilir. Bu tanıma uygulanabilirlik kazandırmak için hayat standardının nasıl ölçülebileceği de belirtilmelidir. Hanehalkı gelirleri ve kişi başına düşen tüketim harcamaları, kişilerin kendi üretimlerini de kapsadığı sürece, hayat standardının ölçülmesi için yeterli olacaktır.

Diğer yandan, kişi başına düşen tüketim harcaması, gelirdeki dalgalanmaları da yansıtmaması ve tasarruflar yada borçlanmalar yoluyla mevcut hayat standardını sürdürme yeteneğinin de bir göstergesi olduğu için daha kullanışlı bir veridir.

Bu durumda asgari bir hayat standardı sağlayan tüketim düzeyini, fakirlik ile ilişkilendirmek gerekecektir. Böylece kabul edilebilir asgari tüketim düzeyini, fakirlik çizgisi olarak kullanmak mümkündür.

Tüketime dayalı bir fakirlik çizgisinin hesabında, iki önemli nokta dikkate alınmalıdır. Bunlar sırasıyla:

- Gıda ve diğer temel ihtiyaçların asgari standardı satın almak için gerekli olan birincil harcama miktarı,
- Ülkeden ülkeye değişen ve toplumun günlük hayata katılma maliyetini de içeren ikincil harcama miktarı şeklinde ayrıştırılabilmektedir.

Ülkemizde fakirlik sınırı ile ilgili bu kapsamda bir çalışma yapılmamıştır. Bu konuda, büyük eksiklik hissedilmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi, fakirlik ile ilgili yurtiçi literatüre katkıda bulunmak ve bu konudaki çalışmalara öncülük etmek amacıyla Türkiye’de fakirlik sınırının tespiti çalışması yapılmıştır. Adı geçen çalışmada, 1988-1992 yıllarını kapsayan bir dönem için fakirlik sınırını tespiti yönelik hesaplamalar yapılmıştır

Çalışma Hacettepe Üniversitesi tarafından asgari ücret hesabında kullanılan ve 3500 kaloriyi içeren besin grupları listesi kullanılmıştır. Ülke şartlarını da göz önünde tutarak Türkiye’de bir kişinin asgari şartlarda hayatın idare ettirebilmesi için gerekli olan kalori miktarı, günlük, 2450 olarak kabul edilmiştir. Bu rakam 3500 kalorinin de yüzde 70’ine denk gelmektedir. Elde edilen 2450 kaloriyle, günlük olarak alınabilecek besin gruplarından bu kaloriyi sağlayabilecek miktar ağırlıklandırılmaktadır. Daha sonra bulunan bu değer DİE tarafından belirlenmiş olan ‘Tüketim Ağırlıklı Türkiye Fiyatları’ ile çarpılmakta ve bu yolla günlük kalori ihtiyacını karşılayabilecek besinleri satın alabilecek para değeri günlük fakirlik sınırı olarak kabul edilmektedir.⁶⁴ Bunun seçilmesindeki ilk amaç, bu çalışma yapıldığında en son verilerin kullanılması, ikincisi ise, yaz aylarında tarımsal ürünlerde meydana gelen fiyat düşmelerinden bu ürünlerin etkilenecek daha düşük değerlerde fakirlik sınırı belirlenmesini önlemektir.

1988 ve 1992 dönemini kapsayan bu çalışma, Türkiye için kişi başına fakirlik sınırı hesaplanmıştır. Uluslararası mukayeselerin yapılabilmesi için bu rakamların ABD doları cinsinden satın alma gücü paritesi üzerinden ifade edilmesi uygun

⁶⁴ _____, *Gelir Dağılımı ve Politikaları*, 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel Komisyonu Raporu, Ankara, 1994, ss. 68-69.

olacaktır. Dolar cinsinden fakirlik sınırı ise sırasıyla 1988’de 333,2 , 1990’da 509.9 , 1992’de ise 553,9 olmuştur. Satın alma gücü paritesine göre ise fakirlik sınırı, 1988’de 829,7, 1990’da 974,0 ve 1992’de de 904,9 dolar olmuştur.

Türkiye’de 1987 Hane halkı gelir tüketim harcaması anketine göre en düşük yüzde 20’lik hane halkı grubunun payı yüzde 5,2 , en düşük yüzde 40’lık hane halkı grubunun payı ise yüzde 14,9’dur. En üst gruptan gelir elde eden yüzde 20’lik hane halkının gelir payı, en alt geliri elde eden yüzde 20’lik hane halkı gelir payının 9,53 katıdır. Yüzde 5’lik dilimler dikkate alındığında bu oran 32,82’ye yükselmektedir. bu durumda en alt yüzde 5’lik hane halkı grubu, milli gelirin ancak binde 7’sini alırken, en üst yüzde 5’lik hane halkı grubu ise milli gelirin yüzde 23,01’ ini almaktadır. DİE tarafından gerçekleştirilen en son gelir dağılımı araştırma sonuçlarına göre yüzde 5’lik hane halkı gruplarının kişi başına elde ettikleri gelir ve bu gelirin fakirlik sınırı ile mukayese edilmesi neticesinde ortaya çıkan fakir sayıları aşağıya verilmiştir.

Ülkemizde yüzde 5’lik hane halkı gruplarına bakıldığında; birinci yüzde 5’lik hane halkı grubundaki bir bireyin aylık geliri 12.427 TL, bu gruptaki fakir fert sayısı ise 1.911.867 kişidir. Bu grubun fert başına ortalama geliri 174,3 dolar olup, satın alma gücü paritesi (SAGP) hesabına göre bu miktar 446,1 dolardır.

1987 Hane halkı gelir tüketim harcaması anketi verilerine göre, satın alma gücü paritesi hesabıyla en yüksek kırsal geliri elde eden grubun (20’nci grup) fert başına geliri 734,05 dolardır. Diğer taraftan, kentsel kesimde fert başına ortalama gelir 499,4 ile 13.710,5 dolar arasında değişmektedir. Türkiye için bu rakam 446,1 ile 9.883,5 dolar arasında değişmektedir.⁶⁵

⁶⁵ _____, *Gelir Dağılımı ve Politikaları*, 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel Komisyonu Raporu, Ankara, 1994, s.70.

BÖLÜM III

TÜRKİYE'DE ASGARİ GELİR HAKKININ UYGULANABİLİRLİĞİ

1. TÜRKİYE'DE ASGARİ GELİR HAKKINA YAKLAŞAN BAZI UYGULAMALAR

1.1. Doğrudan Gelir Desteği

Doğrudan gelir desteği, kamu kaynaklarından hedef tarım üreticilerinin gelir düzeyini etkilemek amacıyla yapılan transferler şeklinde uygulanan bir politika aracıdır.

Geniş anlamda bu politika ile; mevcut ve gelecekteki üretim miktarı, girdi kullanımı veya gelir düzeyleri ile ilişkilendirmeksizin üreticilere yapılan transferleri veya bu politikanın hedeflediği gruplara çeşitli şartların ileri sürülmesi ile telafi edici ödemeler ve piyasa fiyatı ile hedeflenen gelir düzeyine karşılık gelen fiyat arasındaki farkın, fark ödemeler veya prim sistemi şeklinde üreticilere verilmesi ile yapılmaktadır.

Anlaşıldığı üzere doğrudan gelir desteği, aslında iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlar, üretimden bağımsız doğrudan gelir desteği ve üretime belli derecede bağımlı doğrudan gelir desteği uygulamalarıdır.

Türkiye'de “doğrudan gelir desteği” ve “gelire doğrudan ödemeler” şeklinde ifade edilen politika aracı yada sistem, ABD Tarım Kanunu'nda “esnek üretim sözleşme ödemeleri” olarak yer almaktadır. ABD'de uygulanan sistem 1996 öncesi üretime bağımlı doğrudan gelir şeklinde iken, 1996 sonrasında üretimden bağımsız doğrudan gelir desteği şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinde ise daha çok üretime bağımlı doğrudan gelir desteği uygulaması söz konusu iken, bahis konusu iki sistemin karışımı uygulamalar mevcuttur.

Genel anlamda üretimden bağımsız doğrudan gelir ödemeleri, serbest piyasa koşulları ile ilgili tüm üretim kararlarını etkilemektedir. Bunlar; üreticiler tarafından

elde edilen fiyat ve gelirler, üreticiler tarafından ödenen girdi fiyatları ve giderler, kullanılan girdi bileşenlerinin dağılımıdır.⁶⁶

1.2. Asgari Ücret

Asgari ücretin değişik tanımları yapılmaktadır. Çok genel bir tanım vermek gerekirse, asgari ücretin işçi ve ailesinin günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasına olanak verecek, insanlık onuruyla bağdaşacak bir ücret olduğu söylenebilir.

Anayasamızın 55. maddesi “Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır” hükmüne yer vermiştir. İş Kanunu’nun 33. maddesi gereğince çıkarılan Asgari Ücret Yönetmeliğine göre, “asgari ücret, işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir.”⁶⁷ Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, asgari ücretin saptanmasında işçinin ailesinin değil, yalnız kendisinin zorunlu ihtiyaçlarını göz önünde bulundurulacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Halbuki, ailede bakıma muhtaç kimselerin varlığı karşısında, asgari ücretini bunlarla paylaşmak zorunda kalan pek çok işçinin yaşadığı ülkemizde, asgari ücretin yalnız işçinin kendi temel ihtiyaçlarına göre saptanması, gerçeklerimize uygun düşmemektedir.

Bir tanıma göre, “En az ücret, her şeyden önce uygar ve çağdaş bir toplum içinde yaşayan ortalama bir işçinin olağan gereksinimlerini karşılayan bir ücret” asgari ücrettir. Bu tanıma göre, asgari ücret veya en az ücret, işçiye ailesi ile birlikte yaşadığı toplumda kabul edilebilen bir yaşam düzeyi sağlayan ücrettir.

Bir diğer tanıma göre, asgari ücret, bir yandan işçiye sosyal kimliği bakımından uygun bir asgari yaşama seviyesi sağlamaya elverişli olan öte yandan ise, işverenleri daha düşük ücret ödemekten alıkoyan zorunlu karaktere sahip bir ücrettir.

⁶⁶ <http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/babacana/gelirode.pdf>

⁶⁷ Abdurrahman AYHAN, *İş Hukuku Dersleri*, 2. Baskı, Ekspres Matbaası, Kütahya, 1993, s.38.

İktisadi, sosyal, kültürel faktörlerin etkisiyle herhangi bir ülke için geçerli olan asgari ücret tarifi, başka bir ülkede aynı başarılı sonuçları verememekte, hatta aynı ülkede asgari ücret kavramının zamanla değiştiği görülmektedir⁶⁸. Böylece asgari ücretin dayandığı ilkelerin soyut karakteri ve devamlı değişme halinde bulunmaları, yapılması düşünülen tarifi güçleştirmektedir.⁶⁹

Asgari ücret tarifinin unsurlarını dört noktada toplayabiliriz.

a. *Asgari ücrete konu olan kişi, başkasına tabi olarak, bir ücret karşılığı emeğini arz eden ve elde ettiği ücretle geçimini sağlayan "işçi"dir.* Görülüyor ki bir yandan emeğin başka şahsın istifadesinde bir ücret karşılığı bizzat arz edilmesi, öte yandan da bir tabiiyet (subordination) unsurunun bulunması işçinin tarifinde rol alan iki faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayır amacıyla veya ücretsiz aile yardımları çerçevesi için fikri veya bedeni faaliyet sarfedenlerin asgari ücretlerinden bahsedilemeyeceği gibi, emeğini tabiiyet unsuru olmaksızın başkasına arz eden serbest meslek erbabı için de, asgari ücret söz konusu olamayacaktır. Buna bağlı olarak işçinin mesleki ehliyeti, yaşı, cinsiyeti gibi faktörler esas itibariyle asgari ücret tespitinde rol oynamamaktadır. Zira asgari ücret, kişinin şahsi ve mesleki özelliklerine göre değişen uygun ücret olmayıp, insan kimliğiyle gelmiş ve ücret karşılığı başkasına tabi olarak çalışan kimsenin asgari bir yaşama seviyesine kavuşmasını esas almaktadır.⁷⁰ Çalışma arzu ve iradesinde olan her şahsın, mesleki ehliyet derecesi, yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun asgari ücrete hakkı vardır.

b. *Asgari ücretin amacı işçiye sosyal bakımdan uygun asgari bir hayat seviyesi sağlamaktadır.* İşçiye asgari ücretle sağlanması istenilen yaşama seviyesi, sosyal bakımdan uygun olmalıdır.

c. *Asgari ücret mahiyeti bakımından öteki ücret çeşitlerinden farklıdır.* İktisadi bakımdan ücretin tayininde esas alınan faktörler, (zaman, parça, verimlilik, iş değerlendirmesi v.b. gibi) asgari ücret tespitinde esas itibariyle rol oynamamaktadırlar. Zira çeşitli ücret sistemlerinde işçinin emeğinin değerini en uygun şekilde ölçmek veya kendisini teşvik etmek amaçları saklı bulunmaktadır.

⁶⁸ Metin Kutal, *Asgari Ücret*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1969, s. 3.

⁶⁹ Sevgi Gerek, *Türkiye'de Asgari Ücretler ve Enflasyon 1974-1999*, Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, 1999, s.10.

⁷⁰ M.Kutal, a.g.e., s. 4..

Yani başka bir ifade ile, işçinin şahsından ziyade emeği esas alınmakta ve değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Asgari ücrette ise, işçinin emeğinden ziyade kişiliği ön plana geçirilmekte, onun insan hüviyetiyle yaşayabileceği asgari imkanlara kavuşturulmasına çalışılmaktadır. Şu halde asgari ücret, klasik anlamda bir ücret çeşidi olmayıp, mevcut ücret kademelerinin an aşağı haddini ifade eden bir limitten ibarettir.

d. *Asgari ücrete gerek işçilerin, gerek işverenlerin uymaları zorunludur.* Çeşitli faktörler göz önüne alınarak kararlaştırılan ücretlerin seviyesi ne olursa olsun, işverenlerin asgari ücret limitinin altında ücret ödemelerine imkan bırakılmamıştır. İşçi bakımından da aynı mecburiyet söz konusu olduğundan, daha düşük ücretlerle çalışmayı işçi kabul etse dahi, bu irade beyanı hukuki neticeleri itibarıyla bir etkiye sahip değildir. Bu özelliği ile asgari ücret, hizmet akdinin tarafları olan işçi ile işverenin sözleşme hüviyetlerine aşağıya doğru çekilmiş bir limit niteliği taşımaktadır.

Asgari ücret; mahalli, bölgesel yada ülke düzeyinde olmak üzere bir işkolu yahut birden fazla işkolu yada bütün işkollarını kapsayacak şekilde saptanır. Ancak asgari ücretin saptanmasında kural olarak yaş ve cinsiyet ayırımı yapılmaz. Asgari ücret bir günlük ücret olarak saptanır. Aylık, haftalık, saat başına, parça başına yada yapılan iş miktarına göre ücret ödenen durumlarda gereken düzenlemeler buna göre yapılır.

İşçilere, saptanan asgari ücretlerden daha düşük ücret ödenemez ve toplu iş sözleşmelerinde yada hizmet akitlerinde kararlaştırılacak ücretler, asgari ücretin altında olamaz.

1.2.1. Asgari Ücretin Önemi

Teorik ve pratik tarafları ile sık sık ele alınarak incelenen ücret konusu çeşitli yönleri ile işçileri olduğu kadar işverenleri ve nihayet kamu organlarını yakından ilgilendirmektedir. Ücretin işçi yönünden önemi üzerinde öteden beri duran düşünürler, bunun başkasına tabi olarak çalışan kimse için tek geçim kaynağı olduğu hususuna özellikle dikkati çekmişlerdir. Gerçekten işçinin emeğini liberal-iktisadi teorinin ışığında ister bir mal gibi kabul ederek yapılan işin mukabil ivazı olarak farz

edelim; ister modern görüşlere uyarak bunun ücretlinin bir geliri olduğunu kabul edelim, netice değişmemekte ve iktisadi bakımdan ücret, işçi için, zorunlu bir ihtiyaca cevap vermektedir.

Ücret gelirinin işçi bakımından arz ettiği elverişsiz durum, bilindiği gibi emeğin, sahibi tarafından stok edilemeyeşi sebebiyle günü gününe arz edilmesinden ileri gelmektedir. Çalışmayan bir işçinin ertesi gün iki misli iş görüşmesine genellikle imkan olmadığı gibi, uzun bir işsizlik devresi sonunda işçilerin ekseriya çalışma istek ve alışkanlıklarını kaybettikleri de müşahade edilmektedir. Şu halde çalışma gücünün normal iş müddetleri içinde kullanılmadığı her gün, işçi için giderilmesi mümkün olmayan bir kayıp teşkil etmektedir.

Öte yandan ücret hareketlerinin işçi için olduğu kadar, işveren için de dikkatle takip edilmesi gerektiği artık kesinlikle anlaşılmıştır. Bilindiği gibi günümüzde ücret, sadece işçinin üretim faaliyetindeki payı karşılığı ödenen bir meblağdan ibaret kalmamakta, tatbikatta dahi başarı ile uygulanan çeşitli şekilleriyle, işçinin emek faktörünün sahibi ve işletmenin bir üyesi sıfatıyla kardan uygun bir oranda faydalanmasına imkan vermektedir. Kolektif ücret olarak da adlandırılan bu ücret türü ile, işletme çerçevesi aşılılarak, toplumun bir üyesi olarak işçiye, şahsi ve ailevi ihtiyaçları göz önüne alınarak, milli gelirin artan oranlarına uygun bir payın devlet eliyle intikal ettirilmesi hedeflenmektedir.⁷¹

Nitekim önceleri işçilerin asgari ücretten bekledikleri, asgari bir fizyolojik ücretten ibaretti. İnsanın canlı bir yaratık olarak hayatını idame ettirmesine ancak yetebilecek, en basit ve hayati ihtiyaçları kavrayan fizyolojik asgari, yerini yavaş yavaş sosyal asgariye bırakmaktadır.

Gerçekten insan hüviyetiyle dünyaya gelen bir yaratığın, diğer canlılardan farklı olarak, manevi, kültürel bir takım ihtiyaçlara da sahip bulunduğu, bu istek ve ihtiyaçların da diğerleri gibi asgari yaşama kavramına dahil olduğu günümüzde kabul edilmektedir. Zira işçinin bakmaya mecbur olduğu kimseleri hesaba katmadan asgari ücretin seviyesini işçinin kişisel ihtiyaçlarına göre tespit etmek, prensip itibariyle,

⁷¹ Metin Kutal, a.g.e., s.5.

evli ve çocuk sahibi işçilerin aleyhine bir durum doğurmakta ve neticede asgari ücret konusu amacına ulaşmaktan uzak kalmaktadır.⁷²

1.2.2. Türkiye’de Asgari Ücretin Tarihsel Gelişimi

Asgari ücret tespitleri, Cumhuriyet döneminden önce Osmanlı İmparatorluğu döneminde el atılan bir konudur. Devletin asgari ücretler konusunda bilinen ilk müdahalesi 1806 yılındadır. 2 Şaban 1226 tarihini taşıyan bir fermanla, o zamanki para birimi ile belli işlerde çalışan işçilerin ücretleri tespit edilmiştir.

1921 yılında çıkarılan “Ereğli Kömür Havzası Maden İşçilerinin Hukukuna Mütedair 151 Sayılı Kanun”un 11. maddesi, maden ocaklarında çalışan işçilerin asgari ücretlerinin belirlenmesini öngörmekteydi. Cumhuriyet döneminde, 1923’de yapılan Türkiye İktisat Kongresinde belediye meclislerinin üç ayda bir asgari ücret hadlerini geçim şartlarına göre tespit ve ilan etmeleri kararlaştırılmıştı.

Asgari ücretler konusu, 1936 tarihli İş Kanunumuzda da ele alınmıştır. 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu 32. maddesinde konuyu düzenlemiş ve asgari ücretlerin tespitini mahalli komisyonlara bırakmıştı. Ancak, asgari ücret uygulamaları 1936 tarihli İş Kanununun kabulü ile başlamamış, 1951 tarihli yönetmeliğin çıkarılmasına kadar beklemek gerekmiştir. Daha sonra Basın İş Kanunu ve Deniz İş Kanunu uyarınca, “Gazetecilerin Asgari Ücretlerinin Tespitine Müteallik Talimatname” (Yayın tarihi 28 Ocak 1955) ile “Gemi Adamlarının Asgari Ücretlerinin Tespitine Müteallik Talimatname” (Yayın tarihi 16 Haziran 1955) çıkarılmıştır.⁷³

Az gelişmiş ülkelerin özelliklerinin büyük bir kısmına aynen sahip olan ülkemizde, ortalama ücret seviyesinin çok düşük olduğu ilk baştan göze çarpmaktadır. Nispeten yüksek ücretlerin ödendiği sanayi sektöründe dahi ortalama aylık erkek işçi ücretlerinin 1959’da en fazla 617 liraya ulaştığı, hatta kömür madenciliği gibi çok ağır ve tehlikeli bir işkolunda ortalama aylık ücretin 1957 yılında 240 lira civarındadır. İşkolları, bölgeler ve şahıslar itibariyle ücretlerin büyük

⁷² M.Kutal, a.g.e., s.10.

⁷³ S.Gerek, a.g.e., ss.27-28.

oransızlıklar arz ettiği ülkemizde ücretli kesiminin yaşama seviyesinde 1950-1960 döneminde de önemli bir gelişme sağlanamamış, aksine ücretlilerin gelir dağılımından elde ettikleri kişisel payların, bazı dalgalanmalar dışında, sürekli olarak azalma eğilimi gösterdiği görülmüştür.

Bu gerçekler karşısında, ülkemizde devletin etkili bir asgari ücret politikasına sahip olmasına şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Geniş bir kitleyi ilgilendirecek olan sosyal bakımdan uygun asgari bir ücret seviyesinin tespitinin, iktisadi ve sosyal sonuçları ile birlikte yurdumuzda da sosyal adaletin gerçekleşmesine hizmet edeceği şüphesizdir. Zira az gelişmiş ülkelerde yapılan çeşitli uygulamalar bugün kesinlikle şu hususları ortaya koymuştur:

- Düşük ücretlerle çalıştırılan işçiden etkili, verimli bir iş beklenemez,
- Düşük ücretlerle sefil bir sosyal sınıf haline getirilen işçilerin, zayıf satın alma güçleri sebebiyle, toplam talep hacmine iştirakleri yetersizdir,
- Halkın önemli bir kısmının çok düşük bir gelire sahip olması sosyal bakımdan sakıncalı, beşeri bakımdan gayri adil ve nihayet siyasi bakımdan tehlikelidir.

Diğer yandan ülkemizde asgari ücret konusunun hukuken kabulünden bu yana konuyla ilgili bir çok düzenlemeler olmuştur. 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında “herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi” (madde 41) ve “insanlık haysiyetine uygun ücret” (madde 45) olarak yer alan adil ücret kavramının öncelikle en düşük seviyedeki ücretlerin düzeltilmesini amaç edindiği şüphesizdir. Beş Yıllık Kalkınma planında “Gelir dağılımına daha adil bir görünüş ve yön verecek eğilimi sağlama” gayesi de bu hususu açıkça ifade etmektedir.⁷⁴

1.2.3. Türkiye’de Asgari Ücret İle İlgili Yasal Düzenleme

Hizmet sözleşmelerinde, ücretler serbestçe belirlenebilir. Ancak İş Kanunu, sosyal bir anlayışın sonucu olarak ücretlere bir alt sınır getirmiş ve bu alt sınırın altında ücret saptanmasını yasaklamıştır.

⁷⁴ M.Kutal, a.g.e., s. 12.

Ücret, çalışanların en önemli gelir kaynağı olduğu için hem sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu önemi nedeniyle ücretler, İş Kanunumuz tarafından çeşitli şekillerde korunmuştur. Bu koruma şekillerinden en başta geleni, ücretin en alt düzeyinin belirlenmesidir. Ülkemizde de, asgari ücretin belirlenmesinin bir sosyal politika uygulama olarak düzenlenişi, bu düşünceye dayanmaktadır.

Türkiye’de asgari ücret ile ilgili yasal düzenlemelerin temel dayanağı Anayasamızdır. Nitekim, 1982 Anayasasının 55. madde III. fıkrası, “Asgari ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu göz önünde bulundurulur” hükmüne yer vermiştir. Ayrıca, Anayasamızın 49. madde II. fıkrası, “Devlet çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam sağlamak için gerekli tedbirleri alır” şeklindedir.

Yine 55. maddenin II. fıkrasında ise, “Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır” hükmü bulunmaktadır. Anayasada ortaya konulan esaslara uygun olarak asgari ücret ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler, 1475 sayılı İş Kanunu ve Asgari Ücret Yönetmeliğinin ilgili maddelerinde yapılmıştır.

1475 sayılı İş Kanunu’nun 33. maddesinde, “Hizmet akdi ile çalışan ve bu kanunun kapsamına giren her türlü işçi ile gemi adamı ve gazetecilerin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile ücretlerin asgari hadleri en geç iki senede bir tespit edilir” hükmü bulunmaktadır. Bu düzenlemeden anlaşılacağı gibi, ülkemizde asgari ücretleri tespit yetkisi, Asgari Ücret Tespit Komisyonu’na tanınmıştır.

1.2.4. Asgari Ücretten Yararlanacak Olanlar

1475 sayılı İş Kanununun 33. maddesi “Hizmet akdi ile çalışan ve bu kanunun kapsamına her türlü işçi ile gemi adamı ve gazetecilerin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için... ücretlerin asgari hadleri en geç iki senede bir

tespit edilir” şeklindedir. Bu durumda 1475 sayılı kanuna tabi olarak hizmet akdi ile çalışan her türlü işçiler, gemi adamları ve gazeteciler asgari ücretten yararlanacaklardır.

Ayrıca 1475 sayılı İş Kanunu 33. maddesine atıfta bulunan geçici 4. maddesinde de, “Tarım İş Kanununun yürürlüğe girmesine kadar tarım işçilerinin asgari ücretleri bu kanunun 33. maddesindeki esaslara göre ayrıca tespit olunur” şeklinde bir ifade vardır. Tarım ve orman işçileri de asgari ücretten yararlanacaklar, ancak bunlar için uygulanacak asgari ücret diğerlerinden farklı olarak ayrıca tespit edilecektir.

Yukarıda değinilen kesimler, asgari ücretten doğrudan doğruya yaralanacak olan kimselerdir. Bunlardan ayrı olarak memur ve emekliler de, asgari ücret artışlarından yararlanmaktadırlar. Devlet memurlarının düşük derecelerde kadrosu olanları asgari ücret kapsamına alınmışlardır. Asgari ücretler ayrıca, sosyal sigorta primlerinin hesabında, işçi emeklilerinin taban maaşlarının artırılmasında, kıdem tazminatı sınırının artmasında etkili olmaktadır. Kısaca, halen yürürlükte bulunan asgari ücretle ilgili mevzuat oldukça geniş bir işçi, memur ve emekli kesiminin aileleri ile birlikte asgari ücretlerden yararlanmasını sağlamaktadır.⁷⁵

1.2.5. Türkiye’de Uygulanan Asgari Ücret Mevzuatının Tenkidi

a) Halen yürürlükte olan asgari ücret sisteminin gerek tespitinde gerek uygulamasında önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bunların bir kısmı mevzuatın, diğer bir kısmı da idari teşkilatın yetersizliğinden ileri gelmiş. Komisyon çalışmalarına rehberlik edecek ilmi araştırmaların yetersizliği ciddi bir eksiklik olarak hissedilmiştir. 1475 Sayılı İş Kanununda ve Asgari Ücret Yönetmeliğinde Asgari Ücret Komisyonunun kuruluş amacı belirtilmiştir. Üçlü sisteme göre (işçi-işveren-devlet) kurulan komisyona işçi ve işveren üyeleri dışında katılacak hükümet üyelerinin Çalışma Bakanlığında, D.P.T.’den, Ticaret Bakanlığı Konjonktür Dairesinden ve D.İ.E.’den seçilmesinde fayda vardır. Asgari Ücret Tespit komisyonu Başkanlığı, ilmi ehliyet ve tarafsızlığı ile güvenilir bir kişiye verilmelidir. İşçi ve

⁷⁵ Sevgi Gerek, a.g.e., s.31.

işverenlerin güvenini kazanmış, tarafsız bir bilim adamının işçi-işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından seçilmesi faydalı olabilir.

b) Komisyon çalışmalarını belirli bir süre sınırlamak gerekmektedir. Mevzuatımızda bu hususa ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Halbuki 3008 sayılı kanuna göre hazırlanmış bulunan yönetmelikte çalışmaların 3 ay içinde bitirilmesi öngörülmüştü. Komisyon çalışmalarının lüzumsuz şekilde uzamasını önlemek ve baskı gruplarının etkilerini nispeten azaltabilmek için, asgari ücret komisyonunun 2 ay içinde çalışmalarını bitirmelerine ilişkin bir hükmün yönetmelikte yer alması doğru olacaktır. Esasen, Çalışma Bakanlığında kurulan büronun iyi çalışması bu tespitin çok daha kısa bir süre içinde yapılabileceği açıktır. Diğer taraftan, huzur hakları yerine, üyelere topluca bir ödemede bulunulması çalışmaları hızlandıran bir tedbir olabilir.

c) Asgari ücret komisyonunun ilmi anket ve araştırmalardan yararlanması zorunlu hale getirilmelidir. Bu hususta, Çalışma Bakanlığı Asgari Ücret Bürosunun çok faydalı çalışmalar yapacağı kesindir. Gerçi mevcut yönetmelikte bu hususa işaret edilmiştir. Ancak bunun ne dereceye kadar komisyonu bağladığı anlaşılamamaktadır.⁷⁶

1 Ocak 2005'ten itibaren asgari ücret net 350 milyon lira oldu. Asgari ücret ilk kez yıllık açıklandı. Yılbaşından itibaren uygulanacak asgari ücret, brüt 488,70 YTL, net 350,15 YTL olarak belirlendi. Asgari ücret ilk kez 6 aylık değil, yıllık olarak ve YTL cinsinden de açıklandı.

16 yaşından büyükler için belirlenen brüt asgari ücretten 68,42 YTL SSK primi, 4,89 YTL işsizlik sigortası fonu, 62,31 YTL gelir vergisi, 2,93 YTL damga vergisi olmak üzere toplam 138,55 YTL kesinti uygulanacak. İşverene maliyeti 593,77 YTL olacaktır. Asgari ücret, 16 yaşından küçükler için brüt 415,80 YTL, net 297,92 YTL oldu. Esas kazancın alt sınırının asgari ücretle eşitlenmesi, asgari ücretin işverene maliyetini önemli ölçüde azaltmıştır. Yasal değişiklikler sonucunda SSK

⁷⁶ Sabahaddin Zaim, Türkiye'de Ücret ve Gelirler Siyaseti, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İstanbul, 1979, ss.219-220.

primine esas alt sınır asgari ücretle eşitlenmeseydi, işverene maliyet bunun yüzde 13 fazlasıyla 670 YTL olacaktı. Yani 76,99 YTL daha fazla maliyet getirecekti.⁷⁷

Tablo.3.1: Asgari Ücret (2000-2005) (TL)

Yürürlük Tarihi	Aylık Net Ücret	Aylık Brüt Ücret
1 Ocak 2000	109.800.000	163.563.537
1 Temmuz 2000	82.417.500	250.875.000
1 Ocak 2001	118.800.000	184.251.937
1 Temmuz 2001	86.922.500	306.000.000
1 Ocak 2002	139.950.000	225.999.000
1 Temmuz 2002	102.369.600	423.000.000
1 Ocak 2003	146.947.500	303.079.500
1 Temmuz 2003	107.323.830	444.150.000
1 Ocak 2004	167.940.000	318.233.475
1 Temmuz 2004	122.186.520	488.700.000
1 Ocak 2005	222.000.750	350.000.000

Kaynak: Sabah Gazetesi 29 Aralık 2004

Asgari ücret, 1 Ocak – 30 Haziran 2002 döneminde yüzde 34,1 oranında artırılarak brüt 306 milyon TL'den brüt 423 milyon TL'ye yükseltilmiştir. Bununla birlikte, asgari ücretteki artışın işveren maliyetlerine etkisini hafifletmek için 5073 sayılı Kanunda, günlük kazancı prime esas günlük kazanç alt sınırının altında olanlar için prime esas günlük kazanç alt sınırı ile günlük kazanç arasındaki farkın işverence ödenmesi gereken primlerin bu dönem için Hazine tarafından karşılanacağı hükmü getirilmiştir. Ancak, 6 Temmuz 2004 tarihinde yayımlanan 5198 sayılı Kanun ile SSK primlerinin ve ödeneklerinin hesabına esas tutulan günlük kazancın alt sınırı 16 yaşından büyükler için tespit edilen günlük asgari ücrete eşitlenmiş, üst sınırı ise asgari ücretin 6,5 katı olarak belirlenmiştir. Böylece, prime esas kazanç alt sınırı 550 milyon TL'den 444 milyon TL'ye indirilerek, 2004 yılının ilk yarısında Hazine tarafından karşılanan farka ait işveren prim tutarı ortadan kaldırılmıştır. Ancak, prime esas kazanç alt sınırının düşürülmesinden dolayı SSK'nın prim kaybı sürekli hale gelmiştir. Yine 5198 sayılı Kanunda SSK'da isteğe bağlı sigortalıların prim oranı yüzde 30'dan yüzde 25'e düşürülmüştür.⁷⁸

⁷⁷ Sabah, *Asgari Ücret yüzde 10 Arttı ve Net 350 Milyon Oldu*, 19.12.2004.

⁷⁸ _____, *2005 Yılı Programı*, http://www.alomaliye.com/2005_yili_programi.htm, s.60.

Tablo.3.2: Avrupa'da Asgari Ücret (Euro)

Ülkeler	Asgari Ücret	SGP'ye Göre*
Lüksemburg	1.403	1.237
Hollanda	1.265	1.202
Belçika	1.186	1.187
Fransa	1.173	1.170
İngiltere	1.083	1.084
İrlanda	1.073	929
Yunanistan	605	774
Malta	543	821
İspanya	537	625
Portekiz	498	663
Slovenya	471	669
TÜRKİYE	240	519
Çek Cum.	207	439
Macaristan	191	364
Polonya	177	398
Estonya	159	304
Slovakya	148	320
Litvanya	121	283
Romanya	69	219
Bulgaristan	61	186
ABD	727	797

* Satın alma gücü paritesi

Kaynak: Milliyet Gazetesi 23.01.2005.

Türkiye, 240 Euro aylık asgari ücret ödemesi ile 21 Avrupa ülkesi arasında 12. sırada yer alıyor. 21 Avrupa ülkesi ile ABD'de uygulanan asgari ücretler karşılaştırıldığında Avrupa'da en yüksek asgari ücret 1,403 Euro ile Lüksemburg ilk sırayı alıyor. Lüksemburg'u 1,265 Euro ile Hollanda, 1,186 Euro ile de Belçika izliyor.

Türkiye, 240 Euro (488 YTL) ücretle 12. sırada bulunuyor. Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Estonya, Slovakya, Litvanya, Romanya ve Bulgaristan ise sıralamada Türkiye'nin altında yer alıyor.⁷⁹

1.2.6. Asgari Ücretin Tespiti ve Hesaplanmasında Çözüm Yolları

1475 sayılı İş Kanununun 33. maddesinin 2. fıkrası "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile ücretlerin asgari hadleri en geç iki senede bir tespit edilir" hükmünü taşımaktadır.

Asgari Ücret Tespit Komisyonu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının tespit edeceği üyelerden birinin başkanlığında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü veya Yardımcısı, İşçi Sağlığı Genel Müdürü veya Yardımcısı, Devlet İstatistik Enstitüsü Ekonomik İstatistikler Daire Başkanı veya Yardımcısı, Devlet Planlama Teşkilatından konu ile ilgili Dairenin Başkanı veya yetki vereceği bir görevli ile bünyesinde en çok işçiyi barındıran en üst işçi teşekkülünün değişik iş kolları için seçeceği beş, bünyesinde en çok işveren

⁷⁹ Milliyet, Türkiye Asgari Ücrette Avrupa 12., 23.01.2005.

bulunduran en üst işveren teşekkülünün değişik iş kolları için seçeceği beş temsilciden kurulur.

Tarım ve orman işçilerinin asgari ücretlerinin tespiti sırasında komisyona, Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlıkları ile Türkiye Ziraat Odaları Birliği ve tarım ve orman iş kollarında kurulu en çok üyesi bulunan işçi sendikalarının da birer temsilcisi katılır.

Asgari Ücret Tespit Komisyonunun çalışmaya başlayabilmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının çağrısı zorunludur. Bakanlık gerekli bulduğu takdirde, mahalli, bölgesel veya ülke düzeyinde olmak üzere bütün iş kollarında veya bazı iş kollarında komisyonu toplantıya çağırabilir. Bakanlığın çağrı yetkisi en çok iki yılla sınırlıdır. Yani iki çağrı arasında iki yıldan fazla süre geçemez.

Asgari Ücret Tespit Komisyonunun kararları kesindir. Komisyonun kararları Resmi Gazetede yayımlandığı günü izleyen ay başından itibaren yürürlüğe girer. Komisyon asgari ücreti tespit ederken bazı ölçütleri (kriterleri) göz önünde bulundurmak zorundadır. Asgari Ücret Yönetmeliğinin 5. maddesine bu ölçütler: “sosyal durum, ekonomik durum, ücretliler geçinme endeksleri, endeksler yoksa geçinme endeksleri, fiilen ödenmekte olan ücretlerin genel seyri, işkolu veya işkollarının niteliği” şeklindedir.⁸⁰

Türkiye’de ücretlilerin işgücündeki payı devamlı artarak 1972’de yüzde 30,1’e yükselmiştir. Bunun içine memurlar dahildir. Bu bakımdan, yalnız işçilerin asgari ücretlerini artırmak, milletin toplam refahını artırmak anlamına gelmez. Ücretliler oranı yüzde 80 ve 90’a çıkan ülkelerde durum farklı düşünülebilir.⁸¹

Çeşitli ülkelerin nüfus başına milli gelirleri farklı olunca, bunların gelir dağılımı yapıları aynı olmak şartıyla ödeyebilecekleri asgari ücretler de aynı oranda farklı olması gerekmektedir. Asgari ücretler, verime göre ölçülen iktisadi bir ücret olmayıp, ihtiyaca göre hesaplanan sosyal bir ücret olmakla beraber bu sosyal ücretin seviyesini ülkenin genel iktisadi gücü ve verimi belirler. Bu sebeple, asgari ücretleri

⁸⁰ S.Gerek, a.g.e., ss.34-35.

⁸¹ S. Zaim, a.g.e., s.221.

bu iki yönden ayrı ayrı hesaplamak gerekir. Sosyal hedef, ideali; iktisadi güç ise, realiteyi ifade eder. İdealimizi imkanlarımızla tamamlanmak zorundayız. Bu sebeple asgari ücret yönetmeliği: asgari ücretlerin hesaplanmasında a) Sosyal durumu, b) Ekonomik durumu, ücretliler geçinme indeksini veya geçinme indekslerini, c) Fiilen ödenekte olan ücretlerin genel seyrini ve son olarak d) İşkolu veya işkollarının niteliğın dikkate almayı emretmiştir.⁸²

Aynı yönetmelikte, tarım kesimindeki asgari ücretler ile tarım dışı asgari ücretlerin ayrı ayrı tespit edilmesi belirtilerek eski hatalı tutum düzeltilmiştir. Tarım dışı asgari ücretlerin tespiti için yukarıda belirtilen çeşitli görüşlere göre çeşitli alternatifler söz konusu olabilir:

1. Bir işçinin asgari tüketim ihtiyacını hesaplayarak bu yoldan asgari ücreti tespit etmek,
2. Nüfus başına milli gelirden hareketle, ücretlerin gelirini bulmak,
3. İşgücü başına yurtiçi geliri bulup ortalama gelirden asgari ücrete varmak,
4. Sosyal sigortaya tabi ücretlilerde Türkiye ortalaması olan ücret seviyesine oranla en düşük il ortalamasının oranını bulup, gündelik Türkiye ortalama ücreti, bu oran nispetinde küçülterek asgari ücreti bulmak,
5. Bugünkü asgari ücreti son tespit tarihinden bu yana geçinme indeksindeki artış oranı ile çarparak, eski asgari ücretin satın alma gücünü fiyat artışlarına göre düzenlemek.

1.2.6.1. Asgari Ücret Tespitinin Amaçları

Hangi sebeple tespiti zorunlu olursa olsun, asgari ücretin ulaşmak istediği bir takım amaçların bulunduğu kesindir. Asgari ücret politikasının belirlenmesine sebep olan işlevler çok yönlü bir nitelik arz etmekte ve bunlar genel olarak insani, iktisadi ve politik olarak karşımız çıkmaktadır. Asgari ücretin amaçlarını genel ve özel amaçlar olarak iki kısma ayırarak inceleyeceğiz.⁸³

⁸² S. Zaim, a.g.e., s.222.

⁸³ Metin Kutal, a.g.e., s.31.

1.2.6.1.1. Asgari Ücretin Genel Amaçları

- Düşük ücretleri işçinin geçimini garanti eden bir seviyeye yükseltmek,
- Ani ücret düşmelerine karşı işçileri korumak.

1.2.6.1.2. Asgari Ücretin Özel Amaçları

- Devletin ücret politikası aracı olarak asgari ücret,
- “Eşit işe eşit ücret” prensibini gerçekleştirmek amacı,
- İşverenler arasında haksız rekabete engel olmak amacı,
- Sosyal yardım teşkilatının yükünü hafifletmek amacı,
- Çeşitli ücret kademeleri ve seviyeleri arasındaki farkları azaltma amacı.

1.3. Negatif Gelir Vergisi

İlk kez ABD’de 1960-1970 yılları arasında Milton Friedman, Robert Lapman, Robert Theobald ve James Tobin tarafından uygulanması teklif edilen Negatif Gelir Vergisi (NGV); sosyal yardım programlarına alternatif olarak geliştirilmiştir.

Negatif Gelir Vergisi, toplumda minimum olarak kabul edilen gelirin altında geliri olan herkese para yardımı yaparak minimum geliri garanti eden tekniktir.⁸⁴ NGV, bir transfer harcamasıdır. Çünkü, NGV, belirli bir gelir düzeyinin altında gelir elde edenlere, işsiz kalıp gelir elde edemeyenlere, asgari bir geçim düzeyi sağlamak amacıyla devletçe yapılan ödemeleri ifade eder.

NGV şeklinde yapılan ödemelerin topluma sağlayacağı sosyal fayda, özel faydadan daha fazladır. Daha geniş bir anlatımla; düşük gelir düzeyindeki kişiler, NGV ile elde edecekleri ek gelirleri sağlık koşullarının düzeltilmesinde ve eğitimlerinde de kullanacaklardır. Bu tür harcamalar uzun dönemde kişilerin

⁸⁴ Tarkan ÖNCEL, *Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak Negatif Gelir Vergisi*, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 28. Seri, İstanbul, 1982, s.5.

verimliliklerinde ve bunun sonucu olarak, toplam üretim miktarında artışa neden olacaktır.⁸⁵

NGV'nin işleyiş mekanizması, pozitif gelir vergisine benzemektedir. Pozitif vergi yapısında, bir kimse belirli bir gelir düzeyinden daha fazla kazanıyorsa gelirinden bir kısmı vergi olarak alınmaktadır. NGV'de ise, belirli bir gelir düzeyine ulaşamayan kişilere bir miktar gelir sağlanır. Bu sağlanan gelir, yoksullara yapılan mali yardımdan çok, gelir vergisi içinde bütünleşmiş bir ödemedir.

1.4. Sosyal Hizmetler ve Yardımlar

Ülkemizde sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç, göç ve kentleşmeden dolayı aile yapısındaki değişim, işsizlik ve yoksulluğun büyümesi gibi nedenlerle artarak devam etmektedir.

Sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç duyan kişi ve grupların tespitinde, ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan ve sosyal yardıma ihtiyaç duyan gruplara ayni ve nakdi yardım olarak sunulan hizmetlerde ve bu kapsamda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında ortak ölçüt ve hizmet standardı oluşturulamamıştır. Dağınık kurumsal ve finansal yapılanma ile kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliğinden kaynaklanan önemli sorunlar bulunmaktadır. Bu alanda kaynakların etkin kullanılmayışı ve nitelikli personel sıkıntısı nedeniyle gerçek ihtiyaç sahiplerine yeterli hizmet sunulamamaktadır.

Acil Eylem Planı doğrultusunda bütünleştirilmiş bir sosyal hizmet ve yardım ağı ve kurumsal yapısı oluşturulması amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmalar kapsamında sosyal hizmet ve yardım programlarının kurumsal olarak yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir.

Korunmaya muhtaç çocukların, kendilerine en uygun sosyal hizmet programı içinde korunması uygulamalarına devam edilmekle birlikte, büyük kentlerde yetersizlikler sürmektedir. Ayrıca korunmaya muhtaç çocukların, kurum

⁸⁵ Filiz GİRAY, *Negatif Gelir Vergisi ile Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun Niteliği ve Karşılıklı Değerlendirmesi*, Maliye Yazıları, Ankara, Temmuz-Aralık 1989, s.104.

bakımından aile bakımına geçişlerinde istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ailesi ile dengeli ve uyumlu birlikteliği olan çocukların ekonomik sıkıntı içinde bulunan ailelerine sosyal yardım ve destek hizmetleri verilmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların aile bakımı çerçevesinde desteklenmeleri amacıyla, 2003 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) tarafından 13.253 kişiye yaklaşık 9,9 trilyon TL ayni ve nakdi yardım hizmeti verilmiştir. 2004 yılı Temmuz ayı itibarıyla kişi başına aylık nakdi sosyal yardım ödemesi 73.359 bin TL'ye yükselmiştir.

SHÇEK tarafından 2003 yılında sokakta çalışan ya da yaşayan çocukların sorunlarının çözümlenmesi amacıyla, toplam 39 çocuk ve gençlik merkezinde 33.247 çocuğa ve ailelerine danışma, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilmiştir.

SHÇEK'e bağlı 59 toplum merkezinde bireylerin, grupların, ailelerin ve toplumun hızlı sosyal değişim, kentleşme ve göç sonucu karşılaştıkları sorunların çözümü amacıyla yürütülen hizmetlere devam edilmiştir.

SHÇEK'e bağlı huzurevleri ve özürlülerle ilgili bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. 2003 yılı sonu itibarıyla kuruma ait 63 huzurevinde 6.276 yaşlıya hizmet verilmiştir. Ayrıca, 4 Yaşlı Dayanışma Merkezi de gündüzlü olarak hizmet vermektedir.

Emekli Sandığına ait İstanbul, Ankara ve İzmir dinlenme ve bakımevlerinde yaşlılara toplam 1.980 kişilik kapasiteyle hizmet verilmektedir.

Belediyelere ait 22, kamu kurum ve kuruluşlarına ait 4, dernek ve vakıflara ait 28, azınlıklara ait 7 ve özel sektöre ait 60 huzurevinde de yaşlılara bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilmektedir.

Özürlülere yönelik veri tabanı oluşturulması için DPT koordinatörlüğünde, Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı işbirliği ile yapılan Uygulamalı Özürlüler Araştırması Anketi 2002 yılı sonunda tamamlanmıştır. 2004 Yılı Temmuz ayında yayınlanan Türkiye Özürlüler Araştırması resmi sonuçlarına göre özürlü nüfusun toplam nüfus içindeki oranı yüzde

12,29'dur. Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürülülerin oranı yüzde 2,58 iken, süreğen hastalığı olanların oranı yüzde 9,70'dir.

Özürülülere yönelik hizmetlerin yasal ve kurumsal bütünlük içinde ele alınıp yeniden düzenlenmesi ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu bağlamda Özürülüler İdaresi Başkanlığı tarafından yürütölen yasal düzenleme çalışmaları sürdürölmektedir.

2003 yılında, SHÇEK'e bağılı 33 yatılı 27 gündüzlü olmak üzere toplam 60 kuruluştta özürülülere sürekli ve dönemli bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilmiştir. Yatılı rehabilitasyon merkezlerinden 2.159, gündüzlü merkezlerden 2.665 özürülü yararlanmıştır.⁸⁶

1.4.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)

Türkiye'de 24 Mayıs 1986 tarihinde kabul edilen SYDTF, amaçladığı sosyal dengenin kurulmasında finansman yapısını fon esasına dayandırmıştır. Fon, belirli bir amacın gerçekleştirilmesi için ayrılmış olan ve gerektiğinde kullanılmak üzere bir hesapta hazır tutulan paralar olarak tanımlanabilir. Başka bir tanıma göre fon, "devlet ve diğere kamu tüzel kişileri tarafından bazı amaçların gerçekleştirilmesi için kamu gelirlerinden bir bölümünün özel kanun yada kararlarla bütçeden veya bütçe dışından ayrılarak bir yıllık süre ile sınırlı olmaksızın gerektiğinde harcanmak üzere bir hesapta tutulmasıdır. Fonlar, kendi içinde, bütçe içi fonlar ve bütçe dışı fonlar olarak ikiye ayrılır. SYDTF bütçe dışı bir fon türüdür.⁸⁷

SYDTF'ye başvuru, dolaysız ve dolaylı olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Dolaysız başvuruda, SYDTF'den yararlanmak isteyen ihtiyaç sahipleri başvururlar. SYDV'ca başvuranların mali durumları çevrelerinden, muhtarlardan edinilen bilgilere göre belirlenmeye çalışılır, tapu ve vergi dairelerinden de kişilerin mal varlığı hakkında bilgi istenir. Oluşturulan bilgiler doğrultusunda karar verilir. Dolaylı başvuru yönteminde ise, kişilerin bizzat başvurmaları gerekmemektedir. Kişilerin yakın çevreleri, mahalli idareciler ve vakfin yönetimindeki üçüncü kişiler, yardıma

⁸⁶ _____, 2005 Yılı Programı, http://www.alomaliyc.com/2005_yili_programi.htm, s.168.

⁸⁷ Filiz GİRAY, a.g.m., s.107.

ihtiyaç duyanlar adına yardım talep edebilirler. Bu sayede çeşitli nedenlerle başvuramayan muhtaç kimselere de ulaşılmış olur.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kapsamında 2003 yılında, sağlık, eğitim, yakacak, gıda ve muhtelif yardımlar kategorisinde muhtaç durumdaki kişilere 614,2 trilyon TL tutarında yardım yapılmıştır. Bu yardımlardan yaklaşık 4,6 milyon kişi yararlanmıştır.

2003 yılında, ilk kez SYDTF bütçesine genel bütçeden 327 trilyon TL kaynak aktarılmıştır. 2004 yılında ise, genel bütçeden bu amaçla 380 trilyon TL ödenek tahsis edilmiştir. 2001 yılından bu yana devam eden sosyal riskin azaltılması projesinden kısa dönemde ekonomik krizlerden etkilenen yoksul kesimlere acil yardım yapılmıştır. Ayrıca, şartlı nakit transferi hayata geçirilerek, gelir ve istihdam artırıcı mikro projelere destek sürdürülmektedir. Proje kapsamında kurumsal kapasitelerin artırılması çalışmaları da devam etmektedir. Bu çerçevede, SYDTF'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin hazırlanan kanun tasarısı TBMM gündemindedir.⁸⁸

2003 yılı sonu itibarıyla, 2022 sayılı Kanun gereğince toplam 1.047.341 kişiye aylık ödenmektedir. 2004 yılı Temmuz ayı itibarıyla aylık ödeme miktarı 57.915 bin TL'dir.

1.4.2. 65 Yaş ve Özürlü Yardımı

65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz vatandaşlara aylık bağlanmasına ilişkin 2022 sayılı kanun uyarınca yaşlı, malul ve sakat olan 949.673 kişiye 2005 yılında, sosyal yardım yapılmakta ve bugün için rakam üç ayda 190 YTL tutarında görülmektedir.

2000 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1087 muhtaç ve özürlü vatandaşa da aylık 40.560 bin lira sosyal yardım yapılmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafından sağlık, eğitim ve muhtelif yardımlar adı altında muhtaç durumdaki yaklaşık 3.641 bin kişiye sosyal yardım yapılmıştır.

⁸⁸ _____, *2005 Yılı Programı*, http://www.alomaliye.com/2005_yili_programi.html, s.169.

1.4.3. Mikro Kredi Projesi

Neredeyse olağanlaşmış, herkesçe kabul edilmiş bir vaka olmasına rağmen yoksulluk, bugünlerde o kadar gündemde ki, sorunu geçmişte olduğu gibi sadece belli kesimler tartışmıyor. Dünya Bankası'ndan IMF'ye, büyük bankalardan hükümetlere kadar geniş bir yelpazenin listesinde yoksulluk ilk sıradadır. Elbette bu durum yoksulluğun artmasına paralel bir gelişmedir. Ancak yoksulluğu tartışma biçiminde büyük bir değişimin yaşandığı da kesindir.

İşte Dünya Bankası ve benzeri kuruluşlara göre, yoksulluk belli bir kimliğe karşılık gelmektedir. Ve yine bu kuruluşlara bakılırsa, yoksulluk özel bazı koşulların ürünü ve çözüm için de özel bir takım mekanizmaların devreye sokulması gereklidir. Örneğin; Türkiye'de de uygulamaya konulan "Mikro Kredi Projesi"nin ortaya atıldığı Şubat 1997 yılındaki toplantıda yayınlanan deklarasyonda amaç şöyle tarif ediliyor: "2005 yılına kadar, dünyanın en yoksul 100 milyon ailesine ve özellikle bu ailelerdeki kadınlara kendi işlerini kurmaları ve işe yönelik diğer faaliyetleri gerçekleştirebilmeleri için kredi sağlayacak global bir hareketi başlatmak."

Projenin mimarları, bu faaliyet alanını seçmelerinin nedenini ise özellikle kadınların, yoksulluğu azaltma programlarının dışında tutulmaları olduğunu söylüyorlar. Böylece kadınlar; tasarruf etmeye yatkınlıkları, girişimci olmaları ve kazançlarını doğrudan aile ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsis etmeleri nedeniyle hedef kitle olarak belirlenmiş. Aslında yoksulluğa yaklaşımı bu satırlar son derece açık biçimde ele veriyor. Çünkü Dünya Bankası patentli projelerin sahipleri, yoksulluğu "girişimci ruha sahip" insanların kredi olanağından yoksun olmalarına bağlıyorlar.

Yani yoksullar, bazı olanaklardan yoksun olmalarından dolayı yoksullar. Bu yargı, yoksulluğu, bölüşümdeki adaletsizliğin bir sonucu olarak görmüyor kuşkusuz, aynı zamanda bütün dikkatleri de zenginliğin artmasından özenle kaçırıyor.⁸⁹ Sonuçta yoksulluk, sadece ve sadece yoksulun bir sorunu olarak yeniden anlamlandırılmaya çalışılıyor. Ve çözüm stratejisi de bütün topluma mal edilmeye, sivil toplum kuruluşlarının "yardım ve hayır" faaliyetlerine ihale ediliyor. Mikro

⁸⁹ <http://www.evrensel.net/03/07/08/kose.html>

Kredi Projesi'nin kaynakları tarif edilirken zaten bu nokta özellikle vurgulanmış: "Kaynaklar çok taraflı ve iki taraflı olarak bağışta bulunan taraflardan, devlet kurumlarından, bağış yapan organizasyonlardan, halktan, bankalardan, finansal piyasalardan, ticari nitelikteki diğer kaynaklardan ve mikro-kredi müşterilerinin tasarruflarından, faiz ödemelerinden ve sunulan hizmetlerin karşılığı olan ücretlerden ve toplumdaki diğer kişilerden karşılanacaktır."

Ancak, pilot bölge seçilen Diyarbakır'daki uygulama gösteriyor ki; yoksulluk kesinlikle bir bölüşüm problemidir ve kapitalizmin varlığıyla bağlantılı olup küreselleşme olgusu sayesinde gün geçtikçe daha geniş halk tabakasına yayılacaktır. Mikro kredi gibi proje ve yaklaşımlar çözüm olmak bir yana, popülist çabalar olmaktan öteye gidemeyeceklerdir.

2003 yılında, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 66 imarethanede günlük 30.200 muhtaç kişiye yemek verilmiştir. 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla, muhtaç ve özürlü yaklaşık 1.500 vatandaşa her ay kişi başına 182.020 bin TL ödeme yapılmaktadır.

2004 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla, 3816 sayılı Kanun ile ödeme gücü olmayan vatandaşlara Devlet tarafından verilen yeşil kart sayısı 13,4 milyona ulaşmıştır. Yeşil Kart ile ilgili 3816 sayılı Kanunda, 14 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen 5222 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak, bu Kanundan yararlanacak hastaların sağlık kurum ve kuruluşlarındaki ayaktan tedavi giderlerinin de karşılanması sağlanmıştır.

Sosyal hizmet ve yardımların hedef kitlelere daha etkili sunulması amacıyla yeni bir sistem oluşturulacaktır. Yoksulluğun azaltılması için muhtaç durumda bulunan kişi ve gruplara etkin bir sosyal koruma sağlanacaktır. Sosyal hizmet ve yardımlar bir hak haline getirilecek ve muhtaç kişiler objektif ölçütleri taşıdığı anda bu hakkı talep etmeleri sağlanacaktır. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanması gereken nüfus gruplarının tespitine yönelik veri tabanı çalışmaları sürdürülecektir.

Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlarda ortak kriter ve standart oluşturularak kaynakların etkin kullanımının sağlanması amacıyla mevzuat hazırlık çalışmaları

yapılacaktır. Kamuya ait her türlü sosyal hizmet ve yardım programının düzenlenmesi, idaresi ve koordinasyonundan sorumlu kurumsal yapılanma çalışmaları tamamlanacaktır.

1.5. Sosyal Güvenlik Reformu

1999 yılında yapılan sosyal güvenlik reformu, sosyal sigorta programlarının mali sürdürülebilirliğinin sağlanmasını, uzun dönemli aktüeryal dengelerinin kurulmasını ve sosyal sigorta kuruluşlarının idari ve mali etkinliklerinin artırılmasını amaçlamıştır. Ancak, 2001 ekonomik krizi işsizlik ve kayıt dışı ekonomiyi artırmış, prim tahsilat oranını düşürmüştür. Ayrıca, sağlık harcamalarında ve primlerden bağımsız olarak yapılan emekli aylığı ödemelerinde yüksek oranlı artışlar meydana gelmiş, tüm bu gelişmeler sonucunda reform ile öngörülen etkiler istenen seviyede gerçekleşmemiştir. Bu çerçevede, 2000 yılında yüzde 98 olan prim gelirlerinin sigorta giderlerini karşılama oranı, 2003 yılında yüzde 84'e kadar gerilemiştir. Yine, bir emekliyi kaç çalışanın finanse ettiğini gösteren aktif-pasif oranı da 2000 yılındaki 2,0 seviyesinden 2003 yılında 1,77 seviyesine inmiştir.⁹⁰

Sosyal Güvenlik reformunun hayata geçmesi ile, temel amaç olan yoksulluğun önlenmesi, tüm nüfusa eşit ve adil sağlık hizmeti sağlanması, norm ve standart birliği olan tek bir emeklilik sisteminin oluşturulması hedeflenmektedir. Bunu için emeklilik yaşı yeniden yükseltiliyor, yoksulların sağlık hizmeti için kökten çözümler getiriliyor. Henüz tasarım aşamasında olan reform, emeklilik, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin tek çatı altında toplanmasını öngörüyor. Reformun, tek çatı emeklilik sistemi, genel sağlık sigortası, sosyal koruma ve hizmetler ile bunları birleştiren bir kurumdan oluşan dört önemli ayağı olacak. Reformla oluşacak yeni yapıya ise sosyal koruma sistemi adı verilecek. Sistemin temel amaçlarından biri, nüfusun tamamının sosyal koruma kapsamına alınması olacaktır. Tasarı, sosyal yardım ve hizmetler konusunda da şunları içeriyor:⁹¹

- Dağınık olan sosyal yardım ve sosyal hizmet kurumları birleştirilecek. Tüm muhtaç kesimlerin hizmetlerden yararlanması sağlanacak.

⁹⁰ _____, *2005 Yılı Programı*, http://www.alomalive.com/2005_yili_programi.htm, s.60.

⁹¹ *Akşam, Reform 5 Yıl Dayanamadı*, 30.07.2004.

- Yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını minimum düzeyde sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere nakdi destek sağlanacak.
- Amaç dışı kullanımın önüne geçilmesi için ortak ulusal veri bankası oluşturulacak. Böylece, muhtaçlık durumu tespit edilecek. Sunulan yardımlar kayıt altına alınacak.
- Yoksulluğun ortadan kaldırılması için birey ve ailelerin güçlendirilmesi amacıyla projeler geliştirilecek.
- Yapılacak yardımlar düzenli aralıklarla denetlenecek. Yoksulların tespiti amacıyla yapılan yoksulluk testi sonuçlarına göre yardımlar uygun kişilere yapılacaktır.
- Yoksulluk testi sonucunda yaşamlarını minimum düzeyde sürdürmekte güçlük çektiği belirlenene aileler, 'aile ödeneği'nden yararlanacak. Bu yardımın şartlarından birisi de çocukların okutulması olduğu için ailelerin çocuklarını sokakta çalıştırmaları ve dilendirmeleri önlenmiş olacak.
- Yaşlı ve özürlü aylıkları, gerçek sahiplerine ulaştırılacaktır.
- Yoksulluk sınırında olan çocuksuz ailelere, hamile kadınlara ve evsizlere, 'muhtaçlık ödeneği' adı altında ödeme yapılacaktır.

Sosyal güvenlik reformu çalışmalarının en önemli nedenlerinden birisi, Türkiye'deki genç nüfus yapısıdır. 2030-2040 yıllarında Türkiye'nin ağır bir yaşlanma riskiyle karşı karşıya kalacağı tahmin edilmektedir. Mevcut sistemin yoksulluğu gideremediği açıktır. 2005 yılı bütçesinde sosyal güvenlik kurumlarının açığı 22 milyar YTL olarak öngörüldü. Ancak, nüfusun en yoksul kesimlerini oluşturan yevmiyeli tarım işçileri ile kırsaldaki aileler bundan pay alamayacaklardır.⁹²

"Sosyal güvenlik Reformu" çalışmaları çerçevesinde yoksul ve bakıma muhtaç kimselerin "kişisel yaşam düzeyi", "aile yaşam düzeyi" ve "asgari yaşam düzeyi" tespit edilerek primsiz ödeme ve sosyal yardım imkanı sağlanacaktır. Primsiz ödemeler, Hazine Müsteşarlığı'nca karşılanacaktır.

⁹² Milliyet, *Sosyal Güvenlik Reformu*, 19.01.2005.

Yoksullara yönelik sosyal yardım ödemelerine ilişkin, Primsiz Ödemeler Yasa Taslağı'na göre ödeme miktarının belirlenmesinde, 'kişisel yaşam düzeyi', 'ailce yaşam düzeyi' ve 'asgari yaşam düzeyi' dikkate alınacaktır. Hesaplamayı Asgari Yaşam Düzeyi Tespit Komisyonu yapacaktır. Kişisel yaşam düzeyi asgari ücretin üçte birinden az olan kişiler, vatansızlar ve sığınmacılar, yaşlı ve özürli aylığı alanlar, şeref aylığı bağlananlar, Vatani Hizmet Tertibi Aylığının Bağlanması, Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması'na ilişkin kanunlara göre aylık alanlar ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler yararlanabileceklerdir. Ödemeler üç grupta olacaktır:

Aile Ödeneği: Sokakta yaşayan veya fiziksel, cinsel istismara uğrayan, madde bağımlısı, fuhuş ve dilencilik gibi sosyal tehlikelere karşı savunmasız bırakılan çocukları olan muhtaç aileler.

Yaşlı Aylığı: 65 yaşını doldurmuş, çıkarılacak "Emeklilik Sigortası Kanunu" hükümlerine göre bir gelir yada aylık alamayan, nafaka bağlanmayan veya bağlanması mümkün olmayan, devamlı gelire sahip bulunmayanlar.

Özürli Aylığı: Malul sayılmayı gerektirecek düzeyde özürlü olanlar.

Bu konularda ileride değinileceği için burada ele alınmamaktadır.

Zihinsel, bedensel, fonksiyonel veya ruhsal özürlü bulunan çocuklardan, eğitim ve rehabilitasyon sonucunda sakatlık derecesinde azalma ihtimali olan veya sakatlık derecesinin artmasına engel olması mümkün görülen çocuklar faydalandırılacaktır.

Sosyal Güvenlik sistemi sürekli açık veriyor. 1999'da yapılan reforma rağmen, yeni düzenlemelere ihtiyaç duyuluyor. Sisteme 2004 yılı için milli gelirin yüzde 12'si kadar, yani yaklaşık 50 milyar YTL harcanması öngörüldü. Bu kadar transfer harcamasına rağmen sistem yoksulluğa karşı koruma amacını yerine getiremiyor. Gelecekte açıkların daha da artması bekleniyor ve bu da toplumsal barışı tehdit etmektedir. Reformun 2007 yılı sonuna kadar yeni kurumsal yapının tamamlanmasıyla beraber reformun tam anlamıyla uygulamaya geçmesi planlanmaktadır.

Sosyal güvenlik taslağına göre, nüfusun tümü Genel Sağlık Sigortası (GSS) kapsamına alınacaktır. Bu çerçevede, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından, Türkiye’de 1 yıldan fazla kesintisiz olarak ikamet edecekler de sigortalı sayılacaktır. Sigortalının ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri için en az 90 gün prim ödemiş olması ve tedavi sırasında kimlik veya yerine geçen belgelerden birini göstermesi gerekecek. Hekim ve diş hekimi muayenesi, ayakta tedavide verilen ilaçlar ile ortez, protez, iyileştirme araç ve gereçleri için katılım payı alınacaktır. Ancak katılım payı, net asgari ücreti geçmeyecektir.

Genel Sağlık sigortası için alınacak prim oranı, prime esas kazancın yüzde 12,5’i tutarında olacak ve bunun yüzde 5’i çalışan, yüzde 7,5’i ise işveren hissesi olacaktır. Yeşil Kart sahipleri, kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren otomatikman kanun hükümlerinden yararlanacaktır. Yeşil Kart sahiplerinin primlerini Maliye Bakanlığı ödeyecek, emeklilerden prim alınmayacaktır.⁹³

Genel Sağlık Sigortası Kanun tasarısına göre bütün vatandaşlar yasayla birlikte sağlık sigortasına kavuşacaktır. Aslında, herkesin sağlık sigortasının bulunması, sağlık hakkının temel bir hak olarak kabulünün ve uluslararası sözleşmelerden, Anayasa’dan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesinin bir gereğidir. Ne var ki, sağlık temel bir hak olarak sayılmasına rağmen, yasa tasarısı sağlık hizmetine herkesin eşit ve ücretsiz ulaşmasını öngörmüyor.⁹⁴

Her ne kadar, kamu sigortası olarak düşünüldüğü ileri sürülse de, Genel Sağlık Sigortası’nda kamunun rolü, prim toplama, sunulacak hizmetlere ilişkin kriterler belirleme ve denetimle sınırlı tutulmuştur. Finansmanı ve hizmet sunumu birbirinden ayrılan sistemde GSS sağlık hizmeti üretmeyip, satın alacaktır.

Özel sektörün elinde biçimlenecek sistemde ister istemez piyasa kuralları işleyecek, rekabet belirleyici faktör olan kar, temel amaç haline gelecektir. Dolayısıyla karın, paranın egemen olacağı GSS’nin herkesi kapsamaması demek, herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi yada aynı düzeyde yararlanabilmesi

⁹³ Olay, *Sosyal Güvenlikte Tek Çatıya Doğru*, 25.12.2004.

⁹⁴ Radikal, *Sağlıksız Bir Sosyal Reform*, 19.04.2005.

anlamına gelmeyecektir. Yasa tasarısında yer alan bazı maddelere göre, sağlık hizmetinden yararlanmak için konulan koşulların bir tür kısıtlama, daraltma anlamına geldiği göze çarpmaktadır. Tasarıya göre, parası olmayan sağlık hizmetinden yararlanamayacak. Herkesin prim ödeyeceği, ödeyemeyecek durumda olanların primlerinin ise devlet tarafından ödeneceği GSS'de sağlık hizmetinden yararlanmak için ayrıca katılım payı vermek gerekecek.

Yine tasarıya göre, yoksul olduğu için primi devlete tarafından vatandaşlar da sağlık hizmetinden yararlanmak için katılım payı ödeyecektir. Aksi takdirde sağlık hizmetinden yararlanamayacaktır. Katılım payı, GSS bünyesinde verilecek sağlık hizmetlerinin paralı hale getirilmesinin birinci adımıdır. Tasarının 15. maddesinde katılım payının 'gereksiz kullanımı caydırma' gibi, inandırıcılıktan uzak bir gerekçeye dayandırılması da, bu kanıyı güçlendirmektedir.

Bütün vatandaşları kapsayacağı söylenen GSS'den yararlanma, tasarının 14. maddesinde SSK'daki mevcut durum gibi, 1 yıl içinde 90 gün prim ödeme zorunluluğuna bağlanmıştır. SSK'da da pek çok sıkıntıya yol açan bu düzenlemeye göre hastalanan birinin hastalandığı tarihten önceki bir yıl içinde, 90 günlük primi yoksa, Genel Sağlık Sigortası'ndan yararlanamayacaktır.

2005 yılında, sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 39,4 katrilyon TL, toplam giderlerinin 57,5 katrilyon TL ve gelir gider farkının 18,1 katrilyon TL olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 8,2, giderlerin yüzde 12 ve açığın yüzde 3,8 olması hedeflenmiştir. 2005 yılında gelir gider açığının GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre yüzde 0,1 oranında artmasında sağlık harcamalarındaki düşüşe rağmen son iki yıldır yüksek oranda artırılan emekli aylıklarında öngörülen reel artış etkili olacaktır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının 2005 yılında beklenen gelirleri Tablo.3.3'de görülmektedir.

Sosyal güvenlik hizmetleri bazında yoksulluk kavramını ele aldığımızda; sosyal güvenlik hizmetlerinin genişliği, gelir dağılımı ve yoksulluk analizinde önemli bir unsurdur. İlk göze çarpan nokta, tarımda çalışanların yüzde 9,96'sının aktif sigortalı olmasıdır, tarım dışında ise bu oran yüzde 82,21'dir. Sosyal güvenlik ağı içindeki pasif sigortalıların tarımdaki toplam nüfusa oranı yüzde 3,4, aktif ve pasif

toplamının tarım nüfusuna oranı ise yüzde 39,78'dir. Aynı oranlar tarım dışı kesimde yüzde 37,84 ve yüzde 98,7'dir. Tarımda sigortalı çalışanların oranının çok düşük olması, fakat aile fertlerinin dahil olduğu oranın yüksek olması, kırsal kent geçişkenliğinden kaynaklanmaktadır. Yani kentte çalışıp ailesi kırsal olanlar, sosyal güvenlik şemsiyesinde tarım kısmında gözükmektedir.

Tablo.3.3: Sosyal Güvenlik (Katrilyon TL) (2005)

Sosyal güvenlik kur açığı	18,1
Sos. Güv. Kuruluş Bütçe Transferi	21,5
Emekli Sandığı	8,9
SSK	6,6
Bağ-Kur	6
İşsizlik Sigortası Fonu varlığı	18,7

Kaynak: Sabah Gazetesi 01.11.2004

Sosyal güvenlikteki bu olumsuz durum, diğer sosyal değişkenlerde de görülmektedir. Bu olumsuz durum, uluslararası ölçekte karşılaştırma yapılarak, daha açık görülebilir. Gelir dağılımı görece olumlu gelişmiş ülkelerle, bizim gibi gelir dağılımı bozuk ülkeler arasında bazı sosyal değişkenlerin seviyelerine göre yapılacak karşılaştırma, aynı zamanda, yoksulluğun profili için de bazı ipuçları verecektir. Sağlık harcamalarının GSMH'ya oranı, 1986 yılı için gelişmiş ülkelerde ortalama yüzde 4,7, az gelişmiş ülkelerde yüzde 1,4,⁹⁵ Türkiye'de 1989 yılı için yüzde 3,4'tür.⁹⁶ 1995 yılı itibarı ile bu oran yüzde 3,99'dur.⁹⁷ Eğitim harcamaları açısından ise oran, yukarıdaki sırayla yüzde 5,2, yüzde 3,9 ve yüzde 2,1'dir.⁹⁸ Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sürecindeki bir başka engel ise, askeri harcamaları ile sosyal harcamaları arasındaki orandır. Askeri harcamaların, eğitim ve sağlık harcamaları toplamına oranı, gelişmiş ülkelerde yüzde 55 iken, gelişmekte olan ülkelerde yüzde 104 ve Türkiye'de yüzde 188'dir.⁹⁹

Sosyal güvenlik kuruluşları, özellikle, alt gelir grubuna yapılacak sağlık harcamalarında önemli bir araçtır. 1991'de, sağlık harcamalarının yüzde 63,2'sinin kamuca gerçekleştirilmesi ve nüfusun yüzde 55,87'sinin sosyal güvenlik kuruluşları

⁹⁵ Human Development Report, 1990

⁹⁶ DPT, 1996 Yılı Program Destek Çalışmaları

⁹⁷ A.g.e.

⁹⁸ Human Development Report, 1990

⁹⁹ A.g.e.

aracılığıyla sağlık hizmetlerine ulaşması bu olguyu desteklemektedir.¹⁰⁰ Dolayısıyla, sosyal güvenlik şemsiyesinin genişletilmesi ve bu çerçevede sağlık hizmetlerinin artırılması, çalışan kesime ve/veya alt gelir grubuna yapılan direkt transfer olacaktır. Sağlık hizmetlerinin yoksul kitlelere ulaştırılmasında, diğer yardım kuruluşlarının yanında sosyal güvenlik kuruluşlarının etkinlik alanının genişletilerek bu kitleyi kapsamaya gerekmektedir. Yoksulluğu giderici politikalar olan İşsizlik ve Genel Sağlık Sigortası gibi uygulamalarda sosyal güvenlik kuruluşları temel unsurlardır.

Sosyal güvenlik harcamalarının, GSYİH içindeki oranına bakıldığında, Türkiye’de önemli sorunlar görülmektedir. Türkiye ile AB ortalaması arasında 5 kat fark vardır. Bu fark, açıktır ki: Türkiye’deki, örgütsüz işgücü piyasasının yaygınlığından kaynaklanmaktadır. Sosyal güvenlik konusunda bir diğer dikkat çekici nokta emeklilerin durumudur. Yukarıda belirtilen maaş seviyeleri, bu grubu yoksulluk açısından değerlendirmeye sokmaktadır. Türkiye’de yaklaşık 4 milyon emekli olduğu görülmektedir. 1990 nüfus sayımı’na göre bir işte çalışmayan emekli sayısı ise 1.3 milyondur. Bu durumda emeklilerin yüzde 67’si emeklilikten sonra çalışmaktadır. Her ne kadar, istatistik yıllarının farklı olması bu oranı yükseltse de, emekli maaş seviyelerinin geçinebilmek için emeklileri büyük bir oranda çalışmaya ittiği açıktır.

Sosyal güvenlik konusunda şu çıkarımlar yapılabilir:

a) Yoksulluğu giderici politikalar konusunda, tarımdaki yoksulluk oranının yüksekliği ve sosyal güvenlik ağının yetersizliği ilişkisi göz önüne alınmalıdır.

b) Kent nüfusunun neredeyse tamamının sosyal güvenlik ağı içinde olmasına rağmen, kentte yoksulluğun artması, sosyal güvenlik hizmetlerinin etkinliği ve verimliliğinin düşüklüğünü göstermektedir.

c) Yoksulluğun giderilmesi açısından, emeklilerin durumu, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve işgücünü piyasasının düzenlenmesinde sosyal güvenlik kuruluşları önemli rollere sahiptirler.

¹⁰⁰ DPT, 1992 Yılı Programı

1.6. İşsizlik Sigortası Fonu

2004 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSMH'nin yüzde 0,4'ü, faiz gelirinin ise GSMH'nin yüzde 0,7'si oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin, 2003 yılına göre yüzde 0,1'lik düşüşle GSMH'nin yüzde 1,1'i oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılının Mart ayında, sigortalılarına işsizlik aylığı ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan fonun, 2004 yılı toplam giderinin 239 trilyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2004 yılında toplam fon varlığının 13.521 trilyon TL ile GSMH'nin yüzde 3,2'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2001 yılında prime esas kazanç üzerinden işsizlik sigortasına katkı oranları, Kanunda öngörüldüğü şekilde, işveren için yüzde 3, sigortalı için yüzde 2 ve devlet katkısı yüzde 2 olarak uygulanırken 2002, 2003 ve 2004 yıllarında, istihdam maliyetini düşürmek amacıyla katkı oranları birer puan düşük uygulanmıştır. 21 Eylül 2004 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 5234 sayılı Kanun ile işsizlik sigortasına katkı oranları işveren için yüzde 2, sigortalı için yüzde 1 ve devlet katkısı yüzde 1 olarak değiştirilmiştir.

2005 yılında prim gelirinin 2.100 trilyon TL, faiz gelirinin 3.275 trilyon TL, toplam gelirin ise 5.414 trilyon TL ile GSMH'nin yüzde 1,1'i oranında gerçekleşmesi hedeflenmiştir. 2005 yılında sigorta giderlerinin 239 trilyon TL, toplam giderin ise sigorta giderlerinin yanı sıra sağlık giderleri, eğitim giderleri ve diğer giderlerle beraber 296 trilyon TL olacağı tahmin edilmektedir. Sonuçta, 2005 yılı toplam fon varlığının 18.639 trilyon TL ile GSMH'nin yüzde 3,9'u oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

İşsizlik Sigortası Fonunun yeni kurulmuş olması ve Fondan aylık ve yardım almaya hak kazanılan Mart 2002'den bu yana ekonomideki canlanmadan dolayı Fonun aylık ödediği kişi sayısı sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla 2004 yıl sonu itibarıyla toplam fon değeri önemli boyutlara ulaşacaktır. Önümüzdeki dönemlerde Fonun olgunluğa ulaşacağı, daha fazla kişinin aylık almaya hak kazanacağı ve ekonomide

oluşabilecek dalgalanmalar göz önüne alındığında, Fonda biriken bugünkü toplam fon varlığı gelecekteki ödemeleri finanse etmede önemli rol oynayacaktır.¹⁰¹

Bilindiği gibi, işsizlik sigortasından yararlanmanın ağır şartları nedeniyle pek çok çalışan, kendi isteği dışında işsiz kalmasına rağmen işsizlik sigortasından yararlanmamaktadır. Yasa tasarısına göre, işsiz kaldığı halde işsizlik sigortasından yararlanamayanların sağlık hizmetinden yararlanması da mümkün olamayacaktır. Ayrıca kayıt dışı istihdam edilenler yoksulluğunu belgeleyerek, priminin devlet tarafından ödenmesini sağlayamazsa, GSS'den yararlanamayacaktır. Yasa tasarısıyla tamamen kamusal bir hizmet olan koruyucu sağlık hizmeti de primli sisteme dahil ediliyor. Koruyucu sağlık hizmetlerinin GSS'ye bağlı aile hekimleri aracılığıyla yerine getirilmesi öngörülüyor.¹⁰²

Aslında Genel Sağlık Sigortası, bu açıdan işsizlik sigortasına benziyor. Yani, ülkede işsizlik sigortası var ama, yararlanma koşulları nedeniyle, prim ödeyenlerin bile çoğunun yararlanmadığı bir sistem olarak anılacaktır. Oysa sağlık, bütün vatandaşlar için bir haktır. Her vatandaş sağlık hizmetlerine eşit, kolay ve ücretsiz bir şekilde ulaşabilmelidir. Hükümet, sağlıkta gerçekten reform yapmayı düşünüyorsa, öncelikle sağlığın, sosyal güvenliğin temel bir insani hak olduğunu, temel insan haklarının parasal egemenliğine, piyasaya terk edilmeyeceğini kabul etmek zorundadır. Bu konuda bilim adamlarına, meslek örgütlerine ve sendikalara kulak vermelidirler.

1.6.1. İşsizlik Sigortası Kanunu (Versus Speenhamland'ın Yoksullar Kanunu)

Türkiye'de uzun yıllar sözü edilmesine rağmen, işsizlik sigortasına yönelik yasal düzenleme nihayet 4447 sayılı yasa ile yapılmış, 8.9.1999 tarihinde de Resmi Gazete'de yayınlanmış, 1.6.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak bu yasal düzenlemenin "işsizlik sigortası" sıfatını hak edip etmediği ise tartışılması gereken önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır. Yasadaki işsizlik ödeneğine ilişkin düzenleme 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başı İngiltere'sinde uygulanan ve

¹⁰¹ _____, *2005 Yılı Programı*, http://www.alomaliye.com/2005_yili_programi.htm, ss.63-64.

¹⁰² Radikal, *Sağlıksız Bir Sosyal Reform*, 19.04.2005.

"yaşam hakkını" sağlamaya yönelik Speenhamland'ın Yoksullar Kanunu'ndaki (SYK) yaklaşımın izlerini taşımaktadır. Bu nedenle, İşsizlik Sigortası Kanunu'na (İSK) Yoksullar Kanunu demekle bir sakınca olmasa gerek.

Speenhamland Yoksullar Yasası, 6 Mayıs 1795'te düzenlendi. Büyük bir bunalımın yaşandığı bu dönemde, Newsbury yakınındaki Speenhamland'de Pelikan Hanı'nda toplanan Berkshire yargıçları, yoksullara kazançlarından bağımsız olarak belirli bir asgari gelir sağlanması için, ekme fiyatlarına göre ücretlerin desteklenmesine karar verdiler. Yargıçların ünlü önerisi şöyleydi: Belirli nitelikteki bir galonluk bir somun ekmeğin 1 şilin olduğu durumda, her yoksul ve emekçi geçimi için haftada 3 şilin, karısının ve diğer aile bireylerinin geçimi için de 1 şilin 6 peni alacaktır. Bu, ya kendisinin veya ailesinin emeğiyle, yada bu amaçla konulan vergi gelirleriyle sağlanacaktır". Bu yasa, yoksullara yaşama hakkı tanıma amacı gütsede gerçekte yoksullar için bir ölüm tuzağına dönüşmüştü

İSK'nın işsizlik ödeneğinin de asgari ücret alırken (182 milyon TL) işsiz kalanlar için asgari ücretinin yüzde ellisi kadar olacağı (91 milyon TL) düşünüldüğünde benzetmenin yersiz olmadığı anlaşılacaktır. İşsizlik ödeneğinin en üst sınırı ise o günkü asgari ücrettir, yani bugün için 182 milyon TL'dir! Bu kadar düşük ödenek alan işsizden ek gelir getirici başka bir işte ücretli olarak çalışmaması da istenmektedir. Ters durumda, bu ödenek kesilecektir.

İşsizlik sigortasının temel felsefesinde Speenhamland Yoksullar Yasası'nın yaşam hakkı tanımayı amaçlayan yardım düşüncesi değil, tersine işsizlik riski ile karşı karşıya kalarak uğranılan gelir kaybının doğuracağı sakıncaların ortadan kaldırılması amacı yatmaktadır. Böylece, işsiz kalanlara işsizlik ödeneği aracılığı ile bir ekonomik güvence sağlanmaya çalışılır. Bu ödeneğin düzeyi ise işsizlik sigortasının felsefesine bağlı olarak değişir. Talebi canlı tutma isteği taşıyan uygulamalarda ödenek yüksek iken, çalışmayı teşvik eden yaklaşımlarda ödenek düşüktür. Türkiye'deki düzenlemenin, bu iki yaklaşımın da ötesinde bir "yaşam hakkı tanıyan sosyal yardım" özelliği taşıdığını söylemek daha doğru bir değerlendirme olacaktır. Bu "işsizlik ödeneği" adı altındaki yardımın süresinin çok kısa tutulması ise bir başka kısıtlayıcı düzenleme olarak, sosyal yardımı da anlamsız kılmaktadır.

Çalışmamayı teşvik edeceği kaygısı ile uzun süreli bir ödemedan kaçınan İSK'daki düzenlemeye göre gerekli koşullara sahip olan bir işçi en çok 300 günlük ödenek alabilecektir. Yani kısacası, en çok bir yıl ödenek alabilecektir.

İSK'yı hazırlayanlar ILO'nun işsizlik sigortası ile ilgili olan 44, 168 ve 102 sayılı sözleşmelerinden yararlanmışlar, ILO normlarının alt sınırına yakın düzenlemeler yapmışlardır. Örneğin ILO'nun 168 sayılı sözleşmesi ödenek miktarını yüzde 45'ten az olmayacak şekilde düzenlemişken, İSK da bu oran yüzde 50 olarak benimsenmiştir. Oranın bu kadar düşük tutulmasının arkasındaki gerekçe ise emek piyasasına yönelik kaygıdır. İSK'yı hazırlayanlardan biri olan Kenar'a göre (2000: 58) "işsizlik ödeneği işsizliği teşvik eder, işsizlik süresini uzatır. Çünkü, insanın çalışmadan para alması, onun tekrar işe girmesini önler. (...) Yasa'da işsizlik sigortası uygulamasının Türkiye'de istihdam yapısını olumsuz etkilememesi, bilakis olumlu; hangi yönlerde olumlu etkileyeceği düşünüldü ve ona göre hazırlandı." Düşünce bu olunca, "işsizlik sigortasının işsizliği teşvik etmemesi esası" benimsendi. "Çünkü asıl olan, işsize uzun süre ve cömert para vermek değil, işsize bir an önce tekrar iş kazandırmak" yaklaşımıdır.¹⁰³ Bu yaklaşımda, işsizlik sigortasının durgunluk dönemlerinde talep ayarlayıcı bir unsur olarak değerlendirildiğini ileri sürmek zor. Zaten, N. Kenar da "iktisaden böyle bir sigorta konumunun olması yararlıdır" derken, zımni olarak böyle bir amacın taşınmadığını, ancak mevcut düzenlemenin biraz böyle işlev üstleneceğini de dile getiriyor.

Bu sosyal yardım niteliği taşıyan işsizlik ödeneği aslında işçiden sigorta primi adı altında alınan pay işçinin ödenmemiş ücretinin bir parçasıdır; Mandel'in (1991) ifadesi ile işçinin "el konulan ücretidir".¹⁰⁴ İSK'daki düzenlemeye göre sigortalı işçinin aylık brüt kazancı üstünden yüzde iki sigortalı işçi, yüzde üç işveren, yüzde iki devlet prim ödeyecektir. Kesintilerin oranının büyüklüğü ya da düşüklüğü aslında büyük önem taşımaktadır. İşsizlik ödeneğinin düzeyini de belirleyecek olan bu kesinti oranlarının yüksek olması ödeneğinde yüksek olmasını gerektirecektir. Bu durumda, işsiz kalanlar emek piyasasında yıkıcı bir rekabete yol açmazlar, ücretlerin

¹⁰³ _____, *Avrupa'da Sosyal Koruma "Değişim ve Sorunlar"*, ETUC-ETUI Konferansı, Türk Harb-İş 1998.

¹⁰⁴ Yüksel Akkaya, *İşsizlik Kanunu Versus Speenhamland'ın Yoksullar Kanunu*, Mersin Üniv., 2003, s.2.

düşürülmesi üzerinde baskı oluşturmazlar.¹⁰⁵ İSK'daki düzenlemeye bu açıdan bakıldığında ise primlerin ve buna bağlı olarak da işsizlik ödeneğinin düşük tutulduğu görülmektedir.

Kuşkusuz, İSK'nın tek olumsuz düzenlemesi işsizlik ödeneği değildir. Yasa hiç çalışmamış olanları kapsam dışında tuttuğu gibi, çalışanların tamamını kapsam içine almamıştır. Örneğin, memurlar, sözleşmeli personel, tarım işlerinde ve ev hizmetlerinde çalışanlar kapsam dışı bırakılmıştır. Kuşkusuz, kapsamdaki sınırlama sadece bunlardan ibaret değil. Bir de yasanın kapsamına girmekle birlikte İSK'dan yararlanamayanlar var. Prim esasına göre bir düzenlemeyi benimseyen yasa, işsizlik ödeneğine hak kazanmak için belli koşullar koymuştur. Bu koşulları içeren düzenlemeye göre, "hizmet akitlerinin sona ermesinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp sigorta primi" ödeyecek, ancak bu koşulun yanı sıra "işten ayrılmadan önceki son 120 gün içinde prim ödeyerek sürekli çalışmış" olacak. İş güvencesi sağladığı ileri sürülen son yasal düzenlemeye rağmen Türkiye'de işçilerin İSK'da belirtilen koşullara uyacak sürelerde çalışması az sayıdaki işçi için geçerlidir. Bunlar, kamu kesimindeki işçiler ile özel kesimde büyük işletmelerde çalışan işçilerdir. Yasa kapsamındaki işçilerin büyük çoğunluğu ise hem iş güvencesinden yoksun oldukları, hem de işverenlerin sigorta primlerini tam yatırmadıkları için İSK'dan yararlanma olanağından yoksun kalmaktadır. Böylece, İSK'nın kapsadığı işçi sayısı daha da azalmaktadır. Kapsamı daraltan düzenlemeler ne yazık ki bunlarla sınırlı değildir. İSK'dan yararlanabilmek için bir de hizmet akdinin feshi açısından koşul getirilmiştir. 1475 sayılı İş Kanunu'nun işverene bildirimsiz fesih hakkı veren 17/II. Maddesi nedeni ile işçi işten çıkarılmış ise İSK'dan yararlanamamaktadır. İş güvencesine yönelik son yasal düzenlemede de yine aynı madde nedeniyle işçi işten çıkarılmış ise işçi iş güvencesi ile ilgili haklardan yoksun kalmaktadır. Uygulamada işverene büyük kolaylık ve olanaklar sağlayan 17/II maddesi genellikle işverenlerce kötüye kullanılmıştır. İSK, İş Kanunu'nun 17/II maddesine yollama yaparak İSK'dan yararlanacak olan işçi sayısını dolaylı yoldan azaltarak, kapsamı daha da daraltmıştır.

¹⁰⁵ Yüksel Akkaya, a.g.e., s.2.

2. TÜRKİYE’DE ASGARI GELİR HAKKININ UYGULANABİLİRLİĞİ

2.1. Türkiye’de Asgari Gelir Hakkının Uygulanabilirliği

Devlet, bir toplumsal araç ve en kapsayıcı kurum olarak, günümüzde de varlığını doğuşundaki ana çizgileriyle sürdürmektedir. Devletler değişen insan emeğinin ürünleri üzerine kurulan hakimiyet biçimleridir.

Devletin üstlendiği görevler ve işlevler toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına ve bu süreçte ortaya çıkan eşitsizlik ve adaletsizliklerin giderilmesine odaklanmış ise, sosyal amaçlara sahip bir devlet söz konusu demektir. Diğer deyiş ile, toplumdaki ihtiyaçlar ile adalet ve eşitlik temelinde şekillenen bir devlet, sosyal devlettir. Buradan hareketle sosyal devlet, toplumdaki refah düzeyi açısından mevcut farklılıkları gidermeyi amaçlayan ve vatandaşların refah seviyeleri ve sosyal durumları ile ilgilenen devlettir.

Sosyal refah devletinin temelini bireyin, bir topluluğun ya da toplumun “tam” bir üyesi olması oluşturur ve bu anlamda sosyal haklar söz konusu üyeliğin korunması ve güçlendirilmesi için olması gereken haklardır. Bu bağlamda sosyal refah devletini şöyle tanımlayabiliriz: Ekonomik ve sosyal yaşamı yönlendirerek güçsüzleri koruyan, bilimin verilerine, çağın ve toplumsal gelişimin gereklerine uygun ileri bir toplumsal düzenleme ve yönetim ile toplumdaki sorunları gidermeye ve önlemeye çalışan, bu sorunlara karşı baskısı altında bulunan kişi ve grupları koruyan ve destekleyen devlet, sosyal refah devletidir.

Diğer yandan, refah iktisadı, piyasa aksaklıklarının varlığı tezini temel alır bu yüzden devletin müdahaleci rolünün incelenmesinde kavramsal bir çerçeve sunar. Piyasa aksaklıkları ise, aksak rekabet, dışsallıklar, kamu malları, yeniden dağıtım, tekeller, eksik piyasaların varlığı, eksik bilgi, işsizlik olarak sıralanabilir. Sözü edilen aksaklıklar devletin müdahalesini gerektirir.

Türkiye’de sosyal devlet ilkesinin anayasalarla desteklenmesine rağmen, uygulamada kısmi bir sosyal güvenlik sağlayan ve sosyal gelişmeyi sağlayacak

eğitim, sağlık, konut, beslenme, spor ve kültür gibi beşeri sermaye harcamalarının düşük seviyede kaldığı bir sosyal sistem hakim olmuştur. Bunun yanında geliştirelemeyen demokrasi anlayışı, sosyal gelişmenin sağlanamamasında önemli bir paya sahiptir.

Önümüzdeki dönemde en çarpıcı bir şekilde gündeme gelecek olan problem, sosyal güvenlik, sosyal dayanışma problemi olacaktır. Çünkü mevcut ekonomik gelişmeler istihdamı sürekli arttırmanın giderek daha da zorlaştığını göstermektedir. Aslında, birçok insan yeni üretimin dışında kalmaktadır ve sürekli olarak çalışabilen sayısı azalmaktadır. Üstelik, batıda bundan daha farklı olarak ölüm yaşı uzadıkça, emeklilik süreleri artmakta, toplumun beslemesi gereken emekli sayısı oranı gittikçe yükselmektedir. Bu yüzden, önümüzdeki yıllarda çalışabilenler ile çalışmayanlar arasındaki problem giderek daha da önem kazanacaktır. Yani önümüzdeki döneme bakıldığı zaman aslında en önemli çelişkiler, ideolojik yaklaşımlardan kaynaklanmayacak ya da az varlıklılarla çok varlıklı olanlar arasında, az kazananla çok kazanan arasında olmayacak; hiç kazanmayan yada hiç kazanma olanağı kalmayanlar ile biraz olsun kazanabilenler ve çok kazananlar arasındaki bir çelişki daha da kesinleşecektir.

Türkiye, 2004 yılında hem yüksek büyüme hem dövizdeki düşüşün etkisiyle 4.000 doları aşan kişi başına geliriyle dünya ülkeleri sıralamasında 69.tan 65.e yükseldi. Türkiye, satın alma gücü paritesine göre hesaplanan kişi başına gelirde ise 76.tan 74.e çıktı.

IMF verilerine göre, Türkiye 179 ülke arasında kişi başına düşen gelir açısından, cari kurlarla 4.251 dolara yükselen geliriyle 65. oldu. 2002'de 2.774 dolarla kişi başına gelirde 72. sırada yer alan Türkiye, 2003'te 3.452 dolarla 69'a kadar yükselmişti. Bu yıl ise kişi başına gelirin 4.744 dolara çıkacağı öngörüldü. Ancak 2006'da kişi başına gelirin 5.041 dolara çıkacağı tahmin edilen Türkiye'nin sıralamadaki yerinin değişmeyeceği hesaplandı.

Çeşitli büyüklüklerin kurlardaki değişimin etkisinden arındırmak için kullanılan satın alma gücü paritesine göre kişi başına gelir açısından Türkiye, 2 basamak yükseldi. IMF verilerine göre 2003'te 6.961 dolarlık kişi başına gelirle 76.

olan Türkiye, 2004'te 7.503 dolarla 74. sıraya çıktı. Türkiye, geçen yıl Maldivler ve Belize'yi geri bıraktı. IMF, Türkiye'nin kişi başına gelirinin 2005 yılında 7.958 dolara, 2006'da ise 8.393 dolara çıkmasını bekliyor. Ancak Kazakistan ve Türkmenistan'ın atağı yüzünden Türkiye'nin 76. sıraya inmesi öngörülüyor. Türkiye komşu ülkeler içinde sadece Azerbaycan, Ermenistan, Suriye, Gürcistan'ı geride bırakabildi.¹⁰⁶

Yine 2003 ve 2004 yıllarında, gerçekleşen yüksek büyüme oranlarına rağmen istihdamda beklenen artış sağlanamamıştır. İşgücü, 2003 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 0,7 oranında azalarak 23,6 milyona; istihdam ise, yaklaşık yüzde 1 oranında azalarak 21,1 milyona düşmüştür. İşsizlik oranı, yüzde 10,5'e yükselirken, eksik istihdam oranı yüzde 4,8 olmuştur. Böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı yüzde 15,3 olarak gerçekleşmiştir.

İşgücü, 2004 yılının ilk çeyreğinde ortalama olarak bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 1,6 oranında azalarak 22,7 milyona gerilemiş, ikinci çeyrekte ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,4 oranında artarak 24,5 milyona yükselmiştir.

İstihdam, 2004 yılının ilk çeyreğinde 2003 yılının aynı dönemine göre yaklaşık yüzde 1,7 oranında azalarak 19,9 milyona gerilemiş, ikinci çeyrekte ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,7 oranında artarak 22,2 milyona yükselmiştir.¹⁰⁷

2004 yılının ilk çeyreğinde işsizlik oranı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 12,4'e; eksik istihdam oranı ise, yüzde 5,2'ye yükselmiştir. 2004 yılının ikinci çeyreğinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre işsizlik oranı yüzde 9,3'e, eksik istihdam oranı da yüzde 4,1'e gerilemiştir. 2004 yılının ikinci çeyreğinde işgücüne katılma oranı yüzde 49,2'dir. Bu oran, erkeklerde yüzde 72,8, kadınlarda yüzde 26 olarak gerçekleşmiştir.

¹⁰⁶ Radikal, *Türkiye Kişi Başına Gelirde 65. Sırada*, 19.04.2005.

¹⁰⁷ _____, *2005 Yılı Programı*, http://www.alomaliye.com/2005_yili_programi.htm, s.156.

2004 yılının ikinci çeyreğinde kentsel işgücü, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,6, kentsel istihdam ise yüzde 4 oranında artmıştır. Kentsel kesimde işsizlik oranı 2003 yılının ikinci çeyreğinde, yüzde 13,2 iken, 2004 yılının aynı döneminde yüzde 12,8'e düşmüştür. Kentlerde gençler arasındaki işsizlik oranı, yüzde 23,2 olarak gerçekleşmiştir. Gençler arasındaki işsizlik azalmakla birlikte önemini korumaya devam etmektedir.

Tablo.3.4: Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+Yaş, Bin Kişi)			
	2000	2001	2002	2003
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	46 211	47 158	48 041	48 912
İşgücü	23 078	23 491	23 818	23 640
İstihdam	21 581	21 524	21 354	21 147
Tarım	7 769	8 089	7 458	7 165
Sanayi	3 811	3 774	3 954	3 846
Hizmetler	10 001	9 661	9 942	10 135
İşsiz	1 497	1 967	2 464	2 493
İşgücüne Katılma Oranı(%)	49,9	49,8	49,6	48,3
İstihdam Oranı(%)	46,7	45,6	44,4	43,2
İşsizlik Oranı(%)	6,5	8,4	10,3	10,5
Eksik İstihdam	1 591	1 405	1 297	1 143
Eksik İstihdam Oranı(%)	6,9	6,0	5,4	4,8
İşsizlik ve Eksik İstihdam				
Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (%)	13,4	14,4	15,7	15,3

Kaynak: 2005 Yılı Programı, http://www.alomaliye.com/2005_yili_programi.htm, s.156.

Kırsal kesimde 2003 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 6,5 olan işsizlik oranı, 2004 yılında yüzde 4,9'a düşmüştür. 2004 yılının ikinci çeyreğinde kentlerde işgücüne katılma oranı, erkeklerde yüzde 70,5, kadınlarda yüzde 17,5 iken, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 76,6, kadınlarda ise yüzde 39,1 olmuştur.

Yatırımların artırılması ve istikrarlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi suretiyle istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması temel amaçtır. Özellikle gençlere, kadınlara ve özürülere yönelik olmak üzere işsizliği önleyici aktif istihdam politikaları uygulanacaktır.

İstihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması bakımından önem taşıyan KOBİ'lerin istihdam sağlama potansiyellerinden azami ölçüde yararlanılacaktır. Daha fazla üretim ve istihdam oluşturulması için yerel potansiyeller harekete geçirilecektir. Tarım sektöründeki ücretsiz aile işçilerine yönelik istihdam sağlayıcı ve katma değer sağlayıcı projeler geliştirilecektir.

2.2. Asgari Gelirin Uygulanmasına Yönelik Öneriler

Asgari gelir hakkını, sosyal refah devletinin bir gereği olarak toplumu oluşturan her bireye, sosyo ekonomik statüsü dikkate alınmaksızın yani bireyin üretici, tüketici, zengin, fakir, bürokrat, avukat, işportacı olmasına bakılmaksızın belli bir miktar gelir ödenmesi olarak tanımladık.

Bu hak, uygulanabilirliği sonucunda bireyler üzerinde oluşturacağı özgüven duygusu ile onların geleceğe daha umutla bakmasını sağlayacak ve aynı zamanda ekonomik anlamda kalkınmanın da motor gücü olabilecektir. Çünkü bir ülkede milli gelir artmasa bile gelir dağılımını iyileştirerek de belirli ölçüde refah artışı sağlanabilmektedir.¹⁰⁸

Bunun için bir kaynak ve kullanım ilişkisi söz konusu olmaktadır: Asgari gelirin ne kadar olacağı ve bunun kaynaklarının nasıl tespit edileceği devlet dışında oluşmuş toplumun kendisinin belirlediği öneri kurullarında şekillenebilir. Bunun mekanizmaları elbette bölüşüm mekanizmalarıdır. Fakat bunun için mutlaka kişilerin gelir vergisinin, KDV'nin arttırılması gerekmez. İnsanlar giderek daha az direkt üretime katıldıkları için gelirleri değil de, daha fazla üretken sermayenin artı değeri vergilendirilebilir. Vergi matrahları sermaye yatırımları üzerine oturabilir.

Diğer bir gelir kaynağı azami gelir üstündeki kısma konulacak vergidir. Bunu ilk formüle eden Amerikalı İktisatçı Mead'dır. Mead'in argümanlarından bir tanesi, belli bir seviyeden sonraki gelir bir şahsa atfedilmez ve bu aşamadan sonra gelir yüzde100 vergilendirilmelidir.

Bu yolla oluşturulacak kaynaklar iki şekilde toplumun tüm üyelerine dağıtılabilir. Bunlardan birincisi, altın esasına göre ikincisi ise, döviz esasına göre dağıtım şekilleridir. Bunun maliyetini hesaplama konusunda ise ülkemizin nüfusuna ihtiyacımız olacaktır. Türkiye'de en son yapılan 2000 nüfus sayımına göre nüfusumuz 67.804.807 olarak hesaplanmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Aslan EREN, *Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunları*, 5. Baskı, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla, 2002, s.55.

¹⁰⁹ Aslan EREN, a.g.e., s.1.

Altın esasına göre her birey için, dört ayda bir olmak üzere yılda üç altın (ata lira) verildiği düşünülürken, bunun nüfusla çarpılması sonucu $(67.804.807 \times (3 \times 112.000.000))=22.782.415.152.000.000$ ortaya çıkan maliyet yaklaşık olarak 23 katrilyon lira düzeyindedir. Yılda, bütçeye göre yüzde 55'ler düzeyinde borç faizi ödenen ülkemizde, belli bir refah artışının, kişisel özgüven ve hemen akabinde toplumsal güvenin, sosyal, ekonomik ve siyasal istikrarın sağlanmasının maliyeti altın yaklaşımına göre 23 katrilyon liradır. Bu rakam ise, yukarıda belirtilen kaynaklar sayesinde rahatlıkla sağlanabilecektir.

Diğer yaklaşıma göre ise, yine 67 milyon olan ülke insanımıza günde bir dolar verildiği düşünülürken bu ayda 30 ve yılda 360 dolar yapmaktadır. Kişi başına 360 dolar ülkemiz nüfusu ile çarpıldığında $(360 \text{ dolar} \times 67.804.807 = 24.409.730.520 \text{ dolar})$ 25 milyar dolar gibi rakam ortaya çıkar. Bu ise bir önceki yaklaşıma göre günümüz kurlarından hesaplandığında biraz daha maliyetli olacaktır. Ancak, etkileri ortak olacaktır.

SONUÇ

Asgari ücretin ekonomik ve sosyal açıdan doğrudan ve dolaylı birçok etkisi vardır. Cari ücretler üzerinde, ekonomik büyüme üzerinde, istihdam üzerinde ve gelir dağılımı üzerinde etkili olan asgari ücret bu nedenle çok önemli bir iktisadi politika aracıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) sözleşmeleri ve Avrupa Sosyal Düzenlemeler konunun uluslararası boyut ve önemini göstermektedir. Türkiye ve benzeri gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışına bağlı işgücü arzının fazlalığı başta olmak üzere demografik bazı özellikler asgari ücretlerin önemini gelişmiş ülkelere kıyasla daha da artırmaktadır. Asgari ücretler Türkiye’de işçi-işveren-hükümet temsilcilerinden oluşan üçlü bir komisyon tarafından belirlenmektedir. Asgari Ücret Tespit Komisyonu’nun ülkemizde kronikleşen enflasyon nedeniyle hızla erozyona uğrayan asgari ücretleri yeniden tespit etme zorunluluğu duymasından kaynaklanmıştır.

Asgari ücretlerin kendinden beklenen fonksiyonu yerine getirememesi ülkemizdeki enflasyon sorunuyla birinci dereceden ilişkilidir. Enflasyon tek rakamlı hanelere indirilemediği sürece asgari ücretler uygulamaya girdikten bir süre sonra erozyona uğrayarak yetersiz kalacaktır. Çünkü asgari ücretlerin yeniden tespiti öncelikle enflasyonu düşürmek için değil geniş bir çalışanlar kesimini enflasyona karşı korumak amacıyla yapılmaktadır.

Asgari gelir kavramı ile ilgili en önemli eksiklik kişilerin çalışıp çalışmaması, işsiz olup olmaması göz önüne alınmaksızın, aile faktörü ile ele alınarak gelirin dağıtılması belirlenmesidir. Bu kişilerin tespitinin sağlıklı yapılması ve herkese eşit bir gelir hakkının sağlanması temel hedeftir. Bu anlamda, devlet olarak bu kişilerin de tespitinin yapılması gerekmektedir.

Göze çarpan ikinci önemli eksiklik ise belirlenen asgari ücretin net olarak ödenmemesidir. Asgari ücret hesaplamalarında perakende fiyatlar kullanılmakta, daha sonra tespit edilen asgari ücret rakamından gelir vergisi, sigorta işçi payı ve zorunlu tasarruf kesintileri yapılmaktadır. Belirlenen yüzde 35’i bu kesintilere

gitmekte, geri kalanı işçiye ödenmektedir. Bu nedenle en az geçim indirimi asgari ücret düzeyine çıkartılmalıdır.

Düzeltilmesi gereken üçüncü bir aksaklık, sosyal güvenlik sistemimizle ilgilidir. SSK tarafından uygulanan sigorta primine esas ücretlerin alt sınırının asgari ücret düzeyinde olması gerekirken söz konusu sınır bazen asgari ücretin üzerine çıkartılmakta ve aradaki farkın tümü işverenlere ödettilmektedirler. Bir başka ifadeyle işverenler fiilen ödemedikleri bir ücret için SSK'ya prim ödemektedirler. Bu husus işletmelerin rekabet gücünü azaltmaktadır.

Üzerinde durulması gereken son bir husus ise toplu iş sözleşmesi uygulayan işyerlerinde, devlet memurlarının asgari ücrete esas maaş paralelinde ikramiye, yakacak, izin ve bayram harçlıkları gibi devamlılık arz eden nakdi ödemelerin dikkate alınmaları gereğidir. Böylece ücret anlayışında tek ölçü kullanılarak memur-işçi asgari ücretlerinin tamamında eşitlik sağlanabilecektir. Bu eşitliğin sağlanması işçilere yapılan her türlü nakdi ödemeyi ücret olarak tanımlayan 1475 sayılı İş Kanunu hükümlerine ve Gelir Vergisi Kanunundaki ücret tanımına uygun olacaktır.

Sonuç olarak birey; liberalizmin tarif ettiği gibi, tek insan anlamında değil tersine birey toplumsallaşmış insan, ama toplumsallaşmayı içselleştirmiş insan olabilir. Bu insanın çalışma özgürlüğü temel bir haktır. Ama aynı zamanda az çalışma ya da belki belirli bir süre için çalışmama özgürlüğünün de olması gerekir. Yani insanların somut durumlarının, somut ihtiyaçlarının göz önüne alınabildiği bir toplumsal sistem olmalıdır. Bu sistemde boş zaman özgürlüğünün de garanti altına alınması gerekir. Aynı zamanda bu özgürlüklerin lafta kalmaması, soyut olmaması için toplumun bireylere koşulsuz asgari gelir hakkı tanınması gerekir.

Bu haklar, özgürlüklerin gerçekten çoğul olduğu ve politikanın sadece bir tek egemen modele göre belirlenmediğini, dışarıda kalanları, kenarda kalanları, aşağıda kalanları dikkate alan bir vatandaşlık modelinin var olduğu ve aynı zamanda da kamusal yararın, topluluk yararının bireyler tarafından da dikkate alınarak farklılığın vurgulandığı bir demokrasi anlayışıyla gerçekleştirilebilir.

Gelişmiş ülkelerin de duyarsız kalamayacağı bir boyuta varan yoksulluk olgusu, toplumsal gelişimde bütüncül bir hareketin, belki de yeniden kalkınma hamlesinin gerekliliğini insanlığa hatırlatmaktadır.

Tarihî açıdan bakıldığında Türkiye, uygarlığa hep katkıları olan farklı kültürlerden insanların yaşamış olduğu topraklar üzerinde kurulmuş bir ülkedir. Tarihin getirdiği bu onurlu kimlik, bugün "az gelişmiş", "yoksul" gibi nitelendirmelerle karşı karşıya kalabilmektedir. Burukluk verici bir tablo ortada olmasına rağmen, Türkiye, bu tabloyu değiştirebilecek potansiyeli her zaman taşımaktadır.

Dışa açıklığının kazandıracığı olumlu yanları da olacaktır. Ancak, öncelikle kendi iç dinamikleri ekseninde geliştireceği politikalarla Türkiye, kalkınma sürecini etkin işletecek, yoksulluk belirtilerinden kurtulacaktır. Çünkü, Türkiye, "Evrım Kuramı"nın gereğini sağlayabilecek güce sahiptir. Fakat, gelişmesini, "doğal seçme" ilkesinin çatışma tutumunu dışlayarak gerçekleştirecektir.

Ülkemizde geniş bir yoksul kesimin varolduğu bilinen bir gerçektir. Bu kesimin sıkıntılarını gidermek üzere faaliyet gösteren sosyal yardım kuruluşları arasında varolan ciddi koordinasyon eksikliği, yoksulluğun azaltılmasına yönelik uygulamalarının başarıya ulaşması yönündeki en büyük engel olarak gözükmektedir. Gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı işlevlere sahip resmi ve yarı-resmi sosyal yardım kuruluşlarının bu işlevlerinden uzaklaşmış olduğu 1999 yılının Ağustos ve Kasım ayları içerisinde yaşanan deprem felaketleri sonrasında daha da belirginleşmiştir. Bu nedenle yoksullukla mücadelede başarı sağlanabilmesi için, bu alanda birbirinden bağımsız olarak faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyonun sağlanması, görev alanlarının yeniden tanımlanması ve faaliyetlerinde ortak normların benimsenmesi acil bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

AKKAYA, Yüksel, *İşsizlik Kamumu Versus Speenhamland'ın Yoksullar Kamumu*, Mersin Üniversitesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, Mersin, 2003.

Akşam, *Reform 5 Yıl Dayanamadı*, 30 Temmuz 2004.

AKTAN, Can, VURAL, Yüksel, *Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Federasyonu Yayınları, Ankara, 2002.

AKYÜZ, Yılmaz, *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme*, Ankara Üniv.SBF. Yayınları, No:400, Ankara, 1997.

AKYÜZ, Yılmaz, *Emek-Değer Teorisi ve Nitelikli İşgücü Sorunu*, Ankara Üniv. Basımevi, 1980.

AKYÜZ, Ferhat, *1980 Sonrası Dönemde Türkiye'deki Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Yoksulluğun Boyutlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi*, Muğla Üniv.SBE. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla, 2002.

AYHAN, Abdurrahman, *İş Hukuku Dersleri*, 2. Baskı, Ekspres Matbaası, Kütahya, 1993.

ARRIBA, Ana, IBANEZ, Zyab, *Minimum Income Guarantee ve Socail Assistance*, Unidad de Politicas Comparadas (CSIS), Working Paper 02-12, Spanish National Research Council, UPC-CSIS and European University Institute, Spain, 2003.

BORATAV, Korkut, *100 Soruda Gelir Dağılımı*, 2.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1972.

BORATAV, Korkut, *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*, 2.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1999.

CANTILLON, Bea, VAN MECHELEN, Natasha, MARX, Ive and VAN DEN BOSCH, Karel, *The Evolution of Minimum Income Protection in 15 European Countries 1992-2001*, Centre for Social Policy Herman Deleeck, University of Antwerp, Belgium, 2003.

Cumhuriyet, *Yoksulluk Sınırı Asgari Ücretin 5 Katı*, 26 Aralık 2004.

DAĞDEMİR, Özcan, *Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analiz 1987-1994*, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, 1994.

DANSUK, Ercan, *Türkiye 'de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo Ekonomik Yapılarla İlişkisi*, DPT Uzmanlık Tezleri, Ankara, Mayıs, 1997.

DPT, *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*, Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara, 2001.

DPT, *1996 Yılı Programı Destek Çalışmaları*.

DPT, *1992 Yılı Programı*.

EREN, Aslan, *Türkiye 'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunları*, 5. Baskı, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla, 2002.

ERGUN, Doğan, *Sosyoloji ve Tarih*, 3.Baskı, İlke Yayınevi, Ankara, 1995.

ERSOY, Arif, *İktisadi Teoriler ve Düşüncelerin Gelişme Tarihi*, 2.Baskı, Abam Yayınları, İzmir, 1990.

GEREK, Sevgi, *Türkiye 'de Asgari Ücretler ve Enflasyon 1974-1999*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, İİBF Yayınları, Eskişehir, 1999.

GİRAY, Filiz, *Negatif Gelir Vergisi ile Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun Niteliği ve Karşılıklı Değerlendirmesi*, Maliye Yazıları, Ankara, Temmuz-Aralık 1989.

Human Development Report, 1990.

İYİLER, Orhan, *Toplumsal Arayışlar*, İktisat Dergisi, İstanbul, Haziran 1997.

KAZGAN, Gülten, *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, Remzi Kitabevi, 5.Baskı, İstanbul, 1991.

KILIÇOĞLU, Ahmet, *Bankacılar İçin Medeni Hukuk Bilgisi*, 3. Baskı, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 1999.

KUTAL, Metin, *Asgari Ücret*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1969.

LAURENT, Thierry, L'HORTY, Yannich, *Minimum Income/Minimum Wage Schedule and The Poverty Traps: Some Evidence on the French Labor Market*,

Center for Economic Policy Studies (EPEE) Department of Economics, University of Paris-Evry, France, January, 2003.

LIPSEY, Richard, *Economics*, Harpor and Row Publishers, New York, 1990.

Milliyet, *Gelir Uçurumu Zenginlikle Değil Yoksullaşarak Azaldı*, 12 Kasım 2002.

Milliyet, *Yoksulluk Sınırı 1.768 YTL'ye Çıktı*, 20 Şubat 2005.

Milliyet, *Türkiye Asgari Ücrette Avrupa 12.*, 23 Ocak 2005.

Milliyet, *Sosyal Güvenlik Reformu*, 19 Ocak 2005.

NICAISE, Ides, GROENEZ, Steven, ADELMAN, Laura, ROBERTS, Simon and MIDDLETON, Sue, *Gaps, Traps and Springboards In The Floor of Social Protection Systems: A Comparative Study of 13 EU Countries*, Belgium Ministry of Social Integration, Belgium, 2001.

Olay, *Yoksullukta Yeni Sınır: 1.769 YTL*, 11 Mart 2005.

Olay, *Türkiye 'nin Gelir Dağılımı Tanzanya 'dan Bile Kötü*, 22 Kasım 2004.

Olay, *Sosyal Güvenlikte Tek Çatıya Doğru*, 25 Aralık 2004.

ÖNCEL, Türkan, *Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak Negatif Gelir Vergisi*, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 28. Seri, İstanbul, 1982.

ÖNDER, İzzettin, *Talep-Yanlı'dan Arz-Yanlı'ya*, İstanbul Üniv.İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 2000.

ÖZGÜVEN, Ali, *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*, Filiz Kitabevi, 1992.

ÖZSOY, Esin, *Kalkınma-Yoksulluk İkilemi ve Türkiye*, www.google.com.

PARASIZ, İlker, *Ücret Teorisi (Modern Yaklaşım)*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1994.

PETERSON, C. Wallace, *Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Tercüme Eden: Talat Güllap, Erzurum, 1994.

Radikal, *Türkiye 'de Yoksulluk Sınırı*, 04 Nisan 2005.

Radikal, *Sağlıksız Bir Sosyal Reform*, 19 Nisan 2005.

Radikal, *Türkiye Kişi Başına Gelirde 65. Sırada*, 19 Nisan 2005.

Sabah, *Her 4 Kişiden Biri Yoksul*, 25 Mayıs 2005.

Sabah, *Asgari Ücret Yüzde 10 Arttı ve Net 350 Milyon Oldu*, 19 Aralık 2004.

SOULE, George; ANTELL, Gerson, *Herkes İçin Ekonomi*, (çev.Nejat Muallimoğlu), 3.Baskı, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul, 1996.

Student Employment Forum., *National Minimum Wage*.

Türk Harb-İş, *Avrupa'da Sosyal Koruma "Değişim ve Sorunlar"*, ETUC-ETUI Konferansı (Çeviri: Başak Çalı, Bülent Piyal, Evren Balta), Ankara, 1998.

TÜRKAY, Mehmet, *Devlet, Ulusal Kalkınma ve Kapitalizmin Dinamikleri*, İktisat Dergisi, İstanbul, Ağustos 2000.

Worldbank, *Turkey Economic Reforms, Living Standarts And Social Welfare Study*, Report No: 2002. TU. January.27, 2000 p.36.

Worldbank, *Making Transition Work For Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia*, Washington, U.S.A., 2000.

ZAIM, Sabahaddin, *Türkiye'de Ücret ve Gelirler Siyaaseti*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, İstanbul, 1974.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/babacana/gelirode.pdf>

<http://www.evrensel.net/03/07/08/kose.html>

<http://www.masonc.home.netcom.com/moralinc.html>

<http://www.basicincome.qut.edu.au/docs/Unemployed%20Workers%20Movement.doc>

<http://pre20031103.stm.fi/english/tao/publicat/pathways/path3.htm>

2005 Yılı Programı, http://alomaliye.com/2005_yili_programi.htm

_____, *Ekonomi Politiğin Temelleri*, May Yayınları, İstanbul, 1979.

_____, *Guarantied Minimum Income*, First Presented at The State Conference of UMU Perth, Pamphlet Written and Distributed by The Unemployed Workers Movement, Western Australia, 1979.

_____, *Gelir Dağılımı ve Politikalar*, 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1994.